

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

(आ.व. २०७४/२०७५-२०७६/२०७७)

दार्मा गाउँपालिका वडा नं. ६, सल्यान

(साविकको ढाकाडाम गा.वि.स. वडा नं. ५, ६, ७, ८ र ९)

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीमा संलग्न संस्थाहरु

आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग

नेपाल सरकार
वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना
काठमाडौं, नेपाल

तथा

International Fund for Agricultural Development (IFAD)

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रकृयामा सहजीकरण गर्ने संस्था

रुपान्तरण नेपाल
पो.ब.नं. ७३४५, काठमाडौं
फोन नं. ०१-४९५४९४९

दार्मा गाउँपालिका

६ नं. वडा कार्यालय, सल्यान

सल्यान जिल्ला

कर्णाली प्रदेश, नेपाल

प.स.: २०७४/०७५

च.नं.:

मिति: २०७५/०९/१६

बिषय: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सन्दर्भमा

औद्योगिकीकरण, वन विनाश, अव्यवस्थित शहरीकरण, सवारी साधनको बढ्दो प्रयोग, हरितगृह रथाँसहरुको अत्याधिक उत्सर्जन आदि जस्ता विभिन्न मानवीय क्रियाकलापहरुको कारणले गर्दा अहिले पृथ्वीको तापक्रम बढ्दै गएको कुरा प्रमाणित भैसकेको छ। जलवायु परिवर्तनको असरबाट संसारका धनी-गरिब, विकसित-अविकसित सबै मुलुक र त्यहाँका बासिन्दाहरु प्रभावित हुन्छन्। नेपालका अन्य भु-भागमा जस्तै यस वडामा पनि दिन प्रीत दिन तापक्रम र वर्षाको प्रकृति तथा प्रवृत्तिसा फरक परेको कुरा सबैले महशुस गरिरहेका छन्। समयमा पानी नपर्ने, गर्मी बढ्ने, पानीको मुलहरु सुन्ने, बाढी/पहिरो आउने जस्ता प्रकोपहरु हरेक वर्ष बढ्दै गईरहेका छन्। यसले गर्दा जीविकोपाजनको लागि चाहिने श्रोत तथा पूर्वाधारहरुमा समेत नकारात्मक प्रभावहरु देखिन थालिसकेका छन्।

यसै सन्दर्भमा यस वडामा वसोवास गर्ने समुदायलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धीय सचेतना अभिवृद्धि गर्ने र जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समुदाय र घरधुरीहरुको अनुकूलित क्षमताको विकास गर्ने वडामा रहेका सबै सरोकारवाला, जलवायु परिवर्तनले प्रभावित घरधुरीहरुको प्रत्यक्ष सहभागितामा यस अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण गरिएको छ। यस योजनाको कार्यान्वयन पछि प्रभावित घरधुरी र समुदायका अनुकूलन क्षमता विकास गर्न सहयोग पुग्नेछ।

यस दार्मा गाउँपालिका वडा न ६ को स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको प्रक्रियामा आर्थिक सहयोग गर्ने वन तथा भु-संरक्षण मन्त्रालय अन्तरगतको पहाडि साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, कार्ययोजना निर्माण प्रक्रियामा सहजीकरण गरी सहयोग गर्ने रूपान्तरण नेपाल र यस प्रक्रियामा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपले संलग्न सबै व्यक्ति तथा संघ संस्थाहरुलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहान्छौं।

साथै यस योजनाको कार्यान्वयन प्रक्रियामा समेत सबै सरोकारवाला सहयोगी निकाय, संघ संस्थाहरुको सहयोग तथा सहकार्यको अपेक्षा गर्दछौं।

दुर्गा बहादुर मल्ल

(अध्यक्ष)

संक्षिप्त शब्दावलीहरू

संक्षिप्त रूप (नेपालीमा)	संक्षिप्त रूप (अंग्रेजीमा)	विस्तृत रूप (नेपालीमा)	विस्तृत रूप (अंग्रेजीमा)
	ASHA	पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना	Adaptation for Smallholders in Hilly Areas
सा.व.	CF	सामुदायिक वन	Community Forest
सा.व.उ.स.	CFUG	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह	Community Forest Users' Group
	CoP	पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन	Conference of Parties
जि.स.स.	DCC	जिल्ला समन्वय समिति	District Coordination Committee
	DPCU	जिल्ला आयोजना समन्वय इकाई	District Project Coordination Unit
	GIS	भौगोलिक सूचना प्रणाली	Geographic Information System
गा.वि.स.	VDC	गाउँ विकास समिति	Village Development Committee
गा.पा.		गाउँपालिका	Rural Municipality
	IPCC	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि अन्तर सरकारी समूह	Intergovernmental Panel on Climate Change
लापा	LAPA	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना	Local Adaptation Plans for Action
	LGCDP	स्थानीय सु-शासन तथा समुदाय विकास कार्यक्रम	Local Governance and Community Development Programme
नापा	NAPA	राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम	National Adaptation Programme of Action
	RM		Running Metre
	UNFCCC	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि संयुक्त राष्ट्रसंघिय प्रारूप महासंघि	United Nations Framework Convention on Climate Change

शब्दावलीहरू

1. Weather (मौसम)

पृथ्वीको वायुमण्डलमा हरेक दिन परिवर्तन भइरहने तापक्रम, वर्षा, वायुको चाप, आद्रता, आदिको अवस्थालाई मौसम भनिन्छ। यो प्रत्येक दिन, हप्ता र महिना जसो परिवर्तन भइरहन्छ।

2. Climate (जलवायु वा हावापानी)

लामो अवधि (करिव ३० वर्ष) को मौसमको सरदर अवस्थालाई जलवायु भनिन्छ। सामान्यतया जलवायु स्थान, ऋतु विशेष अनुसार स्थिर रहन्छ।

3. Climate Change (जलवायु परिवर्तन)

लामो समयको अन्तराल अथवा दीर्घकालमा जलवायुका विभिन्न सूचक/तत्वहरूमा भएको/हुने औसत परिवर्तन/बदलावलाई जलवायु परिवर्तन भनिन्छ।

4. Greenhouse Gases (GHGs, हरितगृह ग्याँसहरू)

पृथ्वीको वायुमण्डलमा रहेका विश्वव्यापी तापक्रम उर्ध्णीकरण र जलवायु परिवर्तनका लागि जिम्मेवार ग्याँसहरूलाई हरितगृह ग्याँसहरू भनिन्छन्। क्योटो अभिसन्धि १९९७ को अनुसूची १ अनुसार हरितगृह ग्याँसहरू अन्तर्गत कार्बन डाईऑक्साइड (CO_2), मिथेन (CH_4), नाईट्रोजन ऑक्साइड (N_2O), हाईड्रोफ्लोरोकार्बनहरू (Hydrofluorocarbons, HFCs), परफ्लोरोकार्बनहरू (Perfluorocarbons, PFCs), सल्फर हेक्जाफ्लोरोराइड (SF_6) गरी ६ किसिमका ग्याँसहरू पर्दछन्। कतारको दोहामा सम्पन्न पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन (CoP) ले नाइट्रोजन ट्राईफ्लोरोराइड (NF_3) लाई थप गरे पश्चात हरितगृह ग्याँसहरूको संख्या ७ पुगेको छ।

5. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रारूप महासन्धि)

जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रारूप महासन्धि १९९२ मा रियो दि जेनेरियामा भएको पृथ्वी सम्मेलनबाट स्थापना भएको संयन्त्र हो। विश्वका विभिन्न राष्ट्रहरूले विश्वमा जलवायु परिवर्तन भइरहेको महशुस गरी त्यसलाई सम्बोधन गर्नका लागि यस संयन्त्रको स्थापना गरेका हुन्। यस महासन्धिलाई १९६ देशहरूले अनुमोदन (Ratify) गरेका छन् र यो महासन्धि १९९४ देखि कार्यान्वयन छ। यस महासन्धिको मुख्य उद्देश्य वायुमण्डलमा हरितगृह ग्याँसहरूलाई प्रतिवद्धता अनुसारको मात्रामा निश्चित समयभित्र स्थिर राख्नु रहेको छ।

6. Conference of Parties (CoP, पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन)

पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन भन्नाले UNFCCC का पक्ष देशहरूको सम्मेलनलाई जनाउँछ। यो UNFCCC को सबैभन्दा शक्तिशाली निकाय हो र यो सम्मेलन वर्षमा एक पटक हुने गर्दछ। सन् २०१७ को नोभेम्बर डिसेम्बरमा जर्मनीको बोनमा COP 23 सम्पन्न भएको छ।

7. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)

Intergovernmental Panel on Climate Change जलवायु परिवर्तको क्षेत्रमा कार्यरत वैज्ञानिकहरूको अन्तरराष्ट्रिय संयन्त्र हो। यसमा संसार भरबाट voluntary किसिमले १३० राष्ट्रका २५०० भन्दा बढी वैज्ञानिकहरू आवद्ध छन्। यो सन् १९८८ मा स्थापित अन्तरदेशीय समूह अर्थात अन्तरसरकारी नियोग हो जसले मानव शृंजित

जलवायु परिवर्तनका असरहरूवारे मूल्याङ्कन गर्दछ । यसले सन् २००७ मा नोबेल पुरस्कार समेत पाएको थियो । जलवायु परिवर्तनका क्षेत्रमा यस Panel बाट प्रकाशित प्रतिवेदन नै आधिकारिक मानिन्छ ।

8. Adaptation (अनुकूलन)

जलवायु परिवर्तनका विद्यमान र सम्भावित असरहरूसँग जुध्न गरिने उपायहरू नै अनुकूलन हुन् । जस्तै गर्मी बढेको अवस्थामा गर्मी सहन सक्ने प्रजातिका बोटिवरुवाहरु लगाउनु, बाढी आउँछ भनेर घरको जग अग्लो बनाउनु । यो परिवर्तित वातावरणमा आफ्नो अस्तित्वलाई निरन्तरता दिन गरिने प्रतिक्रिया हो ।

9. National Adaptation Programme of Action (NAPA, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम)

मराकेश एकईस ३ अनुसार अनुकूलनको विषय आएको हो । जस अनुसार कम विकसित मुलुकहरूले जलवायु परिवर्तनका विद्यमान र सम्भावित असरहरूसँग अनुकूलित हुन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) बनाएको खण्डमा विकसित मुलुकहरूले सहयोग गर्ने प्रतिवद्धता अनुसार नेपालमा वातावरण मन्त्रालयले सन् २०१० मा नापा तयार गरिसकेको छ ।

10. Local Adaptation Plans for Action (LAPA, स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना)

नापाले पहिचान गरेका कार्यक्रमहरूलाई समुदाय तहसम्म पुऱ्याउनका लागि तयार गरिएको राष्ट्रिय संरचनालाई LAPA Framework भनिन्छ । नेपाल सरकारले वि.सं. २०६८ मा अनुमोदन गरी यस संरचनालाई कार्यान्वयनमा ल्याईसकेको छ । यसै संरचना अनुसारै स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनका विद्यमान र सम्भावित असरहरूसँग अनुकूलित हुन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिन्छ ।

11. Gender Equality (लैंगिक समानता)

महिला तथा पुरुषबीच सबै पक्ष र तहहरूमा बराबर अवसर र बराबर लाभ हासिल भएको अवस्थानै लैंगिक समानता हो ।

12. Gender Integration (लैंगिक समायोजन)

लैंगिक समायोजन भन्नाले कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रिया (कार्ययोजना निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन चरणहरू) मा लैंगिक असमानता र भिन्नतालाई पहिचान गरी सम्बोधन गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ ।

13. Reproductive Role (पारिवारिक/प्रजनन् भुमिका)

यस भुमिका अन्तर्गत दुई किसिमका घरायसी कामहरू पर्दछन् । (१) जैविक जस्तै: बच्चा जन्माउने र (२) सामाजिक जस्तै: बच्चाहरूको स्याहार गर्ने, भान्त्याको काम, बजार जाने, परिवारको स्वास्थ्यको हेरिविचार गर्ने एवं अन्य घरायसी कार्यहरू गर्ने जुन कार्यको मान्यता कम हुन्छ र आम्दानी पनि हुदैन । यस्ता काममा बढी श्रम र समय लाग्छ । महिला तथा बालिकाहरूले नै प्राय यस्ता काम गर्ने गर्दछन् ।

14. Vulnerability (संकटासन्तता)

जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जना भएका जोखिम तथा खतराहरूका प्रतिफल तथा प्रभावहरू आदिसँग जुध्न सक्ने हैसियत वा क्षमतामा कमी आएको अवस्थालाई संकटासन्तता भनिन्छ ।

15. Geographic Information System (GIS, भौगोलिक सूचना प्रणाली)

भौगोलिक तथ्यांक तथा सूचनाहरु लिन (capture), जम्मा गर्न (store), मिलाउन (manipulate), विश्लेषण गर्न (analyze), व्यवस्थापन गर्न (manage) र प्रस्तुत गर्न (Present) बनाइएको प्रणालीलाई भौगोलिक सूचना प्रणाली भनिन्छ ।

16. Sensitivity (संवेदनशीलता)

जलवायु परिवर्तनका कारण कुनै पनि प्रणालीमा पर्ने सकारात्मक वा नकारात्मक प्रतिफल तथा प्रभावलाई संवेदनशीलता भनिन्छ ।

17. Adaptive Capacity (अनुकूलन क्षमता)

जलवायु परिवर्तन वा अन्य वातावरणीय समस्याहरुसँग अनुकूलित हुन सक्ने क्षमतालाई अनुकूलन क्षमता भनिन्छ । अनुकूलन क्षमता समुदायको आर्थिक स्रोतहरु, प्रविधिहरुमा पहुँच, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सूचनाहरुमा पहुँच, सूचनाहरुको उपयोग गर्न सक्ने क्षमता, संस्था र स्रोतको न्यायोचित वितरणसँग सम्बन्धित हुन्छ । अनुकूलन क्षमता विकाससँग पनि सम्बन्धित हुन्छ, जस्तै राष्ट्र वा समुदाय जति बढी विकसित हुन्छ तिनको अनुकूलन क्षमता पनि उत्तिनै बढी हुन्छ ।

18. Risk (जोखिम)

जलवायु परिवर्तनका कारण हुन सक्ने हानी, नोक्सानी वा प्रकोपको सम्भावनाहरु नै जोखिम हुन् ।

19. Inclusiveness (समावेशी)

समावेशी भन्नाले कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रियामा लक्षित सरोकारवालाहरु जस्तै महिला, दलित, विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायको सार्थक सहभागिताको निश्चितता गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ ।

सारांश

जलवायु परिवर्तन र यसका प्रतिकूल प्रभावहरु समग्र विश्वकै लागि साभा चुनौतिका रूपमा अगाडी आइरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा नेपाल सरकारले पनि यसबाट शृंजित तथा भविष्यमा शृंजना हुन सक्ने प्रतिकूल प्रभावहरुसँग अनुकूलित हुन जलवायु परिवर्तन नीति २०६७, जलवायु परिवर्तन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ एवं स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) को राष्ट्रिय संरचना २०६८ समेत तयार गरी स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यहरुलाई प्राथमिकता दिई आइरहेको छ ।

यसै सन्दर्भमा नेपाल सरकार, बन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय अन्तर्गतको पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन (ASHA) आयोजनाले स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यहरुलाई योजनाबद्ध रूपले अघि बढाउन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्ने कार्य तदारुकताका साथ अघि बढाई रहेको छ । यसै क्रममा नापाको जलवायु परिवर्तन संकटासन्तता स्तरीकरण अनुसार उच्च संकटासन्त स्तरमा रहेको यस सत्यान जिल्लाको जिल्ला स्तरिय सरोकारवालाहरुको गोष्ठीबाट छनौट गरिएको यस दार्मा गाउँपालिकाको वडा नं. ६ मा पनि जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभावहरु देखा पर्न थालिसकेको सन्दर्भमा स्थानीय सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष एवं सक्रिय सहभागिता र ASHA आयोजनाको आर्थिक सहयोग तथा रूपान्तरण नेपालको सहजीकरणमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ । यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको लागि नेपाल सरकारबाट स्वकृत स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) को राष्ट्रिय संरचना अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरुका साथै ASHA आयोजनाद्वारा तयार गरिएका भौगोलिक सूचना प्रविधिमा आधारित उप-जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापन योजना तर्जुमा (Geographic Information System based Sub-watershed Management Planning) तथा सहभागितामुलक परिदृश्य विकास (Participatory Scenario Development) अवधारणाहरु अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरु समेत अवलम्बन गरिएका थिए । यस कार्ययोजना तयारीका क्रममा यस वडाका निर्वाचित जन प्रतिनिधीहरु, वडा सचिव, साविकका वडा नागरिक मञ्चका प्रतिनिधीहरु, नागरिक सचेतना केन्द्रका प्रतिनिधीहरु, शिक्षकहरु, समाजसेवीहरु, राजनैतिक दलहरुका प्रतिनिधीहरु, स्थानीय विषयगत कार्यालयहरुका कर्मचारीहरु, गरिब, महिला, दलित, जनजाति तथा पछाडी परेका वर्गहरु तथा अन्य बुद्धिजीविहरुको प्रत्यक्ष एवं सक्रिय सहभागिता रहेको थियो ।

आगामी ३ वर्षका लागि तयार गरिएको यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनामा यस वडामा विद्यमान सामाजिक, मानविय, आर्थिक, प्राकृतिक तथा सामुदायिक श्रोतहरु तथा जलवायु परिवर्तनबाट शृंजित प्रतिकूल प्रभावहरु/प्रकोपहरुको पहिचान तथा लेखाजोखा गर्दै यस वडा र यहाँका घरधुरीहरुको जलवायु परिवर्तन संकटासन्तता तथा अनुकूलन क्षमता मुल्यांकन गरिएको थियो । सोही मुल्यांकनको आधारमा उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना गर्दै प्रभावकारी अनुकूलन कार्यहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरिएको थियो जसको सारांश तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

शिर्षक	विवरण		
कार्ययोजनाले समेटेको क्षेत्र	दार्मा गाउँपालिका वडा नं. ६, साविकको ढाकाढाम गा.वि.स. वडा नं. ५, ६, ७, ८ र ९		
चारकिल्ला	उत्तर : दार्मा गा.पा. २	पश्चिम : दार्मा गा.पा. ३ र ४	पूर्व : दार्मा गा.पा. ५
		दक्षिण : बागचौर न.पा.	
क्षेत्रफल	१३६८.१८ हेक्टर		
जनसंख्या (राष्ट्रिय जनगणना, २०६८)	महिला	पुरुष	जम्मा
	१७५०	१५९६	३३४६
जातजाती	ब्राह्मण/क्षेत्री/ठकुरी/सन्यासी	जनजाति	दलित
घरधुरी (सहभागिता मूलक संकटासन्तता	४९१	०	१७२
	७४ %	० %	२६ %

शिर्षक	विवरण			
स्तरिकरण २०७४)				
प्रमुख पेशा / जीविकोपार्जनको आधार	यस बडाका वासिन्दाको मुख्य पेशा कृषि हो भने अन्य पेशाको हकमा कामको लागि खाडी मुलुक र भारत जाने गर्दछन्।			
जलवायुको अवस्था	समशितोष्ण प्रदेशीय हावापानी			
जलवायु परिवर्तनको प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> गर्मी दिन करिब २.५ महिनाले बढेको र गर्मीको मात्रा पनि बढेको, जाडो दिन करिब ३ महिनाले घटेको मनसुनी वर्षाको अवधि २ महिनाले घटेको, हिउँदै वर्षा छिटपुट मात्र हुने गरेको बाढी र पहिरोको मात्रा तथा बारम्बारता बढेको कृषिवाली, पशुपक्षी तथा मानवमा नयाँ रोगको प्रकोप बढेको वनमा मिचाहा प्रजातिहरूको प्रकोप बढेको तिनु फल्ने समय १ महिनाले अगाडी सरेको 			
मुख्य प्रकोपहरू	खडेरी, कृषि तथा पशुमा रोग, मानवमा रोग, मिचाहा प्रजाति, बाढी			
वस्ती/साविकको बडागत संकटासन्नता	अति उच्च	उच्च	मध्यम	न्यून
	७	६ र ९	५	८
संकटासन्न घरधुरी संख्या प्रतिशत	अति उच्च (V4)	उच्च (V3)	मध्यम (V2)	न्यून (V1)
	२२५	२९६	१२१	२१
	३३.९ %	४४.६ %	१८.३ %	३.२ %
कार्ययोजनाको परिकल्पना	<ul style="list-style-type: none"> सिंचाई कुलोको मर्मत तथा स्तर उन्नती र साना सिंचाई प्रविधिहरूको प्रयोगले सिंचाईको उपलब्धतमा वृद्धि भई खडेरीले न्यून प्रभाव पारेको हुनेछ र कृषि उत्पादनमा वृद्धि भई खाद्य सुरक्षा बढेको हुनेछ। विभिन्न भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माणवाट बडामा बाढी, पहिरो जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपहरूको असरमा कमी आई बडा विकास निर्माणतर्फ अग्रसर भएको हुनेछ। उन्नत वीउविजन र उन्नत नश्लको प्रवर्द्धनले गर्दा कृषिवाली तथा पशुमा देखा पर्ने रोगहरूको असरमा कमी आई कृषि उत्पादनमा वृद्धि हुनाले खाद्य सुरक्षा बढेको हुनेछ। दिगो वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट मिचाहा प्रजातिको नियन्त्रण गर्दा वनको हैसियतमा सुधार आएको हुनेछ। स्वस्थ पिउने पानीको व्यवस्थापन तथा सरसफाईको कारण स्थानीय समुदायको स्वास्थ्यमा सुधार आएको हुनेछ। समग्रमा सम्पूर्ण स्थानीय वासिन्दाहरूमा जलवायु परिवर्तनको बारेमा चेतना अभिवृद्धि भई यसका प्रभावहरूसँग अनुकूलित हुने क्षमताको विकास भएको हुनेछ, जसले गर्दा जलवायुजन्य प्रकोपहरूवाट हुने क्षति न्यून भएको हुनेछ। 			
योजनाको अवधि	आ.व. २०७४/७५-२०७६/७७			
कार्ययोजनाको प्राथमिकता परेका मुख्य अनुकूलनका कार्यहरू	<ul style="list-style-type: none"> सिंचाई कुलोको मर्मत तथा स्तर उन्नती साना सिंचाई प्रविधि प्रवर्द्धन, प्लाष्टिक घरमा बेमौषमी तरकारी खेती, रिचार्ज पोखरी निर्माण नदी किनारमा वृक्षारोपण, तटबन्ध निर्माण, ग्यावियन पर्खाल निर्माण सुख्खा सहने तथा रोग किरा प्रतिरोधी प्रजातिहरूको प्रवर्द्धन (गहु, मकै, धान) नश्ल सुधारको लागि बोका (बोयर) वितरण, भकारो सुधार, बाखाको खोर सुधार, पशुपालन सम्बन्धी तालिम, पशु स्वास्थ्य शिविर वन व्यवस्थापन, वृक्षारोपण पानीका मुहान संरक्षण, खानेपानी टंकी निर्माण 			

शिर्षक	विवरण				
विषयगत क्षेत्र अनुसार अनुमानित वार्षिक बजेट	विषयगत क्षेत्र		अनुमानित बजेट रु. हजारमा		
	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	कुल जम्मा	
	१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	३१८८	३१९३	२२७५.५५	८६५६.५५
	२ जलश्रोत तथा उर्जा	१९५५	१५४०	१०९०	४५८५
	३ वन तथा जैविक विविधता	१५५	२३०	१००	४८५
	४ जलवायु परिवर्तन उत्पन्न प्रकोप	४४०	५६०	४६०	१४६०
	५ जन स्वास्थ्य	९५	१५५	११५	३६५
	६ भौतिक पूर्वाधार	२२२०	१६२०	१३८०	५२२०
	७ जलवायु परिवर्तन सचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा लैंगिक समावेशीकरण	४०	२६०	११०	४९०
८ योजना अनुगमन, मूल्यांकन तथा संस्थागत विकास	५५	१३०	५५	२४०	
कुल जम्मा		८१४८	७६६८	५५८५.५५	२१४२१.५५
योजना कार्यान्वयनमा सहयोग गर्न सक्ने निकाय	दार्मा गाउँपालिका, वडा कार्यालय, जिल्ला समन्वय समिति, कृषि विकास कार्यालय, पशुसेवा कार्यालय, वन कार्यालय, भू-संरक्षण कार्यालय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू, जिल्लामा क्रियाशिल गैर सरकारी संस्थाहरू, इत्यादि।				
लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण	साविकको गा.वि.स.को वडा स्तरको तथ्याङ्क संकलन गरी विभिन्न क्रियाकलाप तथा कार्यक्रमहरूमा लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई ध्यानमा राखी कार्ययोजना निर्माण गरिएको।				
योजना समायोजन	विस्तृत छलफलबाट तयार गरिएको यस अनुकूलन कार्ययोजनालाई नेपाल सरकारको ७ चरणको स्थानीय योजना तर्जुमा प्रक्रिया अन्तर्गत वडा स्तरीय योजना प्राथमिकरण बैठक, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति, गाउँ कार्यपालिकाको बैठक हुँदै गाउँ सभाको बैठकबाट अनुमोदन गरिनेछ।				
योजना कार्यान्वयन	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका प्राथमिकताहरूलाई वडा स्तरीय योजना प्राथमिकरण बैठक हुँदै स्थानीय विकास योजनामा समायोजन गर्दै एकिकृत योजना तर्जुमा प्रणालीबाट गाउँ सभाको बैठकमा निर्णय गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।				
अनुगमन तथा मूल्यांकन	समुदाय तहमा क्रियाकलापहरूको, वडा तहमा प्रक्रिया र प्रगतिहरू र गाउँपालिका तथा जिल्ला तहमा नितिजा तथा उपलब्धीहरूको विभिन्न वार्षिक समिक्षा, अर्ध वार्षिक समिक्षा, फिल्ड अनुगमन आदिको माध्यमबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ।				
क्षमता विकास	विभिन्न तहमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना तथा अभिमुखीकरण तालिमहरू, कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धी तालिम, स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिम, सीपमूलक तालिम, इत्यादि दिइनेछ।				

यस कार्ययोजनाको कार्यान्वयनबाट यस दार्मा गाउँपालिका वडा नं. ६ का सम्पूर्ण बासिन्दा खासगरी लक्षित विपन्न, महिला तथा पछाडी पारिएका वर्गहरूको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि भई जलवायु परिवर्तनको समस्याले न्यून प्रभाव परेको भविष्यको परिकल्पना गरिएको छ। उक्त परिकल्पना पूरा गर्नको लागि स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना र विषयगत योजनाको गरी जम्मा रु. २,१४,२१,५५०। (अक्षेरेपी दुई करोड चौध लाख एकाइस हजार पाँच सय पचास रुपैयाँ) बराबरको विस्तृत कार्ययोजना तयार गरिएको छ। योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन एवं क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू समेत यस योजनामा समावेश गरिएका छन्। यस योजनाले लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरणको पक्षलाई अभिन्न अंगको रूपमा अंगिकार गरेको छ। त्यसैगरी यस योजनालाई वडा, गाउँपालिका तथा अन्य सम्बद्ध निकायहरूको वार्षिक तथा आवधिक योजनाहरूमा एकिकृत गरी कार्यान्वयन गर्न विशेष जोड दिईएको छ।

विषय सूची

परिच्छेद १: परिचय	१
१.१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको औचित्य	१
१.२ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य, मान्यता एवं आधारहरु	२
परिच्छेद २: उप-जलाधार क्षेत्रको विवरण तथा वडाको पृष्ठभूमि	३
२.१ दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्र	३
२.२ अवस्थिति	४
२.३ सामाजिक अवस्था	५
२.४ मानवीय अवस्था	६
२.५ आर्थिक क्रियाकलापहरुको अवस्था	६
२.६ प्राकृतिक श्रोतको अवस्था	७
२.७ समुदाय विकास	८
२.८ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था	८
परिच्छेद ३: सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका चरणहरु	१०
३.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि	१०
३.२ भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त सूचना तथा नक्शाहरु र तीनको विश्लेषण	११
३.३ जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता मूल्यांकन	१९
३.३.१ जलवायु परिवर्तनको अवस्था - मौसमी पात्रो	२०
३.३.२ प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा	३१
३.३.३ श्रोत तथा प्रकोप नक्शांकन	३८
३.३.४ जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान	३९
३.३.५ प्रकोपहरुको जोडागत स्तरीकरण	४२
३.३.६ प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण	४२
३.३.७ जीविकोपार्जनका सम्पत्तिहरुको विश्लेषण	४५
३.३.८ वस्ती (साविकका वडाहरु) को संकटासन्नताको अवस्था स्तरीकरण	५१
३.४ अनूकूलन कार्यहरुको प्राथमिकीकरण	५३
३.४.१ उच्च अनूकूलन क्षमताको परिकल्पना	५३
३.४.२ अनूकूलन कार्यहरुको प्राथमिकीकरण	५४
३.४.३ आवश्यक क्षमता विकासको लेखाजोखा	६०

३.५ लैंगिक विश्लेषण	६१
३.६ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा	६३
३.७ संस्थागत नक्शांकन तथा सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण	८३
३.८ योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना समायोजन	८४
३.९ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन	८५
३.१० स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको प्रगति समिक्षा, अनूगमन तथा मुल्यांकन सन्दर्भ सामाग्री:	८५
अनुसूचीहरु	८८

चित्र सुची

चित्र १. दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्रका खोलाहरूको नक्शा	३
चित्र २. दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग नक्शा	४
चित्र ३. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को भू-उपयोग नक्शा	५
चित्र ४. भौगोलिक सूचना प्रणाली प्रविधीमा आधारित उप-जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापन योजना तर्जुमा र सहभागितात्मक परिदृश्य विकास विधीहरू समायोजित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको संरचना (ASHA, २०१६)	१०
चित्र ५. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् १९९६ को भू-क्षयको नक्शा	१३
चित्र ६. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् २०१६ को भू-क्षयको नक्शा	१४
चित्र ७ दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् १९९६ को भू-उपयोगको नक्शा	१५
चित्र ८. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् २०१६ को भू-उपयोगको नक्शा	१६
चित्र ९. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् १९९६ देखि २०१६को भू-उपयोग परिवर्तनको नक्शा	१७
चित्र १०. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को भू-उपयोग समायोजन नक्शा	१८
चित्र ११. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ का नदी तथा खोलाको नक्शा	१९
चित्र १२. सल्यान बजारको कूल वार्षिक वर्षा	२०
चित्र १३. सल्यान बजारको वार्षिक औषत अधिकतम तापक्रम	२१
चित्र १४. सल्यान बजारको वार्षिक औषत न्यूनतम तापक्रम	२१
चित्र १५. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सहभागितामूलक श्रोत तथा प्रकोप नक्शा	२८
चित्र १६. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण	४५
चित्र १७ दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को वस्तीगत संकटासन्नता नक्शा	५३

तालिका सुची

तालिका १. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सम्पन्नता स्तरीकरण	५
तालिका २. वाली चक्र	६
तालिका ३. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रक्रियाका सहभागीहरु	११
तालिका ४. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् १९९६ र २०१६ को भू-क्षयको अवस्था	१२
तालिका ५. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् १९९६ र २०१६ को भू-उपयोगको अवस्था	१४
तालिका ६. परिवर्तित मौसमी पात्रो	२८
तालिका ७. प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा	३२
तालिका ८. जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान	४१
तालिका ९. प्रकोपहरुको जोडागत स्तरीकरण	४२
तालिका १०. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण	४३
तालिका ११. जीविकोपार्जनका सम्पत्ति तथा श्रोतहरुको विश्लेषण	४५
तालिका १२. प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा वस्ती स्तरीकरण	५२
तालिका १३. वस्ती स्तरीकरणको निष्कर्ष	५२
तालिका १४. अनुकूलन उपायहरुको प्राथमिकीकरण	५५
तालिका १५. क्षमता विकास योजना	६०
तालिका १६. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना	६४
तालिका १७. संस्थागत विश्लेषण	८४
तालिका १८. अनुगमन योजना	८६

परिच्छेद १: परिचय

१.१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको औचित्य

जलवायु परिवर्तन प्राकृतिक प्रकृया हो तर बढ़दो औद्योगिकीकरण, बन विनाश, अव्यवस्थित शहरीकरण, सवारी साधनको बढ़दो प्रयोग, हरितगृह ग्राउँसहरुको अत्याधिक उत्सर्जन आदि जस्ता विभिन्न मानवीय क्रियाकलापहरुका कारणले गर्दा यसको नियमित प्रक्रियामा तिव्रता आएको तथ्य वैज्ञानिक रूपमा पुष्टि भईसकेको छ। यसले गर्दा क्रमशः तापक्रम र वर्षाको प्रकृति तथा प्रवृत्ति (अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खण्डवृष्टि) मा परिवर्तन भईरहेको सबैले महशुस गरिरहेका छन्। समयमा पानी नपर्ने, गर्मी बढने, पानीको मुलहरु सुक्ने, बाढी/पहिरो आउने जस्ता प्रकोपहरु हरेक वर्ष बढ़दै गईरहेका छन्। यसर्थे अहिले जलवायु परिवर्तन संसारकै प्रमुख समस्याको विषय बनेको छ। अझ प्राकृतिक श्रोत माथि निर्भर रहने हाम्रो जस्तो कम विकसित गरिव राष्ट्रहरुमा त यो भन ठूलो समस्याको रूपमा देखा पर्न थालेको छ।

यसै सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तनको कारणबाट शृंजित समस्याहरुको सामना गर्न नेपाल सरकारले वि.सं. २०६७ मा राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) तयार गरी अनुमोदन गर्नुका साथै तत्कालिन वातावरण मन्त्रालयले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना तयार गरी कार्यान्वयनमा समेत ल्याई सकेको छ। राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) ले जलवायु परिवर्तन संबंधित ६ वटा मुख्य क्षेत्रहरु (कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, मानव स्वास्थ्य, जलश्रोत तथा ऊर्जा, शहरी क्षेत्र तथा पूर्वाधार, बन तथा जैविक विविधता र जलवायुजन्य प्रकोप) पहिचान गरी ती क्षेत्रहरुमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका के-कस्ता उपाय तथा रणनीतिहरु अवलम्बन गर्न सकिन्दै भन्ने स्पष्ट किटान गरेको छ। त्यसै गरी हाल नेपाल सरकार जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि राष्ट्रिय अनुकूलन योजना निर्माण गर्ने क्रममा छ। उक्त योजनाले थप तीनवटा विषयगत क्षेत्रहरु (पर्यटन, प्राकृतिक तथा संस्कृतिक सम्पदा, सामाजिक समावेशीकरण र जिविकोपार्जन तथा सु-शासन) को प्रस्ताव गरेको छ।

विभिन्न व्यक्ति तथा समुदायको जलवायु परिवर्तन संकटासन्ताता, जलवायु परिवर्तनसंगको सम्मुखता, संबंधित विधिक तथा अनुकूलन क्षमताका आधारमा फरक-फरक हुने हुँदा जलवायु परिवर्तनका असर तथा प्रभावहरु पनि व्यक्ति र समुदाय अनुसार फरक-फरक हुने गर्दछन्। सोही सन्दर्भमा नेपाल सरकार, बन तथा भ-संरक्षण मन्त्रालय अन्तर्गतको पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग र रूपान्तरण नेपालको सहजीकरणमा जिल्ला स्तरिय सरोकारवालाहरुको गोष्ठीबाट छनौट भएको यस दार्मा गाउँपालिका वडा नं. ६ मा नेपाल सरकारबाट स्विकृत लापा संरचना अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरु साथै पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाद्वारा निर्माण गरिएको सुदृढ लापा म्यानुवलका प्रावधानहरुलाई अवलम्बन गरी निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु, वडा सचिव, साविकका वडा नागरिक मञ्चका प्रतिनिधीहरु, नागरिक सचेतना केन्द्रका प्रतिनिधीहरु, शिक्षक, समाजसेवी, स्थानीय राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरु, स्थानीय विषयगत कार्यालयहरुका प्रतिनिधीहरु, महिला, दलित, जनजाति तथा पछाडी परेका वर्ग लगायत अन्य बुद्धिजीविहरुको सहभागितामा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ।

यस कार्ययोजना तयारी प्रक्रियामा दार्मा गाउँपालिका वडा नं. ६ अन्तर्गतका साविकका ढाकाढाम गा.वि.स.का वडा नं. ५, ६, ७, ८ र ९ वडाहरू (वस्तीहरु) मा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना गोष्ठी, जलवायु परिवर्तन संबंधित सहभागितामूलक सम्पन्नता स्तरिकरण विधिको प्रयोग गरी संकटासन्ताको विश्लेषण तथा अनुकूलनका कार्यहरु वस्तीगत रूपमा पहिचान गरिएको थियो। यसरी नै वस्ती स्तरमा संकटासन्न घरघुरीहरुको स्तरीकरण समेत सम्पन्न गरी सबै वस्तीका प्रतिनिधीहरुको समेत सहभागितामा दार्मा गाउँपालिका वडा नं. ६ को वडा स्तरीय योजना तर्जुमा गरिएको थियो। यस कार्ययोजना साविकका वडा नागरिक मञ्चका प्रतिनिधीहरु, बन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधीहरु, विभिन्न संघ/संस्थाका प्रतिनिधिहरु, विषयगत कार्यालयका प्रतिनिधिहरु र राजनैतिक दलहरुका प्रतिनिधिहरुको सहभागितामा २०७४ साल कार्तिक २३ देखि २५ गते सम्म दार्मा गाउँपालिका वडा नं. ६, गोठिवन स्थित सुर्योदय उच्च माध्यामिक विद्यालयको हलमा संचालित अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठीबाट तयार गरिएको हो।

१.२ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य, मान्यता एवं आधारहरू

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य दार्मा गाउँपालिकाको वडा नं ६ का स्थानीय समुदायको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गरी उनीहरूको जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउनु रहेको छ भने यस योजनाको उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

- स्थानीय समुदायलाई जलवायु परिवर्तन, यसको कारण, यसले समुदायमा पार्ने असर र यससँग जुध्नलाई अपनाउनु पर्ने अनुकूलनका उपायहरू बारे सुसूचित गर्नु,
- जलवायु परिवर्तन संकटासन्न टोल, वस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन चुनौती तथा अवसरहरू पहिचान गर्नु,
- स्थानीय समुदायलाई आफैले सहज तरिका प्रयोग गरी आफ्ना आवश्यकताहरु पहिचान गरी सोही अनुरूपका अनुकूलनका उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्न सक्षम बनाउनु,
- यस कार्ययोजनालाई स्थानीय तथा राष्ट्रियस्तरका नियमित योजना निर्माणका प्रक्रियामा समायोजन गर्नु,
- सेवा प्रदायक निकायले समयमै प्रभावकारी ढंगले स्रोत परिचालन गरी अनुकूलन कार्य क्रमबद्ध रूपमा अपनाउन/कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नु,
- कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्दै कार्यक्रमको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना मुख्य रूपमा भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) प्रविधी तथा सहभागितात्मक ग्रामिण लेखाजोखावाट गरिएको वस्ती तथा घरधुरीहरूको संकटासन्नता विश्लेषण र विद्यमान परिवेशमा आधारित रहेको छ। दार्मा गाउँपालिका वडा नं. ६ जलवायु परिवर्तनसँग संवेदनशील रहेको र ग्रामीण जीविकोपार्जन कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, जलश्रोत तथा उर्जा, जलवायुजन्य प्रकोप र ग्रामीण पूर्वाधार, जनस्वास्थ्य जस्ता क्षेत्रहरूमा आधारित रहेको कारण यस कार्ययोजनाले समग्र वडा तथा वडामा रहेका वस्ती तथा घरधुरीहरूको संकटासन्नताको विश्लेषण गरी संकटासन्न क्षेत्रहरू एवं वर्गहरूको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न विशेष जोड दिएको छ। यस कार्ययोजनामा जलवायु परिवर्तनबाट श्रृजित प्रकोप तथा जोखिमहरूबाट प्रमुख रूपमा प्रभावित हुने सामाजिक समूहहरू विशेष गरी महिला, वालवालिका तथा वृद्ध-वृद्धाहरूमा पर्ने असर तथा प्रभावहरू विश्लेषण गर्दै उनीहरू मैत्री कार्यक्रमहरू राखिएका छन्।

यसरी नै संकटासन्न क्षेत्र र घरधुरीहरूलाई अति आवश्यक र तत्कालै कार्यान्वयन गर्नु पर्ने अनुकूलनका कार्यहरूलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी उनीहरूलाई लक्षित हुने र थप रोजगारीको सृजना गर्ने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएका छन्। यसका साथै लैगिंग तथा सामाजिक समावेशीकरणका मुद्दाहरूलाई विशेष ध्यान दिई कार्यान्वयन गर्न र महिलाहरूको कार्यबोझलाई न्यून गर्न र महिलाहरूको स्वास्थ्य सुधारमा सहयोग पुग्ने विभिन्न प्रविधिहरू उच्च प्राथमिकतामा राखिएका छन्। यसका अतिरिक्त स्थानीय विपद् तथा जोखिम व्यवस्थापन योजनालाई पनि परिपूरक हुने अनुकूलनका कार्यहरू पनि योजनामा रहेका छन्।

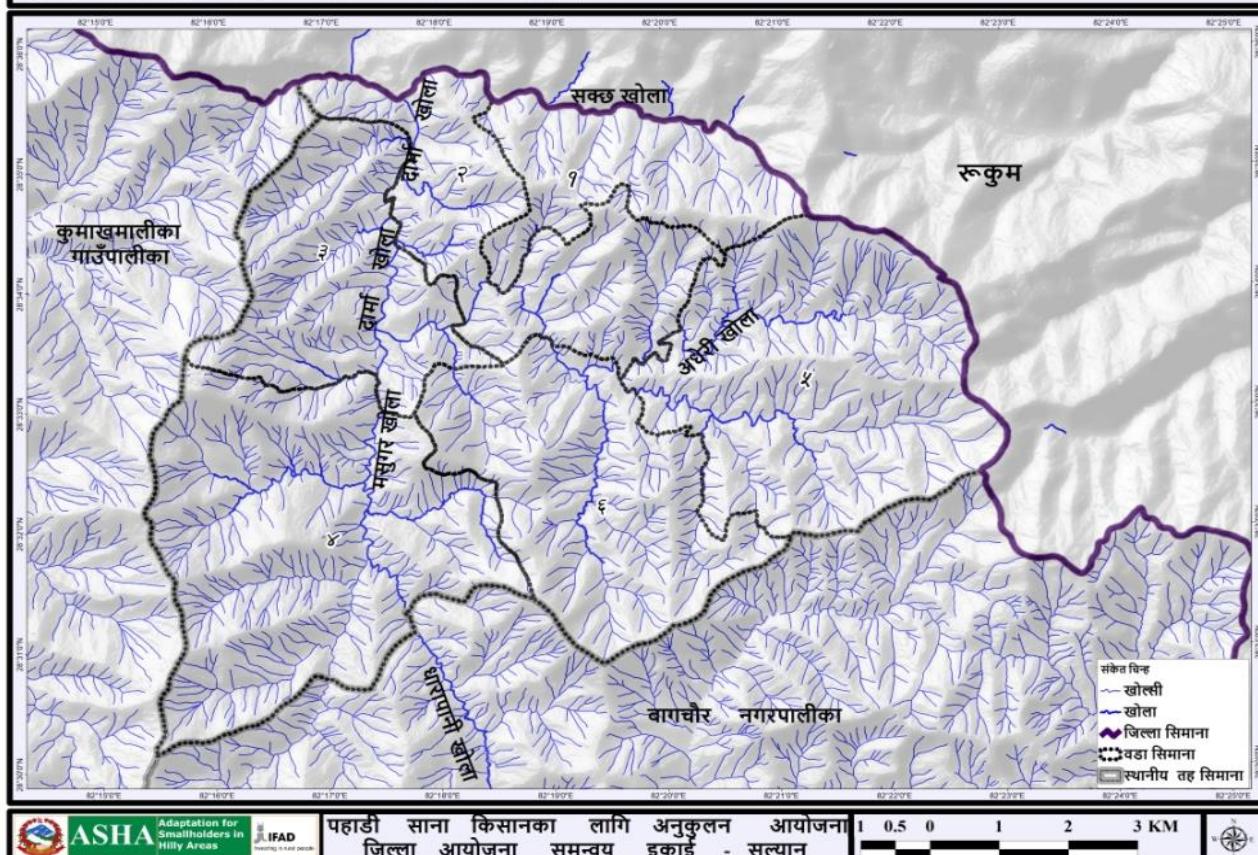
यस कार्ययोजना साविकका वडा नागरिक मञ्चका प्रतिनिधिहरू, महिला तथा संकटासन्न घरधुरीहरू, राजनैतिक दलहरू तथा निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरूको सहभागितामा तयार गरिएको हुँदा यसमा स्थानीय प्राथमिकताहरूले स्थान पाएका छन्। साथै सुदृढ लापा निर्माण मार्गदर्शनले सिफारिश गरेका भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त सूचना र सहभागितात्मक विधिहरूमा केन्द्रित रही योजना तयार गएको हुदाँ संकटासन्न क्षेत्र र घरधुरीहरूले लाभ पाउने सुनिश्चित छ। यसै कारण यस अनुकूलन कार्ययोजनाले ती संकटासन्न वर्ग र क्षेत्रहरूको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याउने मान्यता राख्दछ।

परिच्छेद २: उप-जलाधार क्षेत्रको विवरण तथा वडाको पृष्ठभूमि

२.१ दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्र

दार्मा खोला र सहायक खोलाहरू: खाली खोला, सर्सु खोला, कोबाङ्ग खोला, मासुगार खोला, अधेरी खोला, भालु खोला, भुर्तिबाँझ खोला, मलिबाँझ खोला, पाँजाखोला, गंगेखोला, घुस खोला, भदाले खोला, साक्चा खोला जस्ता खोलाहरूको ढालक्षेत्र (Catchment Area) नै दार्माखोला उप-जलाधार क्षेत्र (चित्र १) हो । दार्मा खोला बागचौर नगरपालिकाको पुलिल्लासमा शुरु भई अन्तत भेरी नदीमा गई मिसिन्छ (जिल्ला वस्तुगत विवरण, सल्यान, २०७२) ।

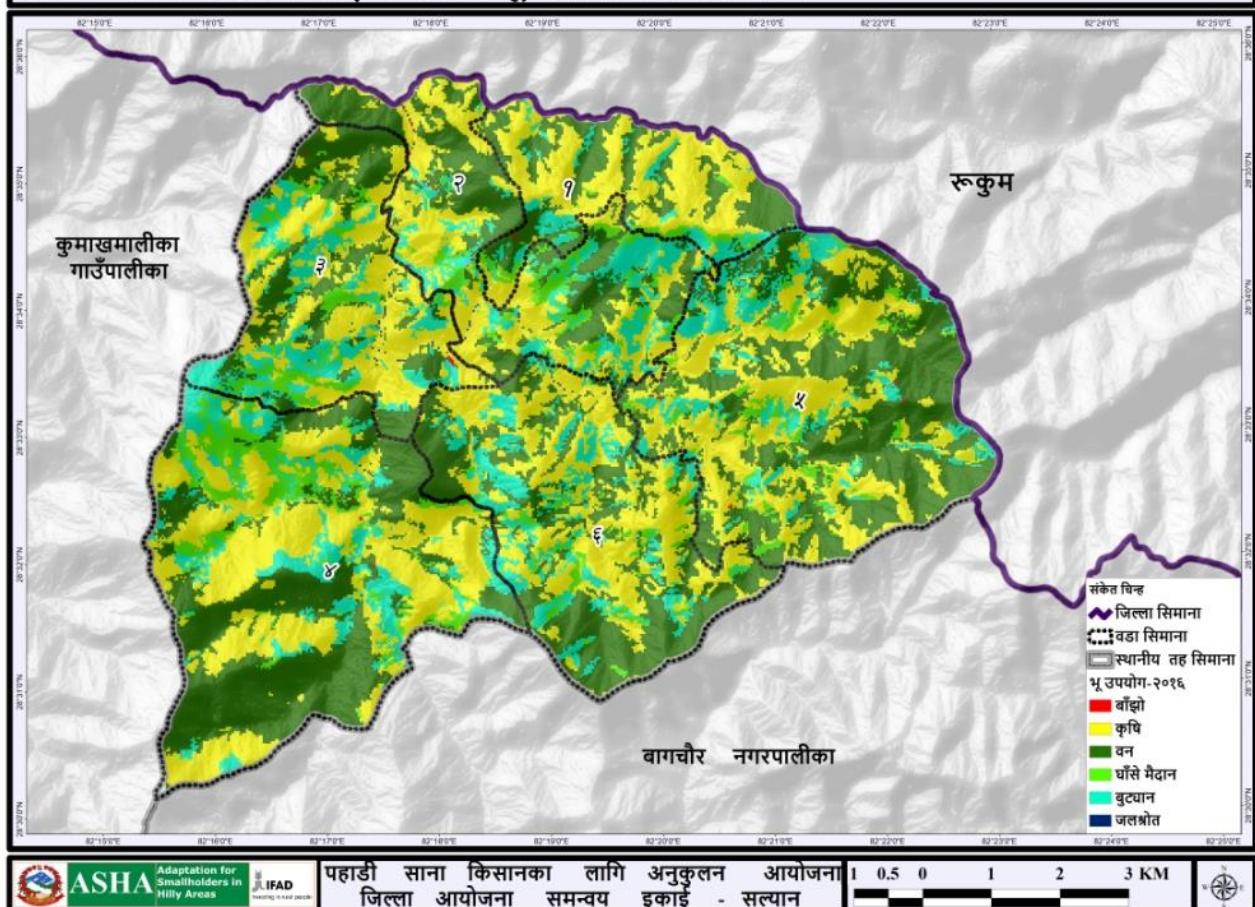
दार्मा गाउँपालिका ; नदि तथा खोला नक्शांकन

चित्र १. दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्रका खोलाहरूको नक्शा

यो उप-जलाधार क्षेत्र सल्यान जिल्लाको उत्तरी भेगमा पर्दछ । यस उप-जलाधार क्षेत्रमा दार्मा गाउँपालिकाको वडा नं . १ देखि ७ सम्मका सम्पूर्ण भू-भाग र कुमाख मालिका गाउँपालिका र बागचौर नगरपालिकाका केही भू-भागहरू पर्दछन् । यस उप-जलाधार क्षेत्रको कूल क्षेत्रफल १०३२४.१७ हेक्टर मध्ये ४२४२.७८ हेक्टर वन क्षेत्र, १४७६.५४ हेक्टर बुट्यान क्षेत्र, ६८७.२४ हेक्टर चरण क्षेत्र करिब ३८९७.०९ हेक्टर कृषि क्षेत्र, १०.२६ हेक्टर बाँझो जमिन र १०.२६ हेक्टर पानीले ढाकेको छ (श्रोत : ASHA, DPCU-Salyan) ।

दार्मा गाउँपालिका ; सन् २०१६ को भू-उपयोगीता नक्शांकन

चित्र २. दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग नक्शा

उपल्लो तथा तल्लो तटिय क्षेत्रको अन्तरसम्बन्ध

यस दार्मा खोला उप-जलाधार क्षेत्रको उपल्लो तटिय क्षेत्रमा वागचौर नगरपालिकाका पुल्लीवास र चौरपानीका साथै दार्मा गा.पा.का मौलाहाल्ले, पुखात, तकमारा, मसिना, गोठिवन, ढाकाडाम कोट, वार्ने, विष्टाकुरा, दार्माकोट जस्ता पहाडी भू-भागहरु पर्दछन् भने तल्लो तटिय क्षेत्रमा फारुलाचौर, दार्मा र सिलिंगे जस्ता सम्थर खेतियोग्य फाँटहरु पर्दछन् । यस उप-जलाधार क्षेत्रको उपल्लो तटिय क्षेत्रका भू-भागहरुको भिरालोपन बढी भएको हिसावले ती भू-भागहरुमा संरक्षणका क्रियाकलापहरु गरिनु पर्नेमा कृषिजन्य क्रियाकलापहरुका साथै वन अतिक्रमण, वन विनाश तथा अवैज्ञानिक सडक संजाल विस्तार लगायतका कार्यहरु तिव्र गतिमा भईरहेका छन् । जसको फलस्वरूप जलवायु परिवर्तनसंगै बढ्दै गएको वर्षाको अनियमितता र वर्षाको प्रकृतिले गर्दा उपल्लो तटिय क्षेत्रहरुमा भू-क्षय तथा पहिरोको समस्या बढ्दै गएको छ भने तल्लो तटिय क्षेत्र बेशीमा बाढी र नदी कटानका समस्याहरु बढ्दै गएको छ । यो क्रम नरोकिएको खण्डमा यस उप-जलाधार क्षेत्रको जलवायु परिवर्तन संकटासन्ताआ अझै बढ्ने देखिन्छ ।

२.२ अवस्थिति

नेपालको प्रदेश नं. ६ को सल्यान जिल्लाका ७ ओटा गाउँपालिका मध्ये सबैभन्दा सानो गाउँपालिका दार्मा गाउँपालिका हो । यस गाउँपालिकामा साविकका तिनवटा गा.वि.स.हरु (दार्माकोट, ढाकाडाम र भल्चौर) पर्दछन् । साविकको ढाकाडाम गा.वि.स.का ५, ६, ७, ८ र ९ नं. वडाहरुलाई समावेश गरी दार्मा गाउँपालिका वडा नं. ६ बनाईएको छ । यो वडा जिल्ला सदरमुकाम खलङ्गबाट १८ कोस उत्तर तर्फ अवस्थित छ (जिल्ला वस्तुगत विवरण २०७२) । यस वडाको कुल

क्षेत्रफल १३६८.१८ हेक्टर रहेको छ । यस वडाको उत्तरमा दार्मा गा.पा. वडा नं. २, दक्षिणमा बागचौर न.पा., पूर्वमा दार्मा गा.पा. वडा नं. ५ र पश्चिममा दार्मा गा.पा. वडा नं. ३ र ४ रहेका छन् । यस वडाका वस्तीहरूमा गरिएको सहभागितामूलक घरधुरी संकटासन्ता स्तरिकरण अनुसार यस वडामा ६६३ घरधुरीहरू रहेको देखिन्छ । भने जन गनणा २०६८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या ३३४६ रहेको छ, जस मध्ये महिलाको संख्या १७५० र पुरुषको संख्या १५९६ रहेको छ । यस वडामा समशितोष्ण प्रदेशीय हावापानी पाईन्छ ।

२.३ सामाजिक अवस्था

जनगनणा २०६८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या १५९६ पुरुष र १७५० महिला गरी जम्मा ३३४६ रहेको देखिन्छ । यस वडामा मुख्य गरि क्षेत्री, ठकुरी, ब्राह्मण, दलित लगायतका जातजातीहरूको वसोवास रहेको छ । ६६३ घरधुरी भएको यस वडामा जातिगत आधारमा हेर्दा ब्राह्मण/क्षेत्री/ठकुरी ४९१ घरधुरी (७४%) र दलित १७२ घरधुरी (२६%) रहेका छन् (सहभागितामूलक संकटासन्ता स्तरिकरण, २०७४) । यहाँको रहन सहन प्रायः एक खालको रहेको छ । यहाँ सबैले मातृभाषा नेपाली नै बोल्ने गर्दछन् । यस वडामा हिन्दू धर्म मान्ने मानिसहरूको बाहुल्यता रहेको छ भने छिटफुट रूपमा क्रिश्चियन धर्म मान्ने मानिसहरू पनि छन् । यस वडामा चाँडपर्वका हिसावले दशै, तिहार, माघे संकान्ती, साउने संकान्ती, नयाँ वर्ष, आदि पर्वहरू मनाईने गरिन्छ ।

यस वडामा १ वटा उ.मा.वि. र ५ वटा आधारभुत विद्यालय गरी जम्मा ६ वटा शैक्षिक संस्थाहरू रहेका छन् ।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको क्रममा यस वडाका प्रत्येक वस्तीहरू (साविकको ढाकाडाम गा.वि.स.का वडा नं ५, ६, ७, ८ र ९) मा सहभागितामूलक तरिकाले घरधुरीहरूको जलवायु परिवर्तन संकटासन्ताताको स्तरीकरण गरिएको थियो । उक्त स्तरीकरण समुदाय आफैले तयार गरेको जलवायु परिवर्तन सम्मुखता, सम्वेदनशिलता र अनुकूलन क्षमता आधारहरूमा आधारित भई गरिएको थियो । उक्त स्तरीकरण गर्दा जिविकोपार्जनका मुख्य पाँचवटा सम्पत्तिहरू (प्राकृतिक, भौतिक, मानवीय, सामाजिक र आर्थिक सम्पत्ति) का साथै जलवायु परिवर्तनजन्य प्रकोपहरूले घरधुरीमा पारेको प्रभावलाई समेत आधार बनाईएको थियो । घरको उत्पादनले १२ महिना खाना पुग्ने वा सरकारी सेवामा स्थायी रोजगारी भएका र जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित नभएका सम्पन्न घरधुरीलाई न्यून संकटासन्न घरधुरी (V1) मा राखिएको थियो भने घरको उत्पादनले ९ महिना मात्र खाना पुग्ने वा घरको उत्पादनले १२ महिना खाना पुग्ने र सरकारी सेवामा स्थायी रोजगारी भएतापनि जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित घरधुरीलाई मध्यम संकटासन्न घरधुरी (V2) मा राखिएको थियो । त्यसै गरी घरको उत्पादनले ६ महिना मात्र खाना पुग्ने वा घरको उत्पादनले ६ महिना भन्दा बढी खाना पुगे तापनि जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित घरधुरीलाई उच्च संकटासन्न घरधुरी (V3) मा राखिएको थियो भने घरको उत्पादनले ३ महिना मात्र खाना पुग्ने र जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित अति विपन्न घरधुरीलाई अति उच्च संकटासन्न घरधुरी (V4) मा राखिएको थियो । यस क्रममा वडाका जम्मा ६६३ घरधुरी मध्ये ९६.८ प्रतिशत घरधुरीहरू अति उच्च (V4), उच्च (V3) र मध्यम (V2) संकटासन्न रहेको पाईएको थियो (तालिका १) ।

तालिका १. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को जलवायु परिवर्तन सम्वेदनशिल सम्पन्नता स्तरीकरण

वस्ती/साविकका वडा नं.	घरधुरीगत जलवायु परिवर्तन सम्वेदनशिल सम्पन्नता स्तर				जम्मा
	न्यून (V1)	मध्यम (V2)	उच्च (V3)	अति उच्च (V4)	
५	७	३७	७९	४८	११
६		३०	६०	३४	१३
७	६	९	३५	५६	१०६
८		१२	५८	६०	१३०
९	८	३३	५५	२७	१२३
जम्मा	२१	१२	२९६	२२५	६६३
प्रतिशत	३.२%	१०.३%	४४.६%	३३.९%	100%

आधार: जलवायु परिवर्तन सम्वेदनशिल सहभागितामूलक सम्पन्नता स्तरीकरण, २०७४

२.४ मानवीय अवस्था

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यस दार्मा गाउँपालिका वडा नं. ६ को जनसंख्या ३३४६ रहेको छ, जसमध्ये पुरुषको संख्या १५९६ छ, भने महिलाको संख्या १७५० रहेको छ। उमेर समूह अनुसार पाँच वर्ष मुनिका वालवालिकाहरु १२.७%, ५-२४ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरु ५१.९%, २५-४४ वर्षसम्मका व्यक्तिहरु २०%, ४५-६४ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरु ११.६%, ६५-७४ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरु २.८%, र ७५ वर्षभन्दा माथिका व्यक्तिहरु १% पाइएको छ (जिल्ला वस्तुगत विवरण सत्यान, २०७१)।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका क्रममा गरिएका वस्ती तथा वडा स्तरीय सहभागितामूलक छलफलहरुबाट प्राप्त सूचना अनुसार, यस वडाको कुल जनसंख्या मध्य शिक्षा सेवामा ५७ जना, सैनिक तथा प्रहरीमा ३ जना, निजामति सेवामा ४ जना, गैर सरकारी संस्थामा ७ जना, वैदेशिक रोजगारी (भारत वाहेक अन्य मुलुकहरुमा) १२८ जना, सिकर्मी डकर्मी २१५ जना, सब ओभरसियर ३ जना, कृषि तथा भेटनरी प्राविधिक (जे.टि.ए.) १० जना, अ.हे.व., अ.न.मी. ४ जना, ६ महिना भन्दा बढी सिलाई कटाई गरेका २२ जना, ग्रामियन तारजाति बुन्ने १ जना र अगुवा कृषक १७ जना रहेका छन्। यस वडाको शैक्षिक अवस्थालाई हेर्दा स्नातकोत्तर गरेका १५ जना, स्नातक गरेका ६१ जना, प्रविणता प्रमाण पत्र तह पास गरेको १७० जना र एस.एल.सी. पास गरेका २७० जना रहेका छन्। यहाँका जनसमुदायमा जलवायु परिवर्तन तथा जलवायु परिवर्तनका प्रभाव र असरहरु सम्बन्धी सामान्य जानकारी रहेको देखिन्छ।

२.५ आर्थिक क्रियाकलापहरुको अवस्था

यस वडाका वासिन्दाहरुको प्रमुख पेशा कृषि रहेको भएतापनि रोजगारीको लागि विदेशिने (भारत र खाडी मुलुक जाने) को संख्या उल्लेखनीय छ। खाडी मुलुक जानेको संख्या १२५ भन्दा बढी छ। कृषि अन्तर्गत यहाँका अधिकांश भू-भागमा धान, गहुँ, मकै, तोरी र मुसुरोको खेती गरिन्छ भने नगदे वाली अन्तर्गत अदुवा र बेसार खेती गरिन्छ। तरकारी वालीमा विशेष गरी आलु, काउली, बन्दा, सिमी, बोडी, भान्टा, भटमास, गोलभेंडा र प्याज आदिको खेती गरिन्छ। फलफूलमा यहाँ छिटफुट रूपमा आँप, सुन्तला, मौसम, कागती खेती गरिन्छ। पशुपालनको हकमा भैंसी, गाई र बाखापालन गरिन्छ। कृषि उपज संकलन केन्द्र तथा व्यापारिक केन्द्रको अभावले गर्दा यहाँ उत्पादित वस्तुहरुले उचित मुल्य पाउन सकेका छैनन्।

यस वडाको वाली चक्र बमोजिम यहाँका सबैजसो कृषियोग्य जमीन वर्षको दुई महिना (वैशाख र जेष्ठ) बाँझो रहने गरेको देखिन्छ, भने अर्ध सिंचित र असिंचित जग्गा भने मनसुनी वर्षाको आधारमा थप १५ दिन जति बढी बाँझो रहने गरेको देखिन्छ। भने अन्य समयमा समयानुकूल वालीहरु लगाईने गरिन्छ (तालिका २)।

तालिका २. वाली चक्र

क्र.	वैशाख	जेष्ठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	अश्विन	कार्तिक	मंशिर	पुष्य	माघ	फाल्गुन	बैद्री	कैशियत
सिंचित (बाहै महिना कुलो लाग्ने)													

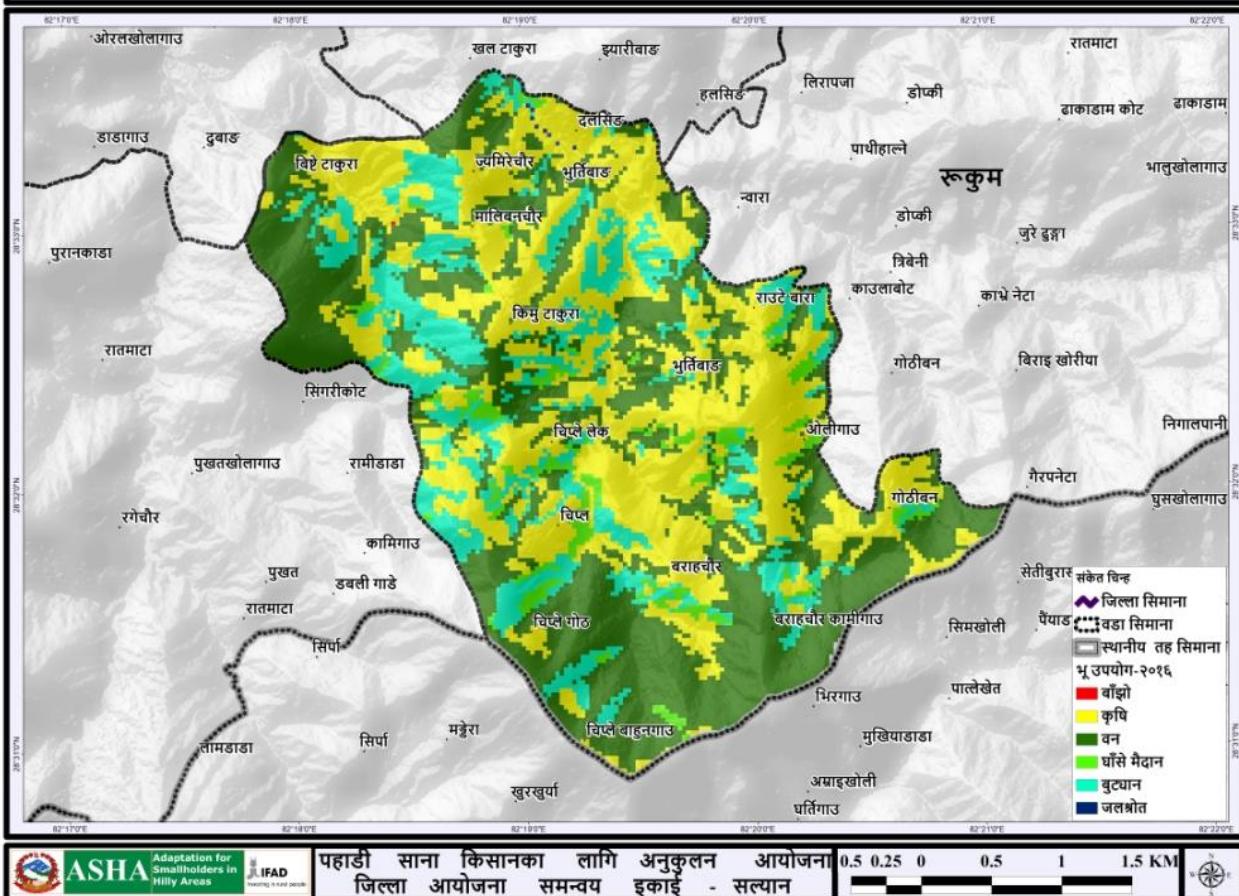
क्षेत्र	वैशाख	ज्येष्ठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	असोज	क्रतिक	मंसिर	पुस	माघ	फाल्गुन	चैत्र	फैफियत
अर्ध सिंचित (वर्षामा निर्भर)	बाँझो			धान, मकै, तरकारी सिमी, बोडी, भटमास							गहुँ, तरकारी मा		
असिंचित (पानी नलाग्ने)	बाँझो			मकै, अदुवा, वेसार						गहुँ, आलु, मुसुरो	आलु, काउली		

२.६ प्राकृतिक श्रोतको अवस्था

यस वडाको कुल क्षेत्रफल १३६८.१८ हेक्टर मध्ये ५४६.३ हेक्टर वन क्षेत्र, २२९.६८ हेक्टर बुट्यान क्षेत्र, ५२.९२ हेक्टर चरण क्षेत्र, ५३८.४७ हेक्टर कृषि क्षेत्र, ०.०९ हेक्टर बाँझो जमिन र ०.७२ हेक्टर पानीले ढाकेको छ (श्रोत : ASHA, DPCU-Salyan, चित्र ३)। यस वडामा ३ वटा सामुदायिक वनहरु रहेका छन्। अझै पनि धेरै राष्ट्रिय वनको भाग सामुदायिक वनमा हस्तान्तरण हुन बाँकी छ। यहाँका वनहरुमा साल, सल्ला, साज, सिमल, सिसौ, उतिस, मौवा, काफल, लालीगुराँस, रैज, बाँझ, कटुस जस्ता रुख प्रजातिहरुका साथै टिमुर, अमला, दालचिनी, जिवन्ती (सुनाखरी), सिल्पु (पाषनभेद), समायो, काउलो जस्ता जडिवुटिहरु पनि पाईन्छन्। वन्यजन्तु तथा चराचुरुङ्गीहरुमा रतुवा, घोरल, रातो बाँदर, ढेडु, चितुवा, खरायो, स्याल, दुम्सि, सर्प, काग, च्याखुरा, तिर्थो, कालिज, न्याउली, ढुकुर, जुरेली, भंगेरा, मैना, आदि पाईन्छन् (जिविकोपार्जनको विव्लेषण, २०७४)।

यस वडाका मुख्य खोलाहरुमा भुतिवाङ्ग खोला र मलिवांग खोला पर्दछन् भने अन्य खोला तथा खोल्सीहरुमा वगरी खोला, खाली खोला, सिमा खोला, उजेलीगैरा खोला, पैरे खोला र जुगे खोला, वडाचौर खोला, किमुटाकुरा खोला, पाता खोला, डोप्ली खोला, सागिनी खोला, पेदे खोला, पनेरी खोला, खानी खोला, रिठे खोला, छहरे खोला, ज्यामिरे खोला, कानिंगारे खोला, रहरे खोला आदि पर्दछन्। यस वडाका सबै घरधुरीहरुले इन्धनका रूपमा दाउरा नै प्रयोग गरिरहेका छन्।

दार्मा गाउँपालिका - ६; सन् २०१६ को भू-उपयोगिता नक्शांकन

चित्र ३. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को भू-उपयोग नक्शा

२.७ समुदाय विकास

यस वडामा वडा कार्यालय, कृषि सहकारी संस्था जस्ता सेवा प्रदायक संघ संस्था तथा निकायहरु छन् । अन्य निकायहरुमा स्थानीय सुशासन तथा समुदाय विकास कार्यक्रम, पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, गरिवी निवारण कोष, एकीकृत परियोजना, सुआहारा, मेडप, किसानका लागि उन्नत वित्तविजन कार्यक्रम जस्ता कार्यक्रमहरुले यहाँका व्यक्ति, समुदायहरुलाई आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गरिरहेका छन् । नागरिक संगठनको रूपमा साविकका वडाहरुमा वडा नागरिक मञ्च, आमा समूह, कृषि समूहहरु र विभिन्न क्लवहरु संचालनमा रहेका छन् । यस वडामा ३ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु छन् । यस वडामा जिल्ला स्थित एफ.एम. रेडियोको पहुँच खासै राम्रो नभएता पनि रुकुम जिल्ला र जाजरकोट जिल्लामा रहेका एफ.एम.हरुको पहुँच रहेको देखिन्छ । टेलिफोनको हकमा माथिल्लो भू-भागमा एनसेल, स्काई र नमस्ते सबैले राम्रो काम गरेता पनि तल्लो भागमा त्यति राम्रो सुविधा छैन ।

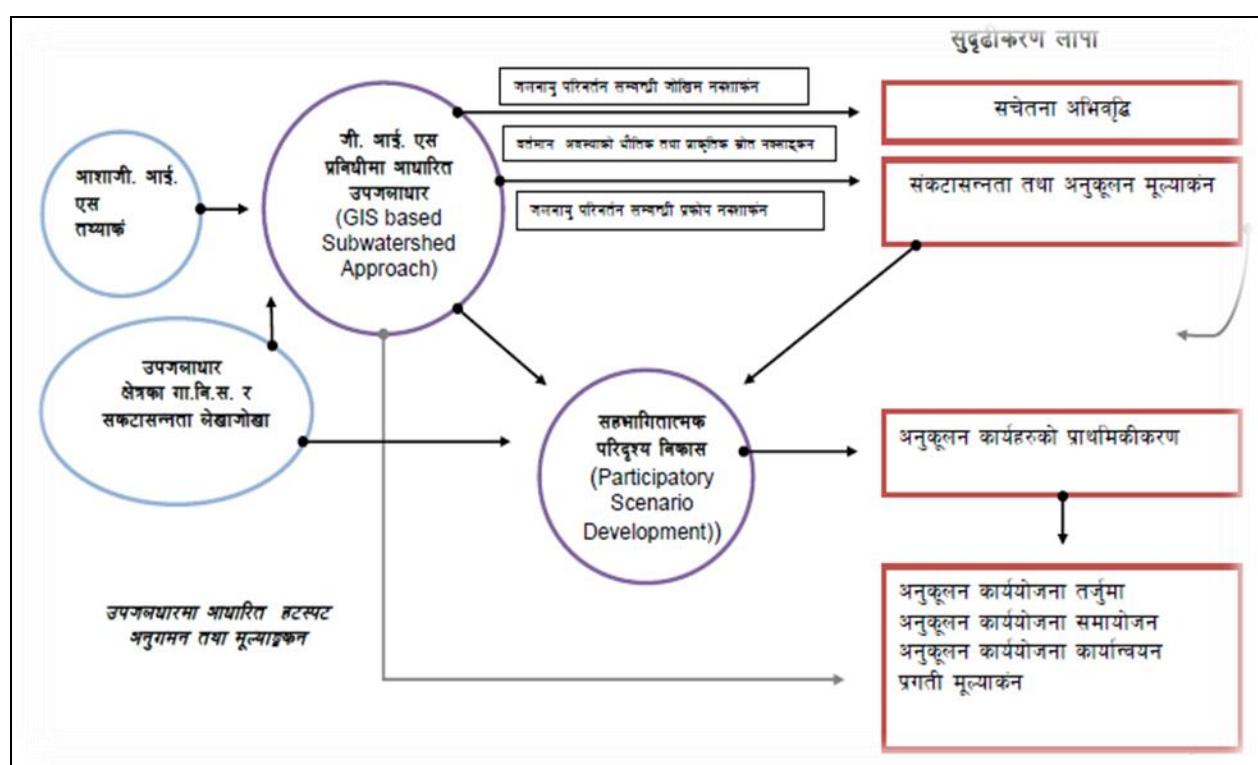
२.८ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था

यस वडाको कुल जनसंख्या ३३४६ मध्ये महिलाको संख्या ५२.३ % रहेको छ (जनगणना, २०६८) । जातिगत रूपमा हेर्दा यस वडामा ७४% घरधुरीहरु ब्राह्मण/क्षेत्री/ठकुरी र २६ % घरधुरीहरु दलित रहेका छन् । यस वडामा पनि अन्य ठाउमा जस्तै खेतीपाती, जागिर, व्यापार जस्ता उत्पादनशील कार्यहरुमा पुरुषको सहभागिता धेरै पाइएको छ, भने घास दाउरा, पानी पधेरो, भान्सा, केटाकेटीको रेखदेख जस्ता कार्यहरुमा महिलाहरुको सहभागिता धेरै पाइएको छ । त्यसैगरी सामाजिक

तथा राजनैतिक क्रियाकलापहरुमा पनि महिलाहरुको संलग्नता पुरुषहरुको तुलनामा निकै कम छ । छोरीलाई गाउँको सरकारी विद्यालयमा र छोरालाई शहरमा वा नजिकैको निजी विद्यालयमा पढाउने जस्ता लैङ्गिक विभेद यस बडामा विद्यमान छन् । साथसाथै समान कामको लागि पनि पुरुषलाई भन्दा महिलालाई कम ज्याला प्रदान गर्ने प्रचलन यहाँ पनि विद्यमान छ । यद्यपी नितिगत तहमा आएका महिलामूखि नितिहरु तथा विभिन्न निकायहरुबाट संचालन भईरहेका सशक्तिकरणका क्रियाकलापहरुले गर्दा महिलाहरुको चेतना स्तर बढौ गएकोले भविष्यमा उत्पादनशील, सामाजिक तथा राजनैतिक क्रियाकलापहरुमा महिलाहरुको संलग्नता बढने देखिन्छ ।

परिच्छेद ३: सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका चरणहरू

नेपालमा हालसम्मका स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरू नेपाल सरकारको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ ले निर्दिष्ट गरेका चरणहरूको आधारमा स्थानीय स्तरमा विभिन्न सहभागितामूलक विधीहरूको प्रयोग गरी त्यसबाट आएका परिणामहरू अनुसार तयार रई कार्यान्वयनमा छन्। प्रभावकारी अनुकूलनका उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दिगो विकास गर्ने प्रशासकीय सिमा भित्र मात्रै सिमित नभई माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रहरूमा परेका र पर्न सक्ने जलवायुजन्य असरहरूको अवस्था समेत विश्लेषण गर्नुपर्ने यथार्थलाई महसुस गरी पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाले नेपाल सरकारको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ ले निर्दिष्ट गरेका विधीहरूका साथसाथै भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त अन्य वैज्ञानिक जानकारीहरूलाई पनि आधार बनाएर स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई सुदृढीकरण गर्न दुई वटा अवधारणहरू अघि सारेको छ। पहिलो अवधारण अन्तर्गत भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित रहेर उप-जलाधार क्षेत्रमा रहेका जलवायु परिवर्तनका प्रभाव तथा जोखिमहरूको विश्लेषण गरिन्छ भने दोश्रो अवधारण अन्तर्गत जलवायु अनुकूलन योजनाका लागि सहभागितात्मक परिदृश्य विकास गरिन्छ। यीनै अवधारणहरूलाई नेपाल सरकारको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ ले निर्दिष्ट गरेका विभिन्न चरणहरूमा समायोजन गरी तयार गरिएको सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको संरचना (चित्र ४) अनुसार यस कार्ययोजना तयार गरिएको हो।

चित्र ४. भौगोलिक सूचना प्रणाली प्रविधीमा आधारित उप-जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापन योजना तर्जुमा र सहभागितात्मक परिदृश्य विकास विधीहरू समायोजित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको संरचना (ASHA, २०१६)

३.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि

यस कार्ययोजना तयारीको लागि सबै भन्दा पहिले यस वडाका नवनिर्वाचित जनप्रतिनिधीहरू, वडा सचिव, साविकका वडाका वडा नागरिक मञ्चका पदाधिकारीहरू, राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरू, सा.व.उ.स.का पदाधिकारीहरू, विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीहरू र विभिन्न सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा शुरुवाती बैठक सम्पन्न

गरिएको थियो । त्यसपछि यस वडाका सम्पूर्ण वस्तीहरु (साविकका वडा नं. ५, ६, ७, ८ र ९) मा औपचारिक रूपमा जलवायु परिवर्तनका प्रभाव र तिनलाई सम्बोधन गर्ने उपायहरु बारे सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सहित २ दिने वस्ती स्तरीय गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो भने अर्को चरणमा वडा स्तरमा ३ दिने लापा तयारी गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो । प्रभावकारी स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्ने तथा यसरी तयार गरिएको कार्ययोजनालाई विकासको योजनामा समावेश गराउन सकियोस भन्ने उदेश्यका साथ हरेक गोष्ठीको शुरुवात जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धिबाट गरिएको थियो जसका लागि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रस्तुति, छलफल, पोष्टर प्रदर्शन र प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग गरिएको थियो ।

यसरी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको सम्पूर्ण प्रक्रियामा गरी जम्मा ३९३ जनाको सहभागिता रहेको थियो । जसमध्ये ५४.५% महिला र ४५.५% पुरुष थिए । त्यसैगरी जातिगत रूपमा हेर्दा दलित २२.४%, जनजाति ०.२% र बा/क्षे/ठ ७७.४% सहभागी थिए । ती विभिन्न वर्गका सहभागीहरुको विस्तृत विवरण निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ३. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रक्रियाका सहभागीहरु

क्र.सं.	क्रियाकलापको विवरण	सहभागी विवरण					
		लिङ्ग		जातजाती			
		महिला	पुरुष	दलित	जनजाति	बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी	जम्मा
१	वडा स्तरीय शुरुवाती बैठक	५	२५	४	१	२५	३०
२	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविकको वडा नं ५	७१	१२	१७	०	६६	८३
३	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविकको वडा नं ६	३४	१९	१	०	५२	५३
४	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविकको वडा नं ७	३२	४३	२१	०	५४	७५
५	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविकको वडा नं ८	२७	३१	२०	०	३८	५८
६	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविकको वडा नं ९	३३	३०	१७	०	४६	६३
७	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गोष्ठी (३ दिने)	१२	१९	८	०	२३	३१
	जम्मा	२१४	१७९	८८	१	३०४	३९३
	प्रतिशत	५४.५%	४५.५%	२२.४%	०.२%	७७.४%	१००%

३.२ भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त सूचना तथा नक्शाहरु र तीनको विश्लेषण

यस कार्ययोजना तयारीको क्रममा भौगोलिक सूचना प्रणालीको प्रयोगबाट यस वडाको पहिरो जोखिम नक्शा (Landslide map), भू-क्षय जोखिम नक्शा (Soil Erosion map) र भू-उपयोग र भू-उपयोग परिवर्तन नक्शा (Land Use Land Cover map and Land Use Land Cover Change map) र भू-उपयोग समायोजन नक्शा (Land Use Adjustment map) तयार गरिएको थियो । ती नक्शाहरु र तिनबाट प्राप्त सूचनाहरु माथि वस्ती तथा वडा स्तरीय गोष्ठीहरुमा सहभागितामूलक छलफल पनि गरिएको थियो । ती नक्शाहरु र तिनबाट प्राप्त सूचनाहरुले जलवायुजन्य

प्रकोपको पहिचान, नक्शाकर्त्ता तथा अन्तरसम्बन्ध र लेखाजोखा गर्न र अनुकूलनका उपायाहरुको खोजी तथा प्राथमिकरण गर्न सहज बनाएको थियो ।

भौगोलिक सूचनाको आधारमा तयार गरिएको यस वडाको पहिरो जोखिम नक्शामा पहिरोका घटनाहरु नदेखिएको भएता पनि सहभागितामूलक श्रोत तथा प्रकोप नक्शामा केही स्थानहरुमा पहिरोहरु गएको दखल सकिन्छ ।

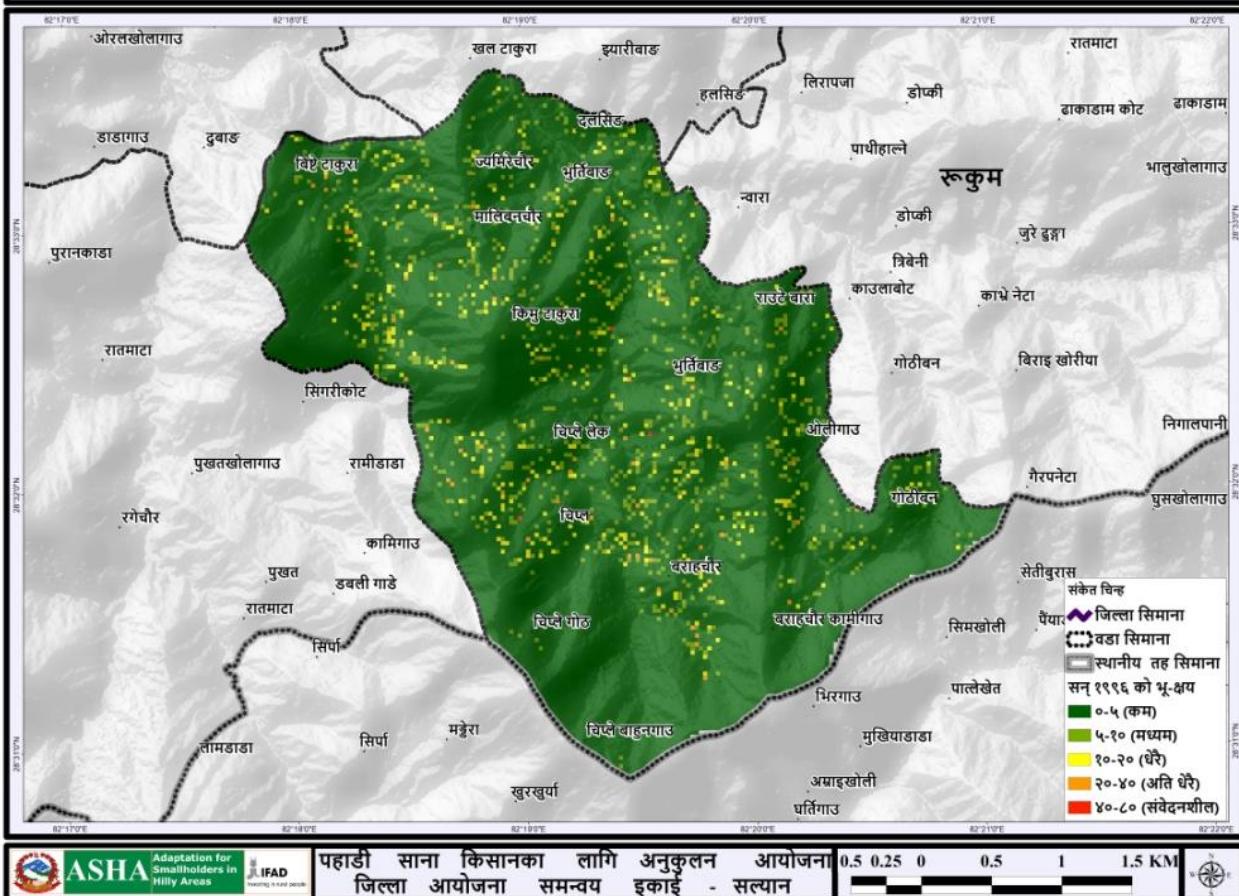
भू-क्षयको मात्रा अनुसार यस वडाका भू-भागलाई पाँच वर्गमा विभाजन गरिएको छ । प्रति वर्ष प्रति हेक्टर ५ टन भन्दा कम माटो बर्ने क्षेत्रलाई न्यून वर्गमा राखिएको छ भने ८० टन भन्दा बढी माटो बर्ने क्षेत्रलाई अति संबेदनशिल वर्गमा राखिएको छ । सन् १९९६ र २०१६ को भू-क्षयको नक्शाको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा न्यून वर्गमा पर्ने भू-भागको क्षेत्रफल १२४९.०२ हेक्टरबाट बढेर १२९२.७६ हेक्टर पुगेको देखिन्छ, भने मध्यम, उच्च र संबेदनशिल वर्गमा पर्ने भू-भागको क्षेत्रफल घटेको देखिन्छ । यसर्थ विगत २० वर्षको अवधिमा यस वडामा भू-क्षयको मात्रा घटेको देखिन्छ (तालिका ४, चित्र ५, चित्र ६) । यस्तो कर्मी यस वडाका सामुदायिक वनहरु मार्फत यस वडामा भएका संरक्षणका क्रियाकलापहरुले गर्दा आएको हुन सक्छ ।

यस अतिरिक्त, दार्मा गा.पा. वडा नं. ६को गाठिवन, बुर्तिबाड जस्ता माथिल्लो तटिय क्षेत्रमा भएका भू-क्षयका गतिविधिहरुले यसै वडाको पर्ने बुर्तिबाडको तल्लो तटिय क्षेत्र असर पुर्याईरहको देखिन्छ । अतः तल्लो तटीय क्षेत्रमाहुने खहरे तथा बाढीको कटानलाई कमगर्ने माथिल्लो तटिय क्षेत्रमा संरक्षणका क्रियाकलापहरु गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

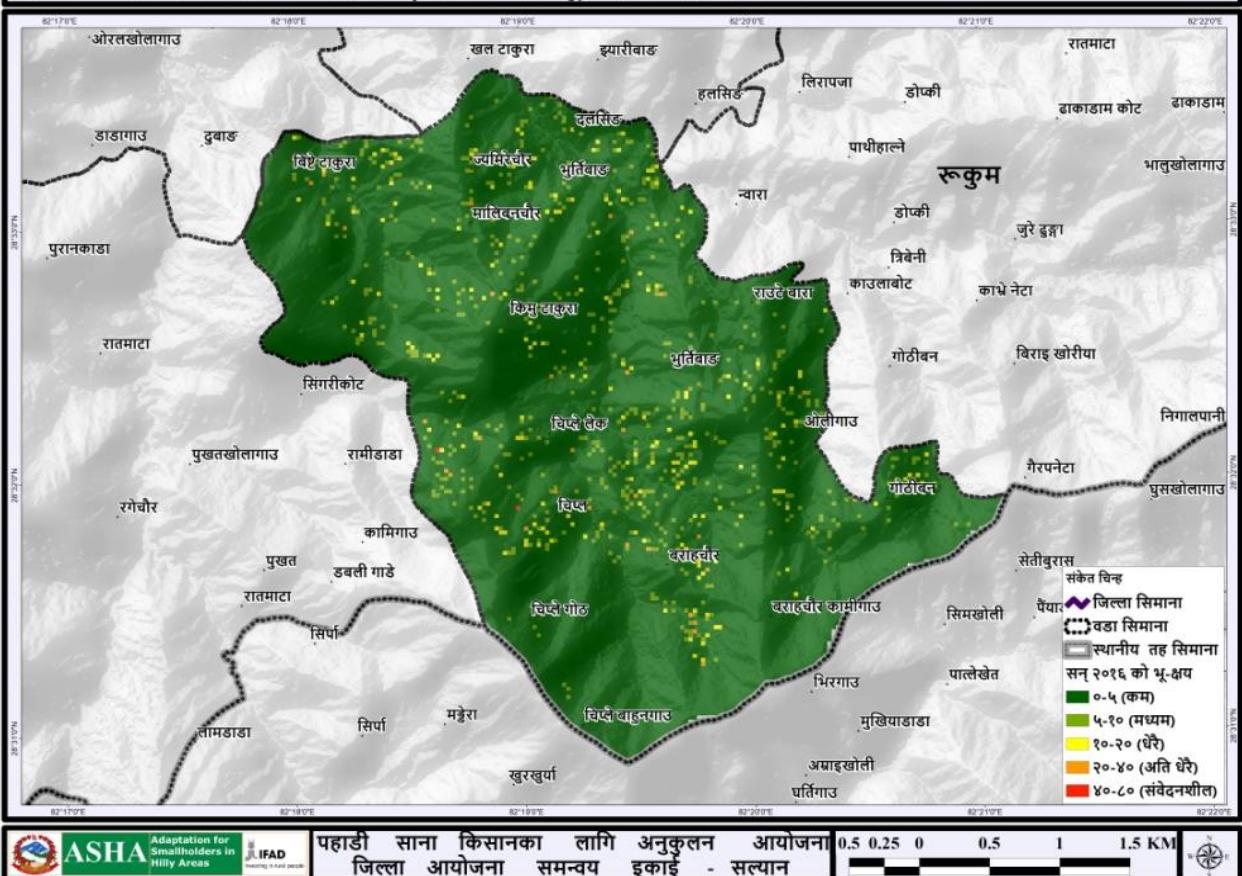
तालिका ४. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् १९९६ र २०१६ को भू-क्षयको अवस्था

भू-क्षय (टन/हे./वर्ष)	वर्ग	क्षेत्रफल (हे.)	
		१९९६	२०१६
०-५	न्यून	१२४९.०२	१२९२.७६
५-१०	मध्यम	८१.५४	५४.८१
१०-२०	उच्च	३१.५	१७.७३
२०-४०	अति उच्च	५.८५	२.७
४०-८०	संबेदनशिल	०.२७	०.१८
८० भन्दा बढी	अति संबेदनशिल	०	०
जम्मा		१३६८.१८	१३६८.१८

दार्मा गाउँपालिका - ६; सन् १९९६ को भू-क्षय नक्शांकन

दार्मा गाउँपालिका - ६; सन् २०१६ को भू-क्षय नक्शांकन

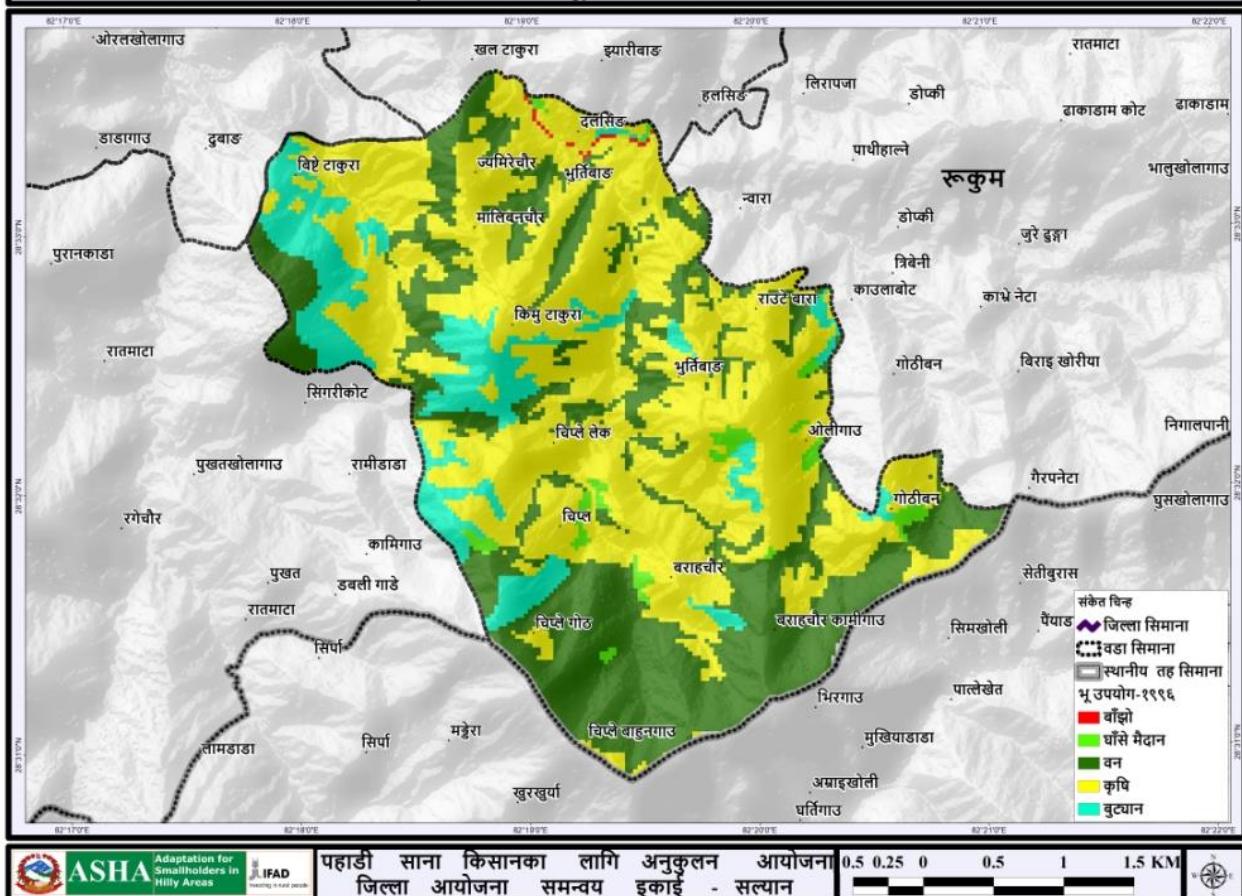
चित्र ६. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् २०१६ को भू-क्षयको नक्शा

सन् १९९६ र २०१६ को भू-उपयोग नक्शाको अध्ययन गर्दा विगत २० वर्षको अवधिमा वन क्षेत्र, बुट्यान क्षेत्र, र चरण क्षेत्रको क्षेत्रफल क्रमशः ८३.५२ हेक्टर, ७६.५९ हेक्टर, र २८.०८ हेक्टरले बढेको पाईयो भने कृषि क्षेत्र र बाँझो जमिनको क्षेत्रफल क्रमशः १८६.४८ हेक्टर र २.४३ हेक्टरले घटेको पाईयो (तालिका ५, चित्र ७, चित्र ८)। यसरी वनको क्षेत्रफल बढ्नु र कृषि क्षेत्रको क्षेत्रफल घट्नुमा सामुदायिक वनहरु हस्तान्तरण हुनु र वैदेशिक रोजगारी बढ्नुलाई लिन सकिन्छ।

तालिका ५. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् १९९६ र २०१६ को भू-उपयोगको अवस्था

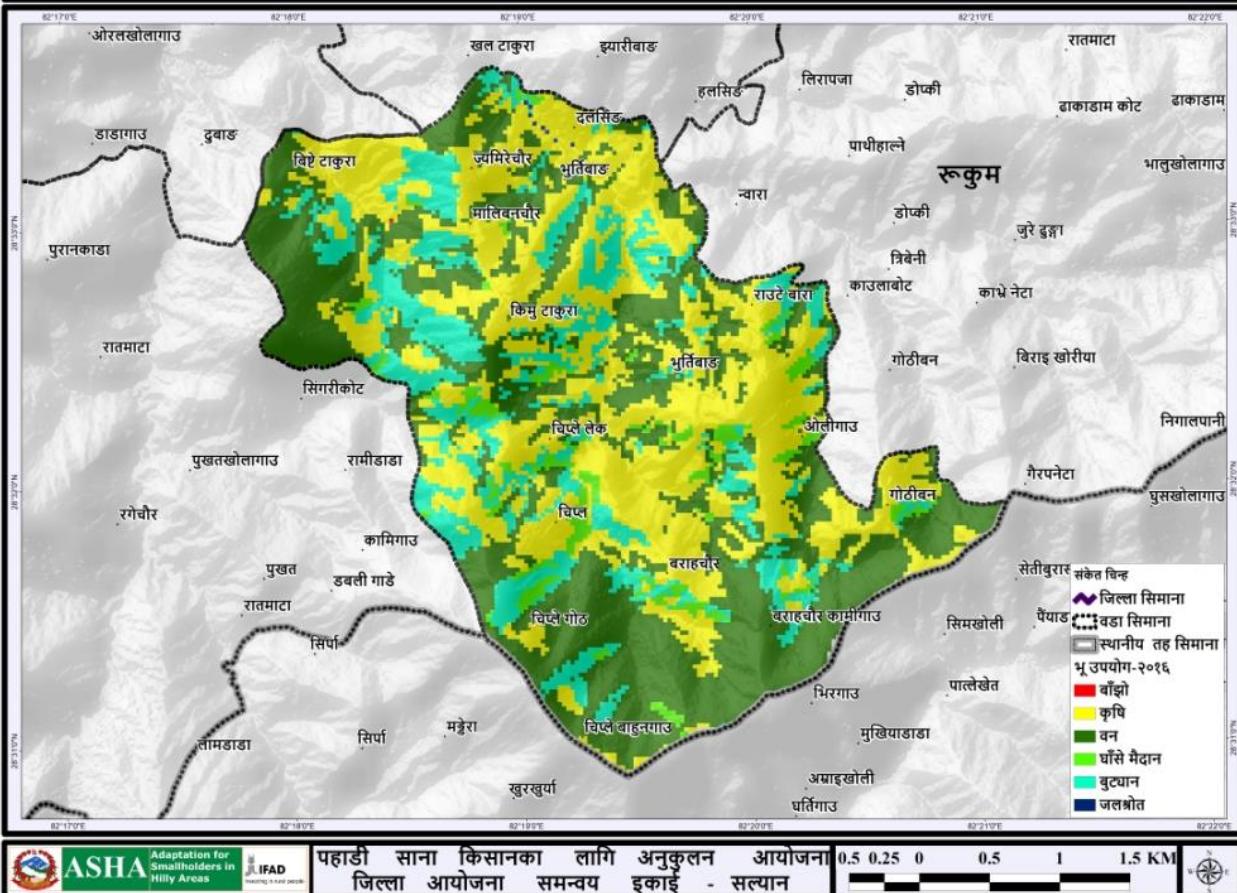
भू-उपयोग	क्षेत्रफल (हे.)	
	सन् १९९६	सन् २०१६
वन क्षेत्र	४६२.७८	५४६.३
बुट्यान क्षेत्र	१५३.०९	२२९.६८
चरण क्षेत्र	२४८.४	५२९.२
कृषि क्षेत्र	७२४.९५	५३८.४७
बाँझो जमिन	२१५.२	०१०.९
पानीले ढाकेको क्षेत्र	०	०१७.२
जम्मा	१३६८.१८	१३६८.१८

दार्मा गाउँपालिका - ६; सन् १९९६ को भू-उपयोगिता नक्शांकन

चित्र ७ दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् १९९६ को भू-उपयोगको नक्शा

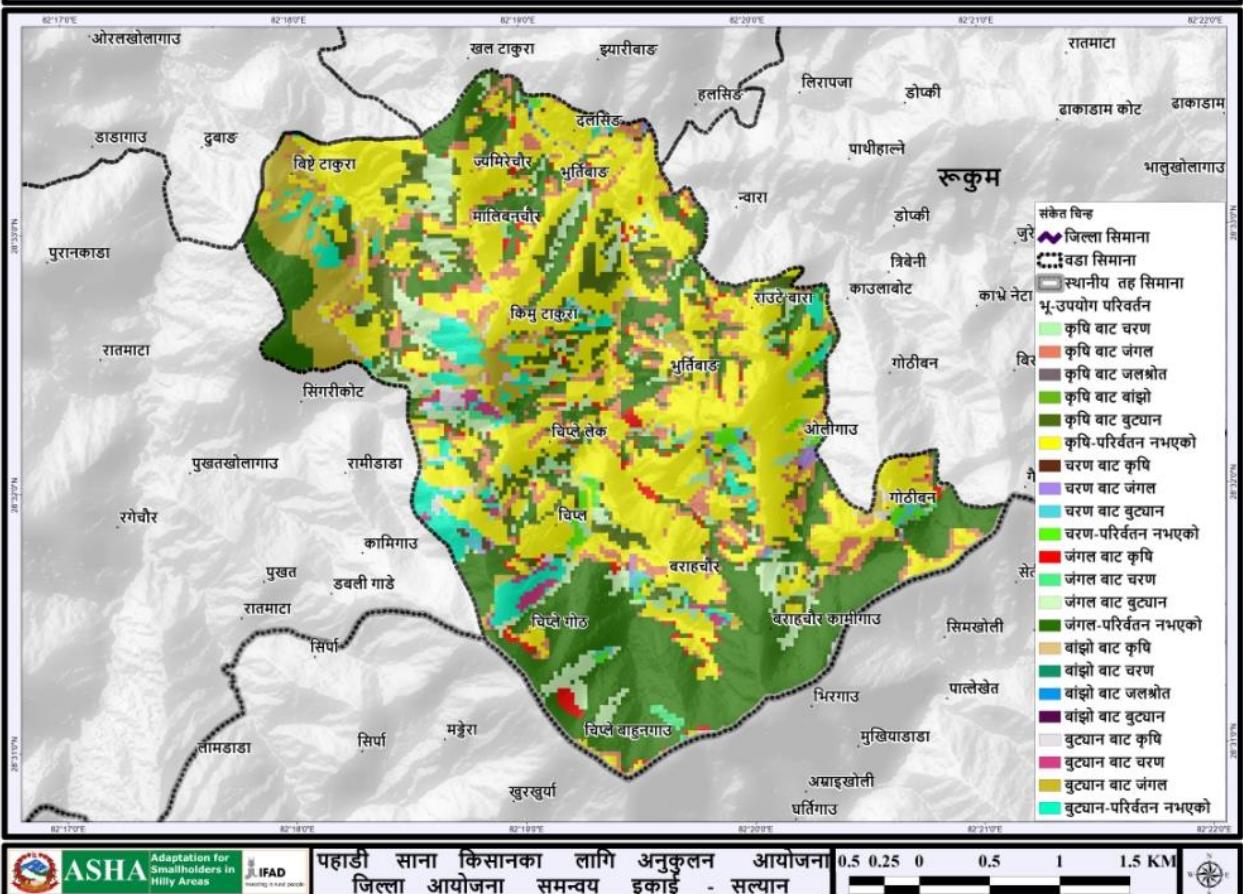
दार्मा गाउँपालिका - ६; सन् २०१६ को भू-उपयोगिता नक्शांकन

चित्र द. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् २०१६ को भू-उपयोगको नक्शा

त्यसै गरी सन् १९९६ र २०१६ को भू-उपयोग परिवर्तनको नक्शालाई अध्ययन गर्दा यस वडामा विगत २० वर्षको अवधिमा वन क्षेत्र अन्तर्गतको १००.४४ हेक्टर भू-भाग कृषि क्षेत्र, बुट्यान क्षेत्र र चरण क्षेत्रमा परिणत भएको देखिन्छ भने ७४.१६ हेक्टर बुट्यान क्षेत्र, ४.२३ हेक्टर चरण क्षेत्र र १०५.५७ हेक्टर कृषि क्षेत्र गरी जम्मा १८३.९६ हेक्टर भू-भाग अन्य क्षेत्रबाट वन क्षेत्रमा परिणत भएको देखिन्छ। यसरी समग्रमा २० वर्षको अवधिमा वनको क्षेत्रफल बढेको पाइयो। त्यसै गरी २२८.३३ हेक्टर कृषि क्षेत्र अन्तर्गतको जमिन अन्य क्षेत्रमा परिणत भएको देखिन्छ भने ४१.८५ हेक्टर अन्य क्षेत्रको भू-भाग कृषि क्षेत्रमा परिणत भएको देखिन्छ (चित्र ९)। बढ्दो खडेरी र वैदेशिक रोजगारी कृषि क्षेत्र घट्नुका मुख्य कारक हुन्।

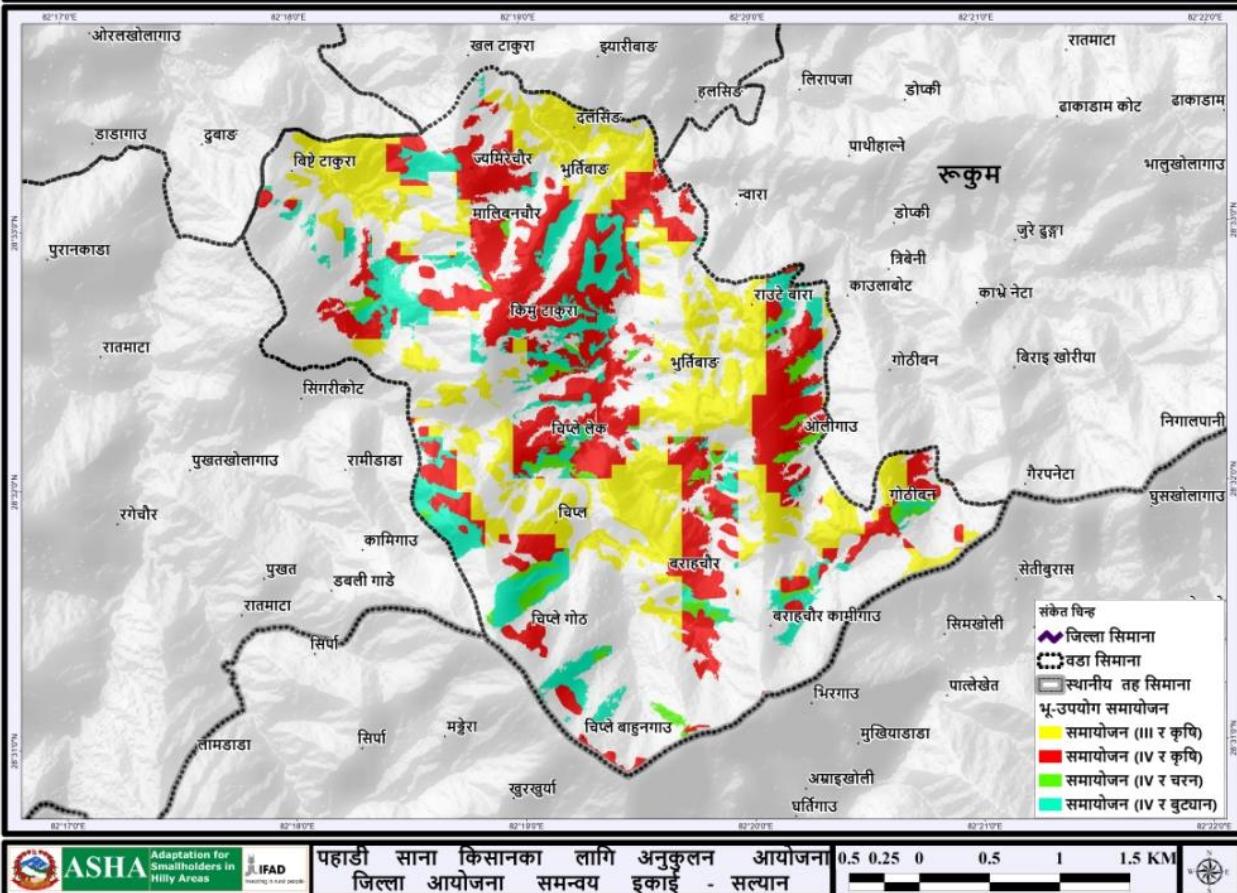
दार्मा गाउँपालिका - ६; भू-उपयोग परिवर्तन (सन् १९९६ बाट २०१६)

चित्र ९. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सन् १९९६ देखि २०१६को भू-उपयोग परिवर्तनको नक्शा

नेपाल सरकारको Land Reform Mapping Project (LRMP) ले भू-क्षमताको आधारमा नेपालका भू-भागहरूलाई सातवटा Class हरूमा (Class I to Class VII) वर्गिकरण गरेको छ। जसमध्ये Class I पर्ने जमिन कम भिरालो, कम ढुङ्गाहरु भएको र बढी पानी सोस्न सक्ने किसिमको हुने भएकाले यस्तो जमिनलाई कृषि लगायतका जुनसकै प्रयोजनको लागि पनि निर्बाद रूपमा उपयोग गर्न सकिन्छ भने Class II। र सो भन्दा माथिका Class हरूमा पर्ने जमिनहरूको कमश भिरालोपन तथा ढुङ्गाको मात्रा बढ्दै जाने र पानी सोस्ने क्षमता घट्दै जाने भएकोले यस्तो जमिनहरूमा कृषिजन्य गतिविधिहरु गर्दा भू-क्षयको सम्भावना पनि कमश बढ्दै जाने हुन्छ। यसर्थे Class VII पर्ने जमिनलाई सुन्दर दृष्यावलोकन लगायत सिमित प्रयोजनको लागि मात्र उपयोग गर्न सकिन्छ। यसै भू-क्षमता नक्शा र भू-उपयोग नक्शाको समायोजन गरेर भू-उपयोग समायोजन नक्शा तयार गरिन्छ। यसरी तयार गरिएको दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को भू-उपयोग समायोजन नक्शाको अध्ययन गर्दा Class IV पर्ने जमिन वन क्षेत्रले पूर्णरूपले ढाकिनुपर्ने जमिन भएता पनि यहाँ खेतीपाती लगायतका विभिन्न गतिविधिहरु भईरहेको पाईन्छ (चित्र १०)। यसरी Class IV पर्ने तर खेतीपातीका क्रियाकलापहरु भईरहेका यस वडाका भू-भागहरूको जम्मा क्षेत्रफल करिब २७६.१ हेक्टर रहेको छ, जुन रातो रंगले छुट्याइएको छ, र Class III। पर्ने तर खेतीपातीका क्रियाकलापहरु भईरहेका यस वडाका भू-भागहरूको जम्मा क्षेत्रफल करिब २६२.५ हेक्टर रहेको छ, जुन नक्शामा पहेलो रंगले छुट्याइएको छ। त्यसै गरी Class IV मा पर्ने तर बुट्यान क्षेत्र र चरण क्षेत्रको रूपमा उपयोग भईरहेको भू-भागहरूको क्षेत्रफल कमश: १२६.२ हेक्टर र २ हेक्टर रहेको छ। यस्ता ठाउँहरूमा संरक्षणका क्रियाकलापहरु अबलम्बन गरिनु जस्ती छ।

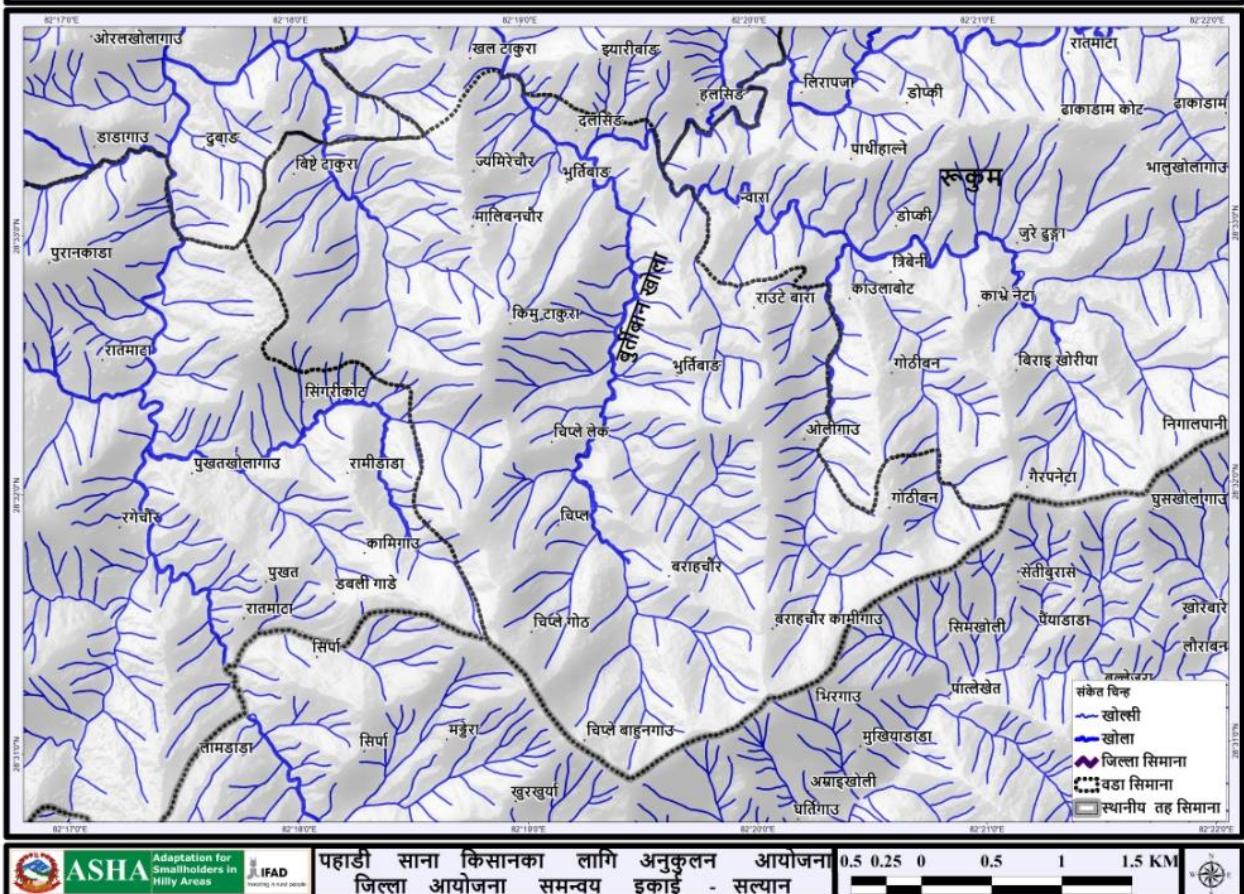
दार्मा गाउँपालिका - ६; भू-उपयोग समायोजन नक्शांकन

चित्र १०. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को भू-उपयोग समायोजन नक्शा

दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ का नदी तथा खोलाहरु चित्र ११ देखाइएको छ। यस वडाका मुख्य खोलाहरु भुर्तिबाङ्ग खोला र मलिवांग खोला हुन भने अन्य खोला तथा खोल्सीहरुमा वगारी खोला, खाली खोला, सिमा खोला, उजेलीगेरा खोला, पैरे खोला, जुगे खोला, वडाचौर खोला, किमुटाकुरा खोला, पाता खोला, डोप्ली खोला, सागिनी खोला, पेदे खोला, पनेरी खोला, खानी खोला, रिठे खोला, छहरे खोला, ज्यामिरे खोला, कानिगारे खोला, रहरे खोला आदि पर्दछन्।

दार्मा गाउँपालिका - ६; नदि तथा खोला नक्शांकन

चित्र ११. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ का नदी तथा खोलाको नक्शा

३.३ जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता मूल्यांकन

जलवायु परिवर्तनका प्रभाव र तिनलाई सम्बोधन गर्ने उपायहरु बारे सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सहित गरिएका २ दिने वस्ती स्तरीय गोष्ठीहरुका क्रममा प्रत्येक वस्तीमा सहभागितामूलक तरिकाबाट जलवायु परिवर्तन सम्मुखता, संवेदनशीलता तथा अनुकूलन क्षमतामा आधारित रही हरेक घरधुरीको मूल्यांकन गरी ती घरधुरीहरुको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता स्तरीकरण गरिएको थियो । जसबाट ५ वटै वस्तीका गरी जम्मा ६६३ घरधुरीहरु मध्ये ३३.९% अति उच्च जोखिममा, ४४.६% उच्च जोखिममा, १८.३% मध्यम र ३.२% न्यून जोखिममा रहेको पाइएको थियो । त्यसै गरी उक्त २ दिने वस्ती स्तरीय गोष्ठीहरुका क्रममा सहभागितामूलक विधि साथै भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) प्रविधीबाट प्राप्त सूचनाहरुका आधारमा वस्ती स्तरका जोखिम पहिचान गर्नुका साथै अनुकूलनका उपायहरु पहिचान तथा प्राथमिकीकरण पनि गरिएको थियो ।

वस्ती स्तरीय गोष्ठीहरु पश्चात दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ का वडा अध्यक्षको नेतृत्वमा ३ दिने वडा स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो जहाँ हरेक वस्तीबाट आएका तथ्यांक र विश्लेषणहरु माथि छलफल गरी वडा स्तरीय विश्लेषण गरिएको थियो । उक्त ३ दिने वडा स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गोष्ठीमा जन प्रतिनिधिहरु, साविकका वडा नागरिक मञ्चका प्रतिनिधिहरु, नागरिक सचेतना केन्द्रका प्रतिनिधिहरु, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधिहरु, सेवा प्रदायक कार्यालयका प्रतिनिधिहरु, स्थानीय राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरु लगायत स्थानीय भद्र भलादमीहरुको सहभागिता थियो । यस अनुकूलन कार्ययोजना निर्माणको क्रममा तपसिलका संकटासन्नता विश्लेषणका विभिन्न विधिहरुको उपयोग गरिएका थिए ।

३.३.१ जलवायु परिवर्तनको अवस्था - मौसमी पात्रो

विगत ३० वर्षको अन्तरालमा स्थानीय स्तरमा जलवायुमा आएका परिवर्तनहरूको जानकारी प्राप्त गर्न यो विधिको प्रयोग गरिएको थियो । यस विधिको छलफलमा समुदायका ज्येष्ठ नागरिक, वुद्धजीवी तथा जानिफकारहरूको सहभागिता रहेको थियो । यसै विधिको प्रयोग गरी समुदायस्तरमा जलवायु परिवर्तनको कारणले वालीचक्र, वनस्पति प्रजातिहरूको जीवनचक्र/व्यवहार, प्रकोपको स्वरूप लगायत अन्य विभिन्न क्षेत्रहरूमा आएका /देखिएका परिवर्तनहरूको जानकारी समेत प्राप्त गरिएको थियो ।

तालिका ६. परिवर्तित मौसमी पात्रो

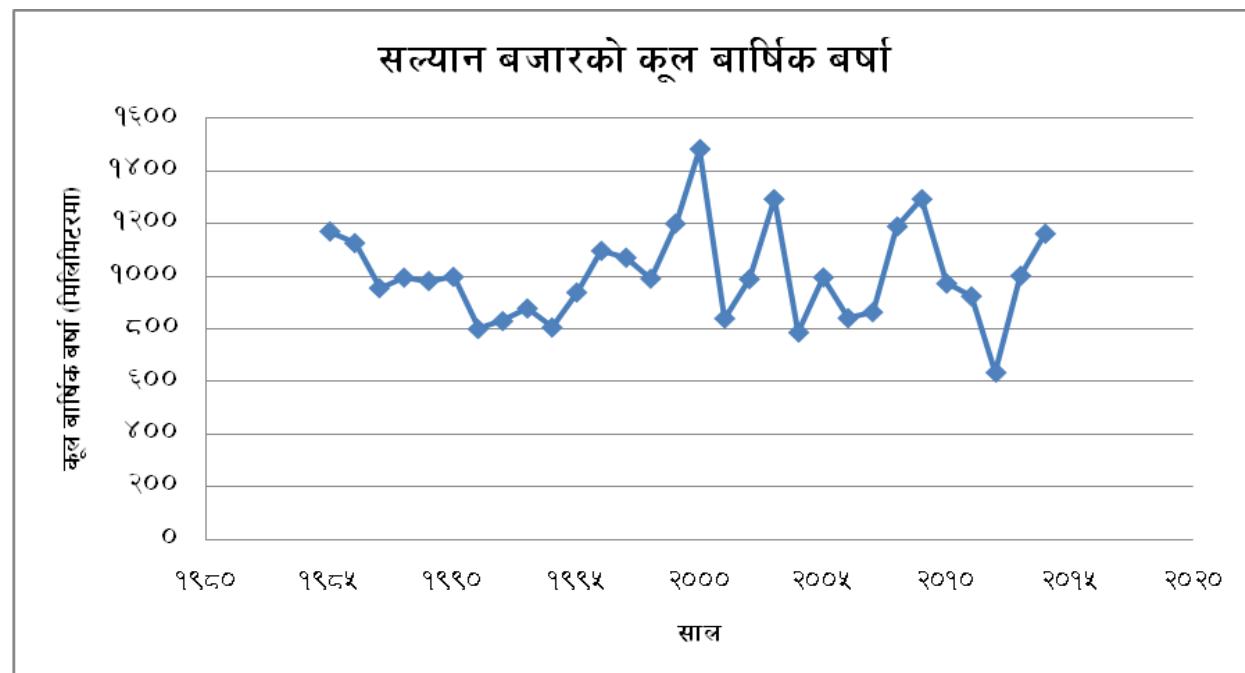
सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	वैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
तापक्रम	गर्मिको दिन	पहिले	yellow	yellow	yellow	yellow	yellow								गर्मिका दिन ३ महिनाले बढेको र गर्मिको मात्रा पनि बढेको
		अहिले	red	red	red	red	red	red							
	जाडोको दिन	पहिले							yellow	yellow	yellow	yellow	yellow	yellow	जाडोका दिन करिब २.५ महिनाले घटेको
		अहिले								red	red	red	red		
वर्षा तथा यसको स्वरूप	मनसुनी वर्षा	पहिले		yellow	yellow	yellow	yellow	yellow							मनसुनी वर्षाका दिन २ महिनाले घटेका
		अहिले				red	red	red							
	हिउँदे वर्षा	पहिले									yellow	yellow	yellow		हिउँदे वर्षा छिटपुट मात्र हुने गरेको
		अहिले									red	red			
	तुसारो	पहिले								yellow	yellow	yellow	yellow		तुसारो पर्ने दिनहरु २ महिनाले घटेको
		अहिले									red	red	red		
वनस्पति प्रजातिहरुको जीवनचक्र/व्यवहार	लाली गुराँस फुल्ने	पहिले	yellow												गुराँस फुल्ने समय १ महिनाले अगाडि सरेका
		अहिले													
प्रकोपको स्वरूप	बाढीको घटना	पहिले				yellow	yellow	yellow							अहिले वर्षामा फेरबदल भएकोले बाढी तथा पहिरोको समयमा पनि परिवर्तन भएको छ तर मात्रा र बारम्बारता भने बढेको छ
		अहिले					red	red	red						
	पहिरोको घटना	पहिले				yellow	yellow	yellow							
		अहिले													

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	वैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरु	स्थानिय धान लगाउने	पहिले													धान लगाउने समय १ महिनाले पछि सरेको तर स्थानिय जातका धानहरु निकै कम रोजे गरेको
		अहिले													
	स्थानिय धान काट्ने	पहिले													धान काट्ने समय १५ दिनले अधि सरेको
		अहिले													
भौतिक जानकारी	पानीको मूल फुट्ने	पहिले													पानीका मुल साहै नै कम फट्ने गरेको
		अहिले													

नोट : पहिले भन्नाले ३० वर्ष भन्दा माथि र अहिले भन्नाले विगत ५ वेँचि यताको समय सम्झनु पर्छ ।

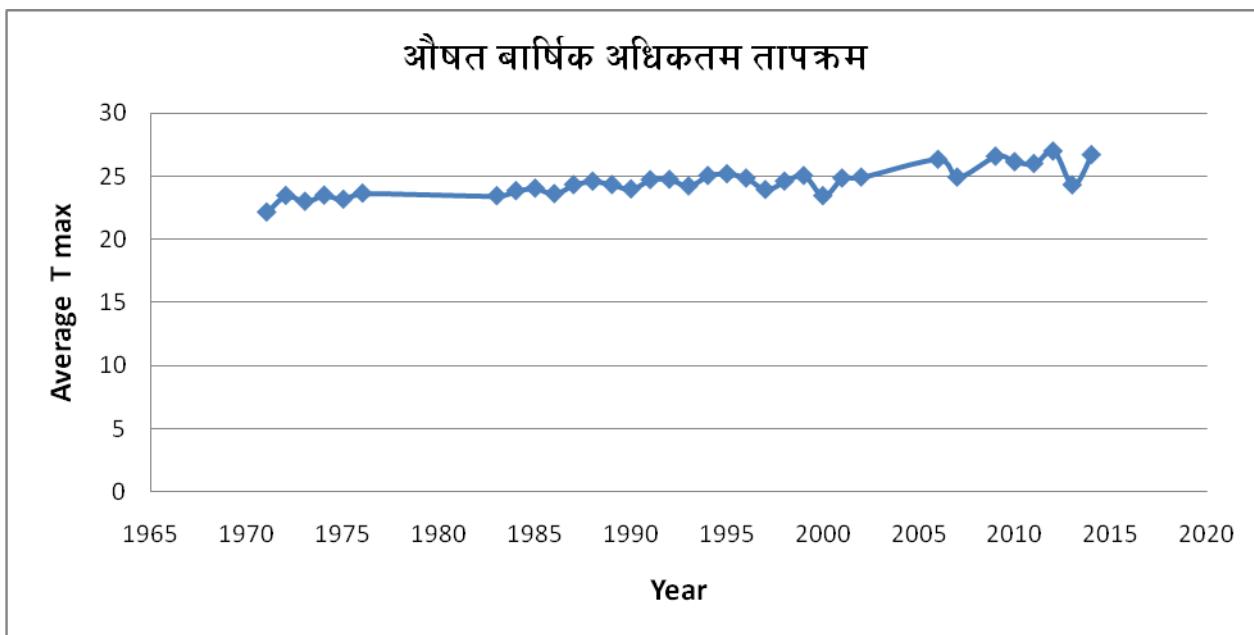
मौसमी पात्रोको विश्लेषण गर्दा स्थानीय स्तरमा जाडोको समयावधि घट्दै गएको, गर्मीका दिनहरु लम्बिएको र तुलनात्मक रूपमा तातोपना बढेको पाइएको छ । मनसुनी तथा हिउँदे वर्षाको समयावधि, मात्रा र तौर तरिकामा फेरबदल आएको देखिन्छ । पहिलेको तुलनामा वर्षात्को अवधि कम भएको तर वर्षा हुँदा एकासि हुने र एकै पटक ठूलो मात्रामा वर्षा हुने गरेको देखिन्छ । यहाँका बासिन्दाको अनुसार तुसारो लाग्ने समयावधि पहिलेको तुलनामा घटेको देखिएको छ । त्यसैगरी गर्मीका दिनहरु बढेको र पानी पर्ने समयमा फेरबदल भएको कारणले गर्दा खेतिपाती गर्ने समयमा पनि हेरफेर भएको देखिन्छ । यहाँका प्रमुख वालीहरु धान, मकै र गहुँ लगाउने समयावधिमा पहिलेको तुलनामा परिवर्तन आएको छ । गुँरास तुलनात्मक रूपमा छिटो फुल थालेको पाइयो । त्यसैगरी वर्षायाममा पानीका मुल फुट्ने क्रम पनि निकै कम भएको पाइएको छ । यसरी जलवायुमा आएको परिवर्तनको प्रत्यक्ष असर कृषिमा मात्र नभई मानव स्वास्थ्य लगायत पानीका मुहानहरु, वन तथा जैविक विविधतामा समेत परेको देखिन्छ । यस प्रकारका परिवर्तनहरुले स्थानीय बासिन्दाहरुको जीविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष असर पार्नुका साथै उनीहरुको दैनिकीलाई थप चुनौतीपूर्ण बनाएको देखिन्छ ।

स्थानीय स्तरमा जलवायुमा आएको परिवर्तनको मुल्यांकन गर्न माथि उल्लेखित सहभागितामूलक विधिको साथसाथै सल्यान बजार स्थित जल तथा मौसम विज्ञान विभाग अन्तर्गतको मापन केन्द्रबाट प्राप्त तापक्रम र वर्षाको तथ्याङ्कहरुको समेत विश्लेषण गरिएको थियो । विगत ३० वर्ष (१९८५ देखि २०१४ सम्म) को कुल वार्षिक वर्षाको विश्लेषण गर्दा यस क्षेत्रको वर्षामा अनियमितता रहेको देखिन्छ (चित्र १२) ।

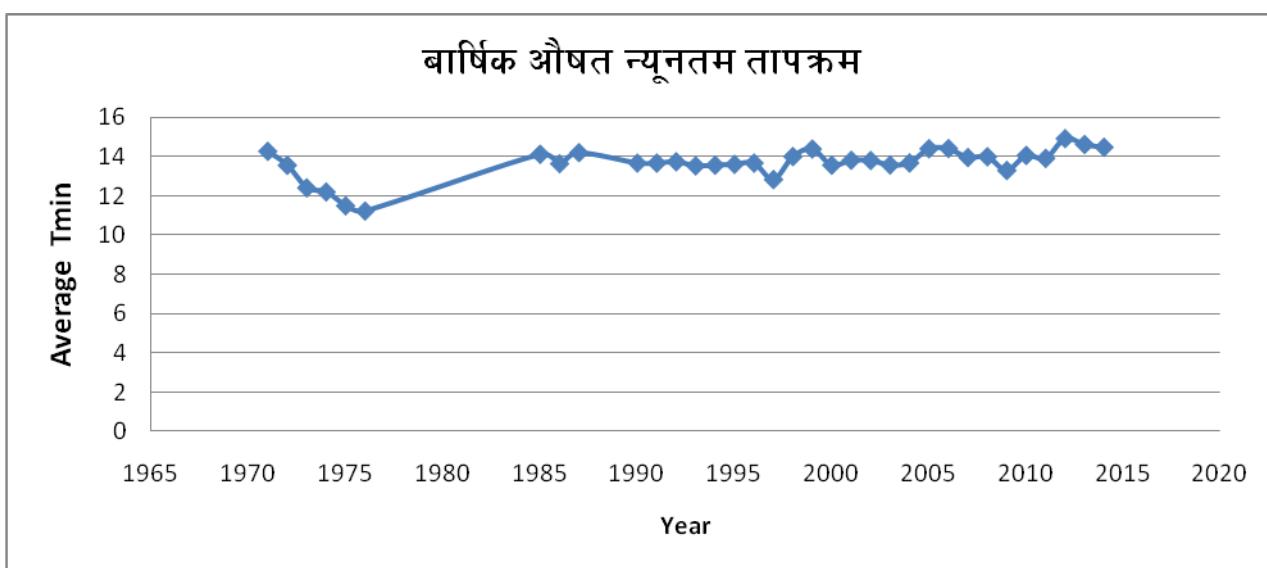

चित्र १२. सल्यान बजारको कूल वार्षिक वर्षा

त्यसैगरी सल्यान बजार स्थित मापन केन्द्रबाट प्राप्त सन १९७१ देखि २०१४ सम्मको तापक्रमको तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा यस क्षेत्रमा औषत अधिकतम र न्यूनतम तापक्रम दुवै क्रमिक रूपमा बढ्दो क्रममा रहेको देखिन्छ (चित्र १३, चित्र १४) ।

चित्र १३. सल्यान बजारको वार्षिक औषत अधिकतम तापक्रम

चित्र १४. सल्यान बजारको वार्षिक औषत न्यूनतम तापक्रम

३.३.२ प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा

विगत ३० वर्षको अन्तरालमा यस दार्मा गाउँपालिका वडा नं. ६ मा घटेका विभिन्न प्रकोपहरुको विश्लेषण ऐतिहासिक समयरेखाको माध्यमबाट गाउँका जेष्ठ नागरिक, वुद्धिजीवी तथा जानिफकारहरुसँग छलफल गरी तयार गरिएको थियो । यस विधिमा जलवायुजन्य घटना बारे छलफल गर्नुका साथै त्यस घटनाको असर र समुदायले त्यस घटनासँग जुधनका लागि गरेको प्रयास र उक्त परिस्थितिमा विभिन्न संघ संस्था र सरकारी निकायहरुबाट पाएको सहयोगको बारेमा छलफल गरिएको थियो । यसबाट जलवायु परिवर्तनको सम्बन्धमा स्थानीय बासिन्दाहरुको अनुभव र प्रकोपसँग जुधन सक्ने क्षमताको बारेमा जानकारी हासिल गरिएको थियो ।

तालिका ७. प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा

क्र.स.	प्रकोप	वर्ष	वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	अन्य असरहरुसंग जुँच सम्बायले अपनाएका प्रयासहरु
१	बाढी	२०४५	८	साविकको बडा नं. ६ मा १ वटा घट वगाएको (दुवे रोका), कर्ण वहादुर वस्नेत, उदय वस्नेत लगायत ५ जनाको १० रोपनी खेतमा क्षति ।	हाल पानी पर्ने तरिकामा फेरवदल आएको देखिन्छ साथसाथै यस क्षेत्रमा अवैज्ञानिक तरिकाले वाटो घाटो निर्माण भइरहेका छन जसले गर्दा भविष्यमा बाढीका घटनाहरु वढने देखिन्छ ।	क्षति भएका खेतहरु व्यक्तिगत प्रयासवाट पुनर्निर्माण गर्ने गरेको ढुंगाका गाराहरु लगाउने गरेको केहीले भुसंरक्षणको सहयोगमा र केहीले आफैने प्रयासवाट कटान क्षेत्रमा तारजालि लगाउने गरेको ।
		२०५०		साविकको बडा नं. ८ मा मलिवांग खोलाले ६ रोपनी जति खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको वाली नाली नष्ट, दुर्गा वहादुर मल्ल, पवन मल्ल, इन्द्र वहादुर केसी, विरमान वि.क., १ वटा भैसी तथा १ हल गोरु वगाएको ।		
		२०५५		साविकको बडा नं. ६ मा एक वहादुर रोका, दिपक वली, कर्ण वहादुर वस्नेत लगायत करिव ७ जनाको १० रोपनी खेतमा क्षति ।		
		२०५८		साविकको बडा नं. ७ मा किमटाकुरामा करिव ४ रोपनी जति खेतीयोग्य जमिनमा क्षति गरेको, अदुवा वालीमा क्षति पुऱ्याएको ।		
		२०६१		साविकको बडा नं. ९ मा दार्माखोला र बरकाले खोलाले कमला वस्नेत, निम वहादुर चन्द लगायत ५ घरधुरीको करिव ४ रोपनी खेतीयोग्य जमिनमा क्षति पुऱ्याएको ।		
		२०६८		साविकको बडा नं. ८ मा मलिवांग खोलाले १० रोपनी खेतवारी कटान गरेको जसमा निम वहादुर केसी, भिम वहादुर बुढाथोकी, हरी वहादुर केसी, डिल्ली वहादुर केसी, घट वगाएको (नर वहादुर केसी), घट वगाएको (टेक वहादुर मल्ल) सिंचाइ कुलोको डुर फालेको वोट विरुवा वगाएको ।		

क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष	वारम्बारता	प्रकोपले त्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	अन्य असरहरुसंग जुधन समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
		२०७०		साविकको वडा नं. ५ मा जुगेखोला, वराचौरखोला, त्रिवेणी खोला छेउछाउको करिव १० रोपनी जति खेत कटान गरेको, ६ वटा घट्ट वगाएको (रनज्याल गाउँको साझे घट्ट इन्द्र वहादुर खत्री, हरी वहादुर खत्री, उदिराम वि.क., सुवे वि.क., देव वहादुर वि.क.)।		
		२०७१		साविकको वडा नं. ९ मा छरिखोला खानेपानी टंकीमा क्षति पुऱ्याएको।		
२	पहिरो तथा भू-क्षय	२०४२	११	साविकको वडा नं. ६ मा साउने रोका र ढोले वुढाथोकीको घर पहिरोले भत्काएको। साविकको वडा नं. ८ मा वाखखोर मा पहिरो गएर निजी काल्नो वगाएको	हाल पानी पर्ने तरिकामा फेरबदल आएको देखिन्छ साथसाथै यस क्षेत्रमा अवैज्ञानिक तरिकाले वाटो घाटो निर्माण भइरहेका छन जसले गर्दा भविष्यमा वाढीका घटनाहरु वढ्ने देखिन्छ।	भत्किएका घर गोठहरु छिमेकीको सहयोगमा निर्माण गर्ने गरेको। खानेपानीका मुहानहरुमा पुर्ननिर्माण गरेको वृक्षारोपण गरेको।
		२०४५		साविकको वडा नं. ८ मा चिसापानीमा पहिरो गएर निजी काल्नो वगाएको वोटविरुवा नष्ट गरेको।		
		२०४६		साविकको वडा नं. ७ मा रमाली खोलामा पहिरो गई ३ रोपनी क्षेत्रका वोट विरुवामा क्षति पुऱ्याएको। साविकको वडा नं. ८ मा खोरवारे मा पहिरोले ८ रोपनी पाखोवारीमा क्षति (काली वहादुर, गुमान थापा, ज्ञान वहादुर थापा, गाइने कामी)।		
		२०५७		साविकको वडा नं. ६ मा ठुलापाखामा १ वटा भैसी पहिरोले पुरेको। साविकको वडा नं. ७ मा सालघारी टोलमा १ वटा घर पहिरोले पुरेका (इन्द्र वहादुर वि.क.)।		
		२०६१		साविकको वडा नं. ९ मा मलिक्या वस्तीको तल्लो भुभागको ५ रोपनी जमिन भासिएको।		
		२०६२		साविकको वडा नं. ६ मा सिमाखोलामा गएको पहिरोले मिना वुढाथोकीको १ रोपनी खेतियोग्य जमिनमा क्षति गरेको।		
		२०६३		साविकको वडा नं. ७ मा माललोटेमा पहिरो गई खानेपानीको मुहान सुकेको, गोरेटो वाटोमा क्षति गरेको।		

क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष	वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	अन्य असरहरुसंग जुधन समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
		२०६६		साविकको वडा नं. ५ मा घरवारी टोलमा विन्दु शाहीको घरमा क्षति पुच्याएको, चिसापानी सा.व. को खाली खोलामा पहिरो गई वोटविरुद्धामा क्षति गरेको यस ठाउमा प्रत्येक वर्ष पहिरो जाने गरेको ।		
		२०६८		साविकको वडा नं. ७ मा ५ रोपनी सिमा खेतलाई पहिरोले पुरे वगरमा परिणत गरेको ।		
		२०७१		साविकको वडा नं. ६ मा पहिरोले शिद्धार्थ आ.भु. विद्यालयको भवनमा क्षति गरेको । साविकको वडा नं. ८ मा वासठानामा पहिरो पुर्खेउली वासठानो फालेको ।		
		२०७४		साविकको वडा नं. ९ मा पनेरी खोला देखी वासठाना सम्म खानेपानी टंकीमा क्षति		
३	आगलागी	२०४६	३	साविकको वडा नं. ८ मा मलिवाङ्ग सा.व. मा आगलागी भई वोटविरुद्ध नष्ट, पशुपंक्षी नष्ट रैथाने प्रजाति लोप ।	हाल खडेरीको प्रकोप वढाई गएकोले गर्दा आगलागीको घटना पनि वढाने देखिन्छ ।	समुदायका सबै मिली आगो निभाउने कार्य गरेको । आगो निभाउने कार्यमा नेपाल प्रहरीको सहयोग भएको ।
		२०६५		साविकको वडा नं. ९ मा पधेरीखोला सा.व. मा आगलागी भई वोटविरुद्ध घाँसपात तथा वन्यजन्तु लाई क्षति गरेको ।		
		२०७२		साविकको वडा नं. ७ मा शिवरथ सा.व. मा आगलागी भई वोटविरुद्धामा क्षति भएको सो आगो सलिकएर प्रेम प्रकाश शर्माको घर जली लत्ता कपडा, अन्नपात र नगद समेत क्षति भएको ।		
४	खडेरी	२०४२	६	साविकको वडा नं. ६७ र ८ मा पाखो जमिन वाभो रहेको रोपेको ठाउमा पनि वालीनाली नष्ट भएको वनमा वोटविरुद्ध सुकेको, भोकमरी परेको, पानीका मुहानहरुमा पानीको मात्रा घटेको ।	जलवायु परिवर्तनको कारणले गर्दा भविष्यमा खडेरीका घटनाहरु अझै वढाने देखिन्छ ।	पानीका मुलहरु सुकेकाले टाढावाट पानी बोकेर ल्याएको, अन्नवालीहरु अन्यत्र वाट वेसायर खाएको, कृषि उत्पादनमा कमी आएको, कृषियोग्य जमिन वाभो रहेको ।
		२०६१		साविकको वडा नं. ५ मा खडेरीको कारणले गर्दा पाखोवारीमा गहुँवाली सुकेको, कृषि उत्पादनमा कमी आएको, कृषियोग्य जमिन वाभो रहेको ।		

क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष	वारम्बारता	प्रकोपले त्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	अन्य असरहरुसंग जुधन समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
		२०६३		<p>साविकको वडा नं. ६ मा कृषि उत्पादनमा कमि आएको, पानीका मुहानहरु सुकेका ।</p> <p>साविकको वडा नं. ९ मा कृषि उत्पादनमा कमि भएको पाखो जमिन वाभ्यो रहेको पानीका मुहानहरु सुकेका, विभिन्न रोगहरुको प्रकोप वढेको । (प्रत्येक वर्ष खडेरीको प्रकोप वढ्दै गएको देखिन्छ) ।</p>		लगायत अन्य मुलुकहरुमा जाने गरेको ।
		२०६५		<p>साविकको वडा नं. ७ मा चिप्ले टोलमा जग्गा जमिन वाभ्यो रहेको, कृषि उत्पादन निकै कम भएको वन जंगलमा वोटविरुवा सुकेका, सबै मुहानहरुमा पानीको मात्रामा कमी आएको ४ वटा पानीका मुहानहरु पुर्णरूपले सुकेका (सिस्नेखोला, सालघारी, कुवापानी, रोटेपानी)</p>		
		२०६७		<p>साविकको वडा नं. ५ र ७ मा गहुँ उत्पादनमा कमि आएको मकैका वोटहरु सुकेका खानेपानीका मुहानहरुमा पानीको मात्रा घटेको वनजंगलमा वोटविरुवा सुकेका ।</p>		
		२०७२		<p>लामो खडेरीले गर्दा सबै वडाहरुमा गहुँ उत्पादनमा कमी भएको, पानीका मुहानहरुमा पानीको मात्रामा कमी आएको, मानिसमा भाडापखाला, टाईफाईड, भाईरल ज्वरो, आखा पाने रोगहरुको वृद्धि भएको ।</p>		
५	हावाहुरी	२०४८	१०	<p>साविकको वडा नं. ८ मा सिउलाल कार्मीको घरको छाना फालेको ।</p>	अझै वढ्ने देखिन्छ ।	छराछिमेकीको सहयोगमा क्षति क्षति भएका छाना निर्माण गरेको । स्थानियको जनश्रमदान र गाविसको सहयोगमा विद्यालयको छाना पुनर्निर्माण गरेको ।
		२०६२		<p>साविकको वडा नं. ९ मा भविष्य निर्माता प्रा.वि. को टिनको छाना उडाएको ।</p>		
		२०६४		<p>साविकको वडा नं. ५ मा रामकली वि.क. को घरको छाना फालेको ।</p>		
		२०६४		<p>साविकको वडा नं. ८ मा लक्ष्मी नि.मा.वि. को टिनको छाना फालेको, चित्र बहादुर को घरको छाना फालेको ।</p>		
		२०६७		<p>साविकको वडा नं. ५ मा हुलाक कार्यालयको भवनको छाना फालेको ।</p>		

क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष	वारम्बारता	प्रकोपले त्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	अन्य असरहरुसंग जुधन समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
		२०६८		साविकको वडा नं. ९ मा भविष्य निर्माता प्रा.वि. को टिनको छाना उडाएको, वन जंगलका वोटिंगरुवा हरुमा क्षति पुऱ्याएको ।		
		२०७०		साविकको वडा नं. ५ मेलडारी टोलमा लंकी वि.क. को घरको छाना फालेको । साविकको वडा नं. ९ मा मलिक्या टोलमा हावाहुरीले १५ वटा टिनको छाना उडाएको ।		
		२०७१		साविकको वडा नं. ८ मा मकैवाली नष्ट गरेको करिव २०० रोपनी ।		
		२०७२		साविकको वडा नं. ६ मा हिमराज रोकाको घरको छाना फालेको ।		
		२०७३		साविकको वडा नं. ६ मा सिदार्थ नि.मा.वि. को भवनको छाना फालेको । दिन दिप प्रा.वि. को भवनको टिनको छाना फालेको । साविकको वडा नं. ७ मा हर्के वि.क. को घरको टिनको छाना उडाएको, वन जंगलमा रुखका हाँगाहरु भाचेको, रुखहरु ढालेको (करिव ४० वटा) ।		
६	असिनापानी	२०५६	६	साविकको वडा नं. ६ मा गहुँवालीमा क्षति गरेको ।		
		२०५९		साविकको वडा नं. ६ मा गहुँवालीमा क्षति, आपु सुन्तला, कागती, अमिलोका फुलहरु भारेको ।		
		२०६४		साविकको वडा नं. ९ मा गहुँवालीमा क्षति ।		
		२०६५		साविकको वडा नं. ८ मा धानवाली नष्ट, गहुँवाली नष्ट, फलफुल नष्ट गरेको ।		
		२०६८		साविकको वडा नं. ७ मा गहुँवालीमा क्षति, आप, सुन्तला, आरु आदिका फुलहरु भारी नष्ट पारेको ।		
		२०६९		साविकको वडा नं. ५ मा गहुँवालीमा क्षति, फलफुल उत्पादनमा क्षति ।		

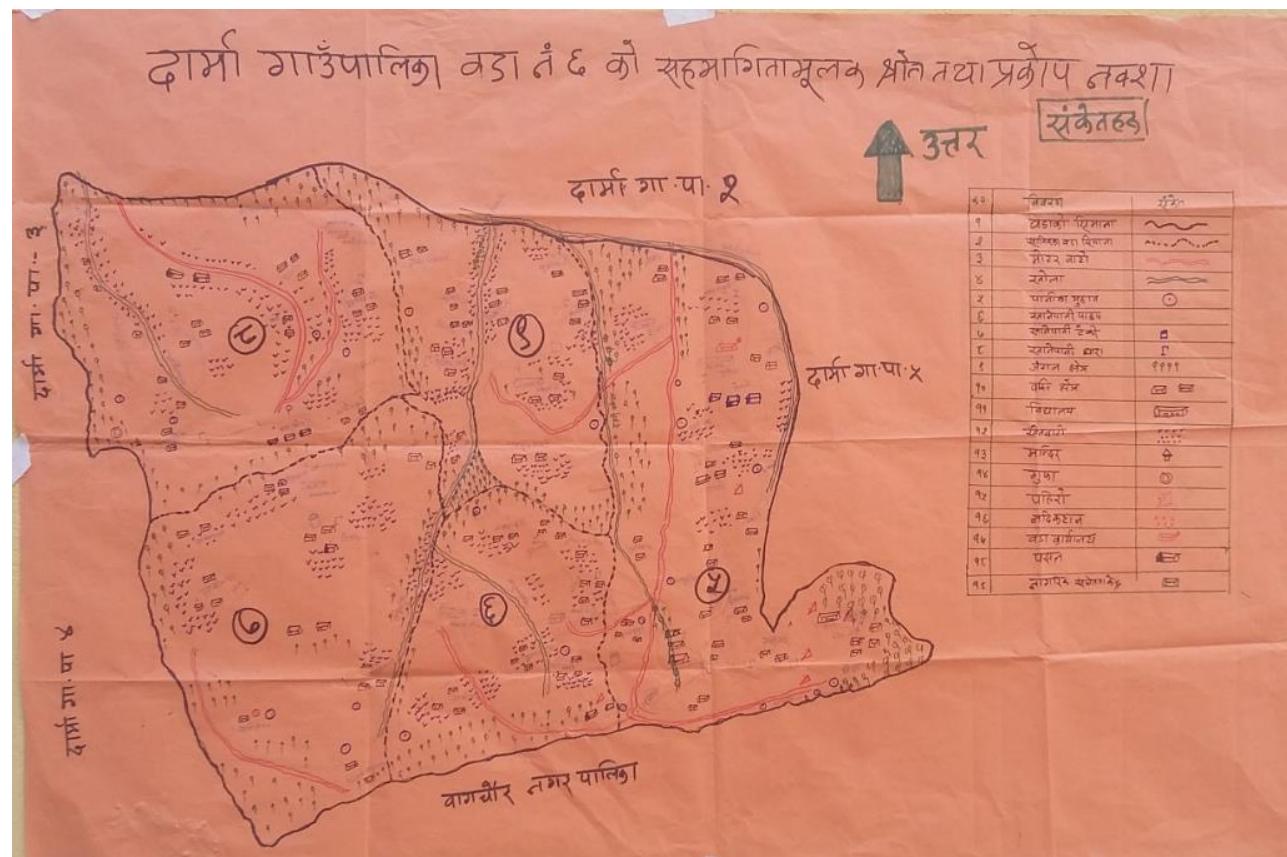
क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष	वारम्बारता	प्रकोपले त्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	अन्य असरहरुसंग जुड्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
७	मिचाहा प्रजाति	२०५२	निरन्तर	२०५२ साल देखी वन जंगलमा वनमारो ले गर्दा चरण क्षेत्रमा असर गरेको, रैथाने धाँसहरु लोप हुदै गएको, मकै र अदुवामा चरमेली भारले असर गरेको ।	प्रत्यक वर्ष खडेरी वढदै गएको कारणले गर्दा भविष्यमा यस्ता खालका मिचाहा प्रजाहिहरु अझै वढने देखिन्छ ।	
८	कृषि तथा पशुमा रोग	२०६०	३	मकैका पात सुक्ने, मकैमा खुर्मे किरा, वंशेलु, फलफुलमा किराको संक्रमण वढेको, गुवाउरो पात पहेलो हुने, धानमा कालो छिप्रा पर्ने, अदुवामा गानो कुहिने ।	भविष्यमा कृषि तथा पशुमा विभिन्न रोगहरु वढदै जाने देखिन्छ ।	रोग लागेका मकैका विरुवाहरु उखेलेर फाल्ने गरेको केही व्यक्तिहरुले एग्रोभेट वाट विषादी त्याएर अदुवामा छरेको पशु चौपाया विरामी हुदा स्थानिय जडिवुटीको प्रयोग गरेको, केहीले वाखामा PPR खोप लगाएको
		२०६३		साविकको बडा नं. ९ मा गहुँवालीमा सिन्नुरे रोग, मकैमा गुवाउरो काट्ने, अदुवामा गानो कुहिने भटमासमा भुसिल किराको प्रकोप वढेको यस प्रकोप हालसम्म यथावत रहेको ।		
		२०६६		साविकको बडा नं. ९ मा कुखुरामा आखा पाक्ने, च्याल निकाल्ने, खुट्टा कुजा हुने पखाना लाने ढाडिने लक्षण भएको रोगले करिव ६०० कुखुरा मरेका वर्षेनी २०० भन्दा बढी कुखुरा मर्ने गरेको, वाखामा पखाला लाग्ने ढाडिने लक्षण भएको रोगले करिव ३०० बटा वाखा मरेका त्यसैगरी त्यस्तै खाले रोगले ६ बटा भैसी मरेका ।		
		प्रत्येक वर्ष		प्रत्येक वर्ष कृषि तथा पशुपंक्षीमा विभिन्न खाले रोगहरु वढदै गएको		
९	मानव स्वास्थ्य	२०५४	४	सबै बडाहरुमा भाडापखालाले प्रकोपको रूपम लिएको, साविक बडा नं. ८ मा ४ जनाको मृत्यु भएको ।	वढदो गर्मि तथा पानीका मुहानहरु सुक्ने कारणले गर्दा स्वस्च्छ पिउनेपानीको अभाव भई अझै नया नया खालका रोगहरु देखा पर्ने सम्भावना देखिन्छ ।	केहीले स्थानिय जडिवुटीहरुको प्रयोग गर्ने गरेको । स्थानिय स्वास्थ्य चौकि तथा मेडिकलहरुवाट औषधी उपचार गर्ने गरेको । केहीले धामी भाकी गर्ने गरेको ।
		२०५८		सबै बडाहरुमा आखा पाक्ने, लुतो रोगले धैरलाई सताएको ।		
		२०६३		साविक बडा नं. ७ मा आखा पाक्ने, भाईरल ज्वरो र टाईफाइडले प्रकोपको रूप लिएको । वर्षेनी भाडापखाला, टाईफाइड, भाईरल ज्वरो, जपिङ्गस, छाला सम्बन्धी रोग र आखा पाक्ने रोगहरुको प्रकोप वढदै गएको छ ।		

यस ऐतिहासिक समयरेखाको विश्लेषणबाट यहाँका वासिन्दा सबै भन्दा खडेरी, कृषि तथा पशुमा रोग र मिचाहा प्रजातिबाट प्रभावित भएको देखिन्छ । यी प्रकोपहरु लगायत हावाहुरी, पहिरो तथा भू-क्षय, बाढी, मानव रोग, असिनापानी आगलागि जस्ता प्रकोपहरु पटक पटक दोहोरिरहेको र यी प्रकोपहरुले सबै वडाहरुमा क्षति पुऱ्याएको देखिन्छ । यी प्रकोपहरु र यिनका असर तथा प्रभावहरुसंग जुधन स्थानीय समुदायले स्थानीय संघ संस्थाहरुको सहयोगमा केही प्रयासहरु गर्ने गरेको देखिए पनि ती प्रयासहरु अपर्याप्त रहेको पनि देखिन्छ ।

३.३.३ श्रोत तथा प्रकोप नक्शांकन

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमाको लागि गरिएका वस्ती स्तरीय गोष्ठिहरुमा प्रत्येक वस्तीमा भएका श्रोत तथा प्रकोपहरुको पहिचान गरी सहभागीतामूलक तरिकाबाट वस्ती स्तरिय श्रोत तथा प्रकोप नक्शा तयार गरिएको थियो । पछि तिनै वस्ती स्तरिय नक्शाहरुलाई एकिकृत गरी दार्मा गाउँपालिकाको वडा नं. ६ को श्रोत तथा प्रकोप नक्सा तयार गरिएको थियो । उक्त श्रोत तथा प्रकोप नक्सा तयार गर्ने बखत वडामा भएका सम्पूर्ण श्रोत तथा प्रकोपहरुलाई नक्शामा उतार्न आग्रह गरिएको थियो ।

तल प्रस्तुत श्रोत तथा प्रकोप नक्शामा यस वडामा खेतीयोग्य जमिनको तुलनामा वन क्षेत्रनै बढी रहेको देखिन्छ । नदी किनारमा रहेको पहाडी वडा भएकोले यो वडा बाढी, पहिरो तथा भू-क्षयको जखिममा रहेको देखिन्छ । वडाका प्रत्येक वस्तीहरुमा एथेष्ट मात्रामा पानीका मुहानहरु रहेपनि ती मुहानहरुमा क्रमिक रूपमा पानीको मात्रामा कमी हुँदै गएको पाईयो । भने यस वडामा ७ वटा सरकारी विद्यालय, २ वटा वन भवन, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी रहेको देखिन्छ ।

चित्र १५. दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को सहभागीतामूलक श्रोत तथा प्रकोप नक्शा

३.३.४ जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान

जलवायु परिवर्तनले निम्त्याउने प्रकोपले पार्ने असर व्यक्ति, परिवार र समुदायको अनुकूलन क्षमतामा निर्भर हुने हुदाँ फरक फरक प्रकोपहरूले उमेर समूह, लिङ्ग, जातजाति, आर्थिक र सामाजिक अवस्था अनुसार फरक फरक प्रभाव पारेको हुन्छ । यस विधिको प्रयोग गरी यस वडामा भएका जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट वडामा कुन उमेर समूह, लिङ्ग, जातजाति, आर्थिक र सामाजिक अवस्थाका समुदायमा कस्तो प्रभाव परेको छ भन्ने कुराको विश्लेषण गरिएको थियो । यस विधिको प्रयोगले वडामा रहेको लैङ्गिक तथा जातीय समावेशीकरणको स्थितिको समेत उजागर गर्न मद्दत गरेको छ ।

यसरी जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदायको विश्लेषण गर्दा जलवायु परिवर्तन र जलवायुजन्य प्रकोपहरू (बाढी, पहिरो, खडेरी, कृषिमा रोग, हावाहुरी, पशुमा रोग, मिचाहा प्रजातिको प्रकोप, आदि) बाट सबैभन्दा बढी वाल वालिका, महिला, अति विपन्न वर्ग तथा जातजातिको आधारमा दलितहरू र सामाजिक स्तरको हिसाबले एकल महिला र फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरू उच्च संकटासन्न रहेको देखिएको छ । यी प्रकोप तथा जोखिमहरूबाट अन्य वर्ग समुदाय प्रभावित भएतापनि उनीहरूसँग ती प्रकोपहरूको सामना गर्न सक्ने क्षमता तुलनात्मक रूपमा उच्च रहेको देखिन्छ ।

तालिका द. जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान

प्रकोप	प्रकोपका असरहरु	प्रकोप संकटासन्ता वर्ग														
		उमेर समूह				लिंग		आर्थिक स्तर				सामाजिक स्तर		जातजाति		
		बालबालिका	पुरुष	बहारक	बृद्धवृद्धा	महिला	पुरुष	अति विपन्न	विपन्न	मध्यम वर्ग	सम्मान वर्ग	अपांगता भएका व्यक्ति	एकल मला	दलित	जनजाति	ब्राह्मण क्षेत्री
बाढी	खेती योग्य जमिन कटान, वाली नाली नष्ट, सिंचाई कुलोमा क्षति, पानी घटटमा क्षति, पानीका मुहानमा क्षति, पशुचौपायाको क्षति	***	**	**	***	***	**	***	**	**	*	***	**	***	**	**
पहिरो तथा भु-क्षय	खेती योग्य जमिनमा क्षति, घरगोठ तथा चौपायामा क्षति, वालीनाली नष्ट, सिंचाई कुलोमा क्षति, पानीको मुहानमा क्षति, बाटोघाटोमा क्षति	***	**	**	***	***	**	***	**	**	*	***	**	***	**	**
खडेरी	पानीका मुहान सुकेको तथा पानीको मात्रा घटेको, कृषि उत्पादनमा कमी, वन तथा जैविक विविधतामा क्षति तथा असर, मानव रोगमा वृद्धि	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	***	**	**	**
आगलागी	वोटिविरुद्ध नष्ट, जनावरहरुको क्षति, पाईपलाईनमा क्षति	*	***	***	*	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**
मानवरोग	भाडा पखाला, औलो, टाईफाईड, भाईरल ज्वरो, जन्तुस जस्ता रोगहरुमा वृद्धि	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	**	***	**	*
कृषि तथा पशुमा रोग	कृषि तथा पशुमा विभिन्न किसिमका रोगमा वृद्धि, कृषि उत्पादनमा कमी, पशु चौपायाको मृत्यु	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	**	***	**	*
हावाहुरी	स्कुल तथा घरका छानाहरु उडाएको, जंगलमा वोटिविरुद्ध ढलेको, मकै वालीमा क्षति	***	**	**	**	***	***	***	**	*	*	***	**	***	**	*
असिनापानी	धानबाली, गहुबाली तथा फलफुल खेतीमा क्षति	***	**	**	**	***	***	***	**	*	*	***	**	***	**	*
मिचाहा प्रजाति	रेथाने घासहरु हराएको, वारीका काल्ना तथा वारीमा भएका कारण उत्पादनमा कमी, चरण क्षेत्रको अभाव	*	***	***	*	***	***	**	**	**	**	**	**	**	**	**

नोट : * न्यून, ** मध्यम र *** अति उच्च जोखिम

३.३.५ प्रकोपहरुको जोडागत स्तरीकरण

यस विधिको प्रयोगबाट ऐतिहासिक घटनाकम तथा प्रकोप नंकशाकनबाट पहिचान गरिएका यस बडामा रहेका विभिन्न जलवायुजन्य प्रकोपहरु मध्ये सबैभन्दा बढी असर तथा प्रभाव पारेको प्रकोप कुन हो भनी जोडागत स्तरीकरण गर्दै विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका ९. प्रकोपहरुको जोडागत स्तरीकरण

प्रकोप	बाढी	पहिरो तथा भु-क्षय	खडेरी	कृषि तथा पशुमा रोग	असिनापानी	आगलागि	हावाहुरी	मिचाहा प्रजाति	मानव रोग	स्तर
बाढी		पहिरो तथा भु-क्षय	खडेरी	कृषि तथा पशुमा रोग	बाढी	बाढी	हावाहुरी	मिचाहा प्रजाति	बाढी	छैठौ
पहिरो तथा भु-क्षय			खडेरी	कृषि तथा पशुमा रोग	पहिरो तथा भु-क्षय	पहिरो तथा भु-क्षय	हावाहुरी	मिचाहा प्रजाति	पहिरो तथा भु-क्षय	पाचौ
खडेरी				खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	पहिलो
कृषि तथा पशुमा रोग				कृषि तथा पशुमा रोग	दोश्रो					
असिनापानी					असिनापानी		हावाहुरी	मिचाहा प्रजाति	मानव रोग	आठौ
आगलागि							हावाहुरी	मिचाहा प्रजाति	मानव रोग	नवौ
हावाहुरी								मिचाहा प्रजाति	हावाहुरी	चौथो
मिचाहा प्रजाति									मिचाहा प्रजाति	तेश्रो
मानव रोग										सातौ
जम्मा	४	५	९	८	२	१	६	७	३	

यस प्रकोप जोडागत स्तरीकरणबाट यस बडाले सामना गरिरहेको प्रमुख प्रकोपको रूपमा खडेरी देखिएको छ, भने त्यसपछिका प्रकोपहरुमा क्रमशः कृषि तथा पशुमा रोग, मिचाहा प्रजाति, हावाहुरी, पहिरो, बाढी, मानवमा रोग, असिनापानी र आगलागी देखिएका छन् ।

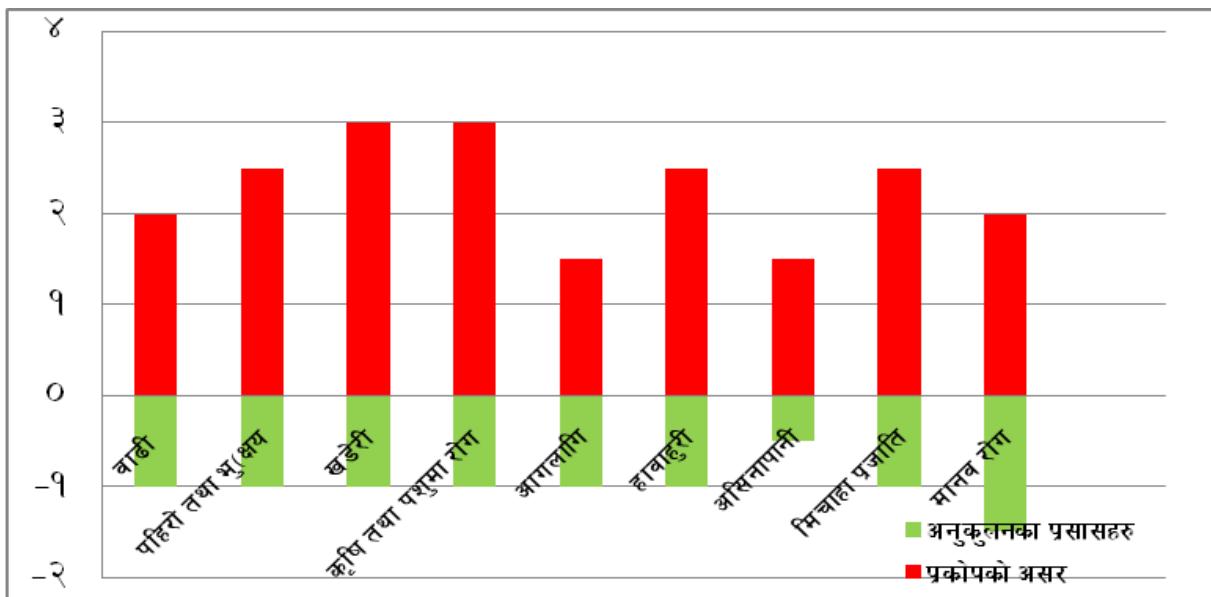
३.३.६ प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण

यस विधिको प्रयोगबाट प्रकोपको प्रभाव, प्रभावको मुख्य क्षेत्र विश्लेषण गर्नुका साथै प्रकोपसँग जुध्नका लागि गरिने अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण गरिएको थियो । यो विधि प्रयोग गर्दा प्रभावको स्तर र अनुकूलनका प्रयासहरुको स्तर दुवैलाई ०.५ देखी ३ अंक भार दिई विश्लेषण गरिएको थियो जसमा ०.५ भन्नाले न्यून प्रभाव तथा प्रयास र ३ भन्नाले सबैभन्दा उच्च प्रभाव तथा प्रयास भन्ने बुझिन्छ ।

तालिका १०. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण

क्र. सं.	प्रकोप	प्रकोपले प्रभाव पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरू	स्तर	अनुकूलनका उपायहरू	स्तर
१	वाढी	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, भौतिक पुर्वाधार, मानवीय क्षति, जलश्रोत र ऊर्जा	<ul style="list-style-type: none"> ✓ करिव ६० रोपनी जति खेतीयोग्य जमिनमा क्षति पुर्याएको ✓ ३ वटा पानी घट्टमा क्षति ✓ २ वटा सिंचाई कुलो तथा घट्टका कुलोहरूमा ✓ १ वटा खानेपानीका मुहान तथा पाईपलाईनमा क्षति ✓ २ वटा गाईगोरु र १ वटा भैसी वगाएर मृत्यु भएको 	२	<ul style="list-style-type: none"> ✓ पुरिएका खेतहरू पुनर्निर्माण गरेको ✓ खोलाले कटान गरेको ठाउमा ढुङ्गाका पर्खाल लगाएको ✓ घट्ट तथा सिंचाई कुलाहरू पुनर्निर्माण गरेका ✓ क्षतिग्रत क्षेत्रमा तारजालीको प्रयोग गरी तटबन्धन गरेको 	१
२	पहिरो	कृषि तथा खाद्यशुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, मानवीय क्षति, जलश्रोत र ऊर्जा, भौतिक पुर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> ✓ करिव १८ रोपनी खेतीयोग्य जमिनमा क्षति ✓ २ वटा भैसी पुरेको ✓ १ वटा खानेपानी योजनामा क्षति ✓ ५ वटा घरगोठमा क्षति ✓ वन क्षेत्रका वोटविरुद्धवाहरूमा क्षति 	२.५	<ul style="list-style-type: none"> ✓ स्थानिय स्तरमा पहिरो गएको ठाउमा ढुङ्गाका गाराहरू लगाउने गरेको ✓ सुरक्षित ठाउमा प्रभावित घरधुरीहरू सरेको ✓ भूत्किएका घरगोठहरू छिमेकीको सहयोगमा पुनर्निर्माण गरेको 	१
३	खडेरी	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, जलश्रोत र ऊर्जा	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ४ वटा पानीका मुहानहरू सुकेका र सबै मुहानहरूमा पानीको मात्रामा कमी आएर खानेपानी तथा सिंचाईमा समस्या भएको ✓ मानव स्वास्थ्यमा भाईरल ज्वरो, टाईफाईड, जण्डिस, भाडापखाला जस्ता रोगहरूको वृद्धि भएको ✓ कृषि योग्य पाखो जमिन वाभो रहेको र उत्पादनमा कमी आएको ✓ कृषि तथा पशुचौपायाहरूमा रोगको मात्रा बढेको ✓ वाली लगाउने समयमा परिवर्तन भएको 	३	<ul style="list-style-type: none"> ✓ टाढावाट खानेपानी ल्याएर खाने गरेको ✓ हाईविड तथा सुख्खा सहन सक्ने जातका वित्त विजनहरू रोजे गरेको ✓ कृषि उत्पादनमा कमी भएका कारणले अन्यन्त्र जिल्लावाट खाद्यान्त आयात गर्नुपरेको ✓ पानीका मुहानहरू संरक्षण गरेको ✓ खाद्य शुरक्षाको अभावले गर्दा वैदेशिक रोजगार र भारतमा जानेको संख्या बढेको 	१
४	कृषि तथा पशुमा रोग	कृषि तथा खाद्यशुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> ✓ अदुवामा पात पहेलो हुने तथा डाठ कुहिने जस्ता रोगहरूले उत्पादनमा कमी भएको ✓ मकैमा खुम्चे किरा, 	३	<ul style="list-style-type: none"> ✓ स्थानिय जडिवुटिहरूको प्रयोग ✓ भेटनरी वाट औषधी उपचार 	१

क्र. सं.	प्रकोप	प्रकोपले प्रभाव पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरु	स्तर	अनुकूलनका उपायहरु	स्तर
			<p>धानवालीमा गवारो, भटमासमा भुसुलेकिरा, गहुमा सिन्दुरे, धान, आलू तथा तरकारीमा डढुवा रोग,</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ सुन्तलाहरु परिपक्व नहुदै पहेलो हुने गरेको ✓ बर्षेनी १०० भन्दा बढी वाख्या र ५०० भन्दा बढी कुखुरा मर्ने गरेका 		<ul style="list-style-type: none"> ✓ एग्रोभेटवाट विषादीको प्रयोग ✓ केहीले उन्नत वित्तविजनहरु प्रयोग गरेको 	
५	आगलागि	वन तथा जैविक विविधता, भौतिक पुर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> ✓ वन जंगलका वोटिविरुद्धाहरु नष्ट भएको ✓ वन्यजन्तुहरु अन्यत्र विस्थापित भएको ✓ खानेपानीका पाईपलाईनमा क्षति भएको 	१.५	<ul style="list-style-type: none"> ✓ उपभोक्ताहरु द्वारा जंगलको आगो निभाउने कार्य गरेको 	१
६	हावाहुरी	वन तथा जैविक विविधता, कृषि तथा खाद्यशुरक्षा, भौतिक पुर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> ✓ २० वटा घरगोठ र ४ वटा विद्यालयको छानामा क्षति पुर्याएको ✓ वन जंगलका रुखहरु ढालेको तथा हागाहरु भाचेको ✓ मकै वाली तथा फलफुलमा क्षति 	२	<ul style="list-style-type: none"> ✓ जनश्रमवाट घर, गोठ तथा विद्यालय निर्माण गरेको 	१
७	असिनापा नी	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> ✓ धानवाली, गहुवाली, जौ वालीमा क्षति ✓ सुन्तला, नास्पाती, कागति, आरु लगायतका फलफुलमा क्षति गरेको 	१.५	<ul style="list-style-type: none"> ✓ कुनै उपाय नभएको 	०.५
८	मिचाहा प्रजाति	वन तथा जैविक विविधता, कृषि तथा खाद्यशुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> ✓ रैथाने घास प्रजातिहरु लोप हुदै गएको ✓ वोटिविरुद्धाको वृद्धि विकासमा असर ✓ कृषि उत्पादनमा कमी 	२	<ul style="list-style-type: none"> ✓ खेतवारीमा भएको भारलाई उखेलेर फाल्ने तथा आगो लगाउने कार्य गरेको 	१
९	मानवमा रोग	मानव स्वास्थ्य	<ul style="list-style-type: none"> ✓ भाडापखाला, टाईफाईड, भाईरल ज्वरो, छाला चिलाउने, आखा पाक्ने जस्ता रोगहरु वढ्दै गएको 	२	<ul style="list-style-type: none"> ✓ स्थानिय जडिवुटिहरुको प्रयोग गर्ने गरेको ✓ स्वास्थ्य चौकि तथा स्थानिय मेडिकलहरुवाट औषधी उपचार गरेको 	१.५

चित्र १६. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण

माथि उल्लेखित जोखिमको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण विधिवाट पहिचान गरिएका ९ किसिमका प्रकोपहरूको मूल्यांकन तथा अनुकूलनको क्षमताको लेखाजोखालाई चित्र १६ मा प्रस्तुत गरिएको छ। उक्त चित्रको विश्लेषण गर्दा यस वडामा सबैभन्दा बढी खडेरी, कृषि तथा पशुमा रोग, मानव रोग जस्ता प्रकोपहरूले असर पारेको देखिन्छ र यी प्रकोपहरू वारम्बार दोहोरिएको पनि पाईएको छ। भने यस्ता प्रकोपहरूको प्रभावहरूसँग जुध्न सक्ने क्षमता अत्यन्त न्यून रहेको देखिन्छ। यस विश्लेषणले प्रकोपहरूसँग जुध्न सक्ने क्षमता विकास हुन अझै समय लाग्ने र त्यतिबेलासम्म धेरै नै क्षती हुने देखिन्छ। तसर्थ यस अनुकूलन योजनामा ती प्रकोपहरूसँग जुध्न तुरन्तै अवलम्बन गर्न सकिने अल्पकालिन तथा दिर्घकालिन अनुकूलनका उपायहरू समावेश गरिएका छन्।

३.३.७ जीविकोपार्जनका सम्पत्तिहरूको विश्लेषण

यस विधिको प्रयोगबाट वडामा जीविकोपार्जनका मुख्य पाँचवटा सम्पत्तिहरू (प्राकृतिक, भौतिक, मानवीय, सामाजिक र आर्थिक सम्पत्ति) अन्तर्गत कुन कुन सम्पत्तिहरू उपलब्ध छन् तिनीहरूको विद्यमान अवस्था के छ र ती सम्पत्तिहरूमा जलवायु परिवर्तनको प्रत्यक्ष असर के कस्ता रूपमा देखिएका छन् साथै ती असरहरूसँग अनुकूलित हुनको लागि अवलम्बन गर्न सकिने उपायहरूको के के हुन सक्छन् भनी विश्लेषण गरिएको थियो। जसको परिणाम तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ११. जीविकोपार्जनका सम्पत्ति तथा श्रोतहरूको विश्लेषण

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बद्दो (+) वा घद्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
-------------------------	------------------------	--------------------------------------	---	------------------------------	----------------------------------

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
प्राकृतिक सम्पति	<p>वन क्षेत्र : साविकको वडा नं. ५ मा १ वटा (चिसापानी), ८ मा १ वटा (मलिवाड सा.व.) र वडा नं. ९ मा १ वटा (पाथीहाल्ने सा.व.) साथै वडा नं. ६ र ७ मा राष्ट्रिय वन रहेका छन्।</p> <p>रुख तथा वुद्यान प्रजातिहरु : साल, सल्लो, उतिस, सानन, टुनी, पैयु, रयज, वाज, कटुस, फलाट, द्यार सल्लो, लाकुरी, सिमल, लालीगुराँस, मौवा, अझेर, ऐसेलु आदि। वनमारो वढदो क्रममा छ, रैथाने घाँस प्रजाति कम हुदै गएको छ। द्यार सल्लो लोप हुदै गएको छ।</p> <p>जडिवुटिहरु : चुत्रो, सुनाखरी, कटुकी, सिल्पु, टिमुर, गुर्जो, समायो, काउलो आदि जस्ता जडिवुटीहरु पाइन्छन्।</p> <p>वन्यजन्तुहरु : खरायो, दुम्सी, स्याल, रतुवा, ओत, वादर, मलस्याप्रो, कोइरालो आदि।</p> <p>पंक्षी : ढुकुर, कालिज, च्याखुरा, तिशा, कोइली, मैना, कोकले, न्याउली, भगेरा आदि।</p> <p>सामुदायिक वनको कारणले गर्दा वन क्षेत्रको शंरक्षण भएतापनि मिचाहा प्रजाति र खडेरीको प्रकोपले गर्दा विभिन्न खाले घास र जडिवुटिहरु घटदो अवस्था रहेको छ, साथै चिल, लाटोकोसेरो जस्ता चराहरु र चितुवा जस्ता वन्यजन्तुहरु लोप हुदै गएको पाईएको छ।</p> <p>खोला तथा खोल्सीहरु : यस वडाका मुख्य खोलाहरु भुर्तिवांग खोला र मलिवांग खोला हुन भने अन्य खोला तथा खोल्सीहरुमा साविकको वडा नं. ५ मा वरारीखोला, खालीखोला, सिमाखोला, उजेलीगैरा खोला, पैरेखोला र जुगेखोला, वडा नं. ६ मा वडाचौर खोला, किमुटाकुरा खोला, र भुर्तिवाड खोला, वडा नं. ७ मा पाताखोला, डोप्ली खोला, सागिनी खोला, वडा नं. ८ मा मलिवाड खोला र पेदेखोला, वडा नं. ९ मा पनेरी खोला, खानीखोला, रिठेखोला, छहरे खोला, ज्यामिरे खोला, कानिगारे खोला, रहरेखोला आदि पर्दछन्।</p> <p>पानीका मुहानहरु : साविकको वडा नं. ५ मा धाराखोला, सुनधारी, जुगेखोला, मगान्ते खोली, पनेरी खोला, उजेली गैरा, रोकागाउ खोला, लाखुरीबोट, उदिनदुंगा, थापाने, वडा नं. ६ मा जुगेखोला मुल, भक्कने मुल, धाराखोला, मुढेखानी मुल, स्यानीखोली मुल, पनेरा, राक्सेखोला, मधाईने खोली, पैरेखोला, गौराखोला, वडा नं. ७ मा स्टमोर, गैरीखर्क, चिसापानी, भुलनेटी मुलाधारा, पिरालचौर, रुखढाले गैरा, हाडीखोला, सालधारी, माललोटे मुल, वडा नं. ८ मा पैराखोला,</p>	<p>सामुदायिक वनका कारणले गर्दा केही हदसम्म वन क्षेत्रको संरक्षण भएता पनि खडेरी र मिचाहा प्रजातिको वढदो प्रकोपले गर्दा वनका जडिवुट हरु तथा स्थानिय रैथाने घास प्रजातिहरु लोप हुदै जाने देखिन्छ, साथै उचित वासस्थानको अभावमा वन्यजन्तुहरु पनि क्रमिक रूपमा लोप हुदै जाने देखिन्छ।</p> <p>वढदो खडेरीका कारणले गर्दा खोला खोल्सी तथा पानीका मुहानहरुमा पानीको मात्रा घट्दै जाने देखिन्छ, जसले गर्दा सिंचाईको लागि पानीको अभाव भई कृषि उत्पादनमा कमी</p>	-	+	+

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बद्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>आरुवोट, मेरीलीखोला, रोटीखोला, खनटाकुरा खोला, मुलपानी, र्यालेखोला, वडा नं. ९ मा साउनेपानी, रहखोला, तामाखानी, पनेरीखोला, छ्हरे खोला, कानिगारे खोला, वैशारुख, जलुकेनी, रिठेखोला, ठुलाखाली, कुइरी पनेरा, गैरास्वारा मुल, सुक्तेखानी मुल, रोटीगैरा मुल, टिमुरपानी मुल यी खोला खोल्सी तथा पानीका मुहानहरुमा पानीको मात्रा घट्दै गएको छ।</p> <p>गुफा : वडा नं. ६ मा भालुदला गुफा, वडा नं. ७ मा १ वटा गुफा रहेको छ।</p> <p>रमणिय स्थल : चिप्ले लेक</p> <p>दुंगाखानी : पैराखोला वरामा घर छाउने दुंगोखानी रहेको छ।</p>	आउनुका साथै स्वच्छ पिउनेपानीको पनि अभाव हुने देखिन्छ।			
भौतिक सम्पति	<p>मोटरवाटो : यस वडाका प्रायजसो वस्तिहरुमा कच्ची मोटर वाटोको निर्माण कार्य भइरहेको छ।</p> <p>विजुलीवत्ति : यस वडाका कुनै पनि वस्तिहरुमा विजुलीवत्तिको सुविधा रहेको छैन, यहाका वासिन्दाले सौर्य उर्जावाट घरमा वत्ति वालिरहेका छन् तर केही विपन्न घरधुरीहरुमा सोलार वत्ति पनि छैर वा भएको पनि पुर्ण रूपमा विग्रेको अवस्थामा रहेको छ।</p> <p>सोलार वत्ति नभएका घरधुरी : साविकको वडा नं. ५ मा १६ घरधुरी, वडा नं. ६ मा २० घरधुरी, वडा नं. ७ मा १० घरधुरी, वडा नं. ८ मा १५ घरधुरी, वडा नं. ९ मा १० घरधुरी गरी जम्मा ७९</p> <p>झोलगे पुल : साविकको वडा नं. ९ र दार्माकोटको सिमाना साइटा घाटमा १ वटा।</p> <p>पानी घट्ट तथा मिल : साविकको वडा नं. ५ मा ४ वटा, वडा नं. ६ मा ४ वटा, वडा नं. ७ मा २ वटा, वडा नं. ९ मा ७ वटा पानी घट्टहरु रहेका छन्। यी सबै घट्टहरु परम्परागत हुन र वडा नं. ५ र ६ का घट्टहरु पानीको अभावले वर्षायाममा मात्र संचालनमा आउछन्।</p> <p>सामुदायिक भवनहरु : साविकको वडा नं. ५ मा २ वटा विद्यालय भवन, कृषि भवन १ वटा, नागरिक सचेतना केन्द्रको भवन १ वटा, वडा नं. ७ मा विद्यालय भवन १ वटा, वडा नं. ८ मा नि.मा.वि. भवन १ वटा, सहकारी भवन १ वटा, वडा नं. ९ मा विद्यालय भवन १ वटा</p> <p>सुचना तथा संचार : यहाँ नमस्ते, स्काई र एनसेलले काम गरेतापनि प्रभावकारी सुविधा छैन।</p> <p>खानेपानी टंकी तथा धाराहरु : साविकको वडा नं. ५ मा खानेपानी टंकी ६ वटा, वडा नं. ६ मा</p>	<p>भविष्यमा जलवायुजन्य प्रकोपका असरका वावजुद विकास प्रक्रियाले गर्दा मोटरवाटोको स्तरउन्नती भई यातायातको राम्रो सुविधा हुनेछ।</p> <p>विजुली वत्तिको विस्तार हुनेछ।</p> <p>सामुदायिक भवनहरुको स्तरउन्नती हुनेछ।</p> <p>परम्परागत घट्टहरु समय अनुसार सुधारिएको हुनेछन्।</p>	+ +	+ -	

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बद्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुँच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>खानेपानी टंकी १ वटा, बडा नं. ७ मा खानेपानी टंकी २ वटा, बडा नं. ८ मा २ वटा खानेपानी टंकी, धारा ५ वटा, बडा नं. ९ मा खानेपानी टंकी २ वटा</p> <p>सिंचाई कुलो : साविकको बडा नं. ६ मा २५ वटा, बडा नं. ७ मा ६ वटा, बडा नं. ८ मा ७ वटा, बडा नं. ९ मा १५ वटा सिंचाई कुलोहरु रहेको र सबै सिंचाई कुलोहरु कच्ची अवस्थामा रहेको ।</p> <p>सुचना तथा संचार : एफ.एम. रेडियोहरुको हकमा रुकुम र जाजरकोट जिल्लाका एफ.एम. हरु राम्रो संग सुनिने तर जिल्लाका एफ.एम.हरु केही भागमा मात्र सुनिने गरेको ।</p>	<p>स्वच्छ, पिउनेपानी उपलब्ध गराउनका लागि खानेपानीका टंकी तथा धाराहरुको मर्मत तथा स्तरउन्नती गरिनेछ । सिंचाई कुलाहरुको स्तरउन्नती हुनेछ । सुचना तथा संचारको पहुँच बढनेछ ।</p>			
सामाजिक सम्पति	<p>यस बडामा भएका सामाजिक सम्पतिहरुको विवरण निम्न अनुसार छः</p> <p>सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह : यस बडामा ३ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरु रहेका छन् ।</p> <p>आमा समुह : साविकको बडा नं. ५ मा १ वटा, बडा नं. ६ मा २ वटा, बडा नं. ७ मा १ वटा, बडा नं. ८ मा १ वटा र बडा नं. ९ मा २ वटा गरी जम्मा ७ वटा आमा समुहहरु रहेका छन् ।</p> <p>बडा नागरिक मञ्च : साविकको सबै बडामा १/१ गरी ५ वटा</p> <p>बाल क्लब : साविकको बडा नं. ५ मा २ वटा र अन्य बडामा १/१ वटा गरी जम्मा ६ वटा</p> <p>युवा क्लब : साविकको बडा नं. ८ मा १ वटा (जनमैत्री), बडा नं. ९ मा ३ वटा (जनएकता, स्टार, प्रगतिशिल)</p> <p>विद्यालय व्यवस्थापन समिति : साविकको बडा नं. ५ मा १ वटा, बडा नं. ६ मा १ वटा, बडा नं. ७ मा १ वटा, बडा नं. ८ मा १ वटा, बडा नं. ९ मा १ वटा गरी गरी जम्मा ५ वटा</p> <p>कृषि सहकारी : जनएकता वहुउद्देश्यका कृषि सहकारी</p> <p>कृषि समुहहरु : साविकको बडा नं. ५ मा ३ वटा (रानीवन, पिपलचौतारा, भैसिपालन कृषक समुह), बडा नं. ६ मा २ वटा (प्रगतिशिल कृषक समुह, फुलवारी महिला वाखापालन समुह) बडा नं. ७</p>	<p>भविष्यमा यस बडामा विभिन्न सामुदायिक संघ संस्थाहरुको सक्रियता बढने छ ।</p>	+	+	+

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बद्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>मा ६ वटा (सयपत्री, सृजनशिल, टाकुरा महिला, जनसेवा, पिपलबोट, पिपलचौतारा) वडा नं. ८ मा ८ वटा, वडा नं. ९ मा ६ वटा (दलित उत्थान, ज्यामिरेचौर भैसिपालन, आपटाकुरा, गरिवी निवारण, वेरुपाखा, उज्ज्वल वाखापालन,)</p> <p><u>परियोजनाहरू :</u> यस वडामा गरिवि निवारण कोष, सुआहारा, ओरेक LGCDP, KUBK, AFSP, ASHA, एकिकृत परियोजना जस्ता परियोजनाहरूले विभिन्न सामाजिक क्रियाकलापहरु गरिरहेका छन्।</p>				
मानविय सम्पत्ति	<p>यस वडामा रहेको मानविय सम्पत्तिको विवरण निम्न अनुसार रहेको छः</p> <p>शिक्षा सेवामा संलग्न : साविकको वडा नं. ५ मा १७ जना, वडा नं. ६ मा ६ जना, वडा नं. ७ मा ६ जना, वडा नं. ८ मा १६ जना, वडा नं. ९ मा १२ जना गरी जम्मा ५७ जना।</p> <p>सैनिक प्रहरिमा संलग्न : साविकको वडा नं. ५ मा २ जना, वडा नं. ६ मा १ जना गरी जम्मा ३ जना।</p> <p>निजामति सेवामा संलग्न : साविकको वडा नं. ७ मा २ जना र वडा नं. ९ मा २ जना गरी जम्मा ४ जना।</p> <p>गैहसरकारी संस्था : साविकको वडा नं. ५ मा १ जना, वडा नं. ६ मा १ जना र वडा नं. ७ मा २ जना, वडा नं. ८ मा १ जना, वडा नं. ९ मा २ जना गरी जम्मा ७ जना।</p> <p>वैदेशिक रोजगार : साविकको वडा नं. ५ मा २७ जना, वडा नं. ६ मा ४० जना, वडा नं. ७ मा ११ जना, वडा नं. ८ मा २५ जना, वडा नं. ९ मा २५ जना गरी जम्मा १२८ जना।</p> <p>जे.टि.ए. उत्तिर्ण : साविकको वडा नं. ६ मा १ जना, वडा नं. ७ मा २ जना (भेटेनरी १, कृषि १) वडा नं. ८ मा ३ जना (कृषि २, भेटेनरी १) वडा नं. ९ मा ४ जना (कृषि २, भेटेनरी २) जना गरी जम्मा १० जना।</p> <p>अ.न.मि/अ.हे.व./सि.एम.ए. उत्तिर्ण : साविकको वडा नं. ६ मा २ जना, (अहेव १, ल्याव टेक्निसियन १) वडा नं. ८ मा १ जना गरी जम्मा ३ जना।</p> <p>महिला स्वयमसेविका : यस वडामा ५ जना महिला स्वयमसेविका रहेका छन्।</p> <p>सब-ओभरसियर : साविकको वडा नं. ८ मा १ जना, वडा नं. ९ मा २ जना गरी जम्मा ३ जना।</p> <p>डकर्मि सिकर्मि : साविकको वडा नं. ५ मा २०</p>	<p>भविष्यमा यस वडामा पनि शैक्षिक अवस्थामा सुधार आउनुका साथै शिक्षा सेवा, सेना प्रहरी तथा निजामति सेवा लगायत विभिन्न संघ संस्थाहरूमा यस वडाका व्यक्तिहरूको संलग्नता वढनेछ,।</p>	+	+	+

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बद्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>जना, वडा नं. ६ मा ५० जना, वडा नं. ७ मा ३५ जना, वडा नं. ८ मा ५० जना, वडा नं. ९ मा ६० जना गरी जम्मा २१५ जना।</p> <p>सिलाई कटाई तालिम प्राप्त : साविकको वडा नं. ५ मा १ जना, वडा नं. ८ मा २० जना, वडा नं. ९ मा १ जना, गरी जम्मा २२ जना।</p> <p>अगुवा कृषक : साविकको वडा नं. ५ मा ४ जना, वडा नं. ६ मा ३ जना, वडा नं. ७ मा २ जना, वडा नं. ८ मा ३ जना वडा नं. ९ मा ५ जना गरी जम्मा १७ जना।</p> <p>नसरी नाइके : साविकको वडा नं. ८ मा २ जना।</p> <p>ग्यावियन जाली बुन्ने : साविकको वडा नं. ८ मा १ जना।</p> <p>एस.एल.सि. उतिर्ण : साविकको वडा नं. ५ मा १०० जना, वडा नं. ६ मा ५० जना, वडा नं. ७ मा ४० जना, वडा नं. ८ मा २० जना वडा नं. ९ मा ६० जना गरी जम्मा २७० जना।</p> <p>प्रविणता प्रमाण पत्र तह उतिर्ण : साविकको वडा नं. ५ मा ६० जना, वडा नं. ६ मा ३० जना, वडा नं. ७ मा २० जना, वडा नं. ८ मा २० जना, वडा नं. ९ मा ४० जना, गरी जम्मा १७० जना।</p> <p>स्नातक उतिर्ण : साविकको वडा नं. ५ मा १० जना, वडा नं. ६ मा १५ जना, वडा नं. ७ मा १० जना, वडा नं. ८ मा १६ जना, वडा नं. ९ मा १० जना गरी जम्मा ६१ जना।</p> <p>स्नातकोत्तर उतिर्ण : साविकको वडा नं. ५ मा २ जना, वडा नं. ७ मा २, वडा नं. ८ मा ४ जना, वडा नं. ९ मा ७ जना गरी जम्मा १५ जना।</p>				

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बद्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
आर्थिक सम्पत्ति	<p>परम्परागत खेती प्रणाली र पशुपालनबाट यस बडाको जिविकोपार्जन चलेको छ। नोकरी तथा व्यवसायमा केही व्यक्तिहरू संलग्न भएता पनि अधिकाशं घरधुरीहरूको आर्थिकोपार्जनको श्रोत वैदेशिक रोजगार रहेको छ। यस बडाका अधिकांश घरधुरीहरू रोजगारीको लागि भारतको कालापहाड जाने चलन रहेको छ, साथै १२५ जना भन्दा बढी भारत वाहेक अन्य मुलुकहरूमा वैदेशिक रोजगारीका लागि गएका छन्।</p> <p>व्यापार व्यवसाय : साविकको बडा नं. ५ मा १२ जना, बडा नं. ६ मा १५ जना, बडा नं. ७ मा १२ जना, बडा नं. ८ मा ५ जना, बडा नं. ९ मा ५ जना गरी ४९ जनाले व्यापार व्यवसायबाट जिविकोपार्जन गरिरहेका छन्।</p> <p>यस बडाको नजिकको व्यापारिक केन्द्रहरू वांगेलाकुरी, खरिवोट, थारमारे, फारुला बजार, हुन भने वाह्य व्यापार केन्द्र सल्यानको श्रीनगर र दांगको तुलसीपुर बजार हुन।</p> <p>वित्तिय संस्थाहरू : यस बडामा जनएकता वहुउद्देश्यक कृषि सहकारी, किसान माईक्रोफाईनान्सका साथसाथै महिला सहयात्री, चेतना सहकारी, मिरमरे लघुवित्त जस्ता वित्तिय संस्थाहरूले सेवा प्रवाह गरिरहेका छन्।</p>	<p>भविष्यमा यहाका कृषकहरूले पनि व्यवसायिक रूपमा कृषि तथा पशुपालन गर्नेछन्। व्यापारिक केन्द्रहरूको स्तरउन्नती हुनेछ। सहकारी तथा वित्तिय संस्थाहरूले थप सेवा प्रवाह गर्नेछन्।</p>	+	+	+

यस बडाको जीविकोपार्जनका मुख्य पाँचबटा सम्पत्तिहरूको विश्लेषण बाट यस बडामा रहेका प्राकृतिक सम्पत्तिहरूमा विभिन्न खालका मिचाहा प्रजातिको प्रकोपले गर्दा वन जंगलको हैसियत दिन प्रतिदिन खस्किदै गईरहेको देखिन्छ साथै खेतीयोग्य जग्गाहरूमा समेत खडेरी र मिचाहा प्रजातिहरूले असर पारेको देखिन्छ। यस बडामा ३ बटा सा.व.उ.स.हरू गठन भईसकेको भएतापनि दिगो वन व्यवस्थापनको अभावमा ती सा.व.उ.स.हरूले उपभोक्ताहरूलाई आशा अनुरूप लाभ पुऱ्याउन सकेका छैन्। तर ती सा.व.उ.स.हरूमा सु-शासनको अवस्था भने क्रमिक रूपमा सुधार हुदै गईरहेको देखिन्छ। बडाका सबै वस्तिहरूमा कच्ची मोटर बाटो निर्माणको काम भईरहेको छ। यस बडामा कुनै पनि वस्तीहरूमा विजुलीको सुविधा रहेको छैन्। सबै क्षेत्रमा प्रभावकारी संचार पुग्न सकेको अवस्था छैन्। शैक्षिक संस्थाहरूको संख्या पनि तुलनात्मक रूपमा कम छ, भने वस्ती स्तरमा आमा समूहहरू, सामाजिक संस्थाहरू क्रियाशिल रहेका छन्। रोजगारीको लागि विदेशिने क्रम बढी भएकोले कृषि उत्पादनमा सिधै प्रतिकूल असर पुगेको देखिन्छ।

३.३.८ वस्ती (साविकका बडाहरू) को संकटासन्ताको अवस्था स्तरीकरण

यस विधि अन्तर्गत विभिन्न वस्तिहरू (साविकका बडाहरू) बीच प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा तुलना गर्दै सबैभन्दा जोखिममा रहेको बडा निर्धारण गरिएको थियो। यस विधि अपनाउँदा जलवायु परिवर्तनका असरसँगको सम्मुखता, संवेदनशिलता र अनुकूलन क्षमताको आधारमा विभिन्न जोखिम र अनुकूलित हुने क्षमताको विश्लेषण गर्दै सहभागीहरू बीच छलफलको माध्यमबाट वस्ति स्तरीकरण गरिएको थियो।

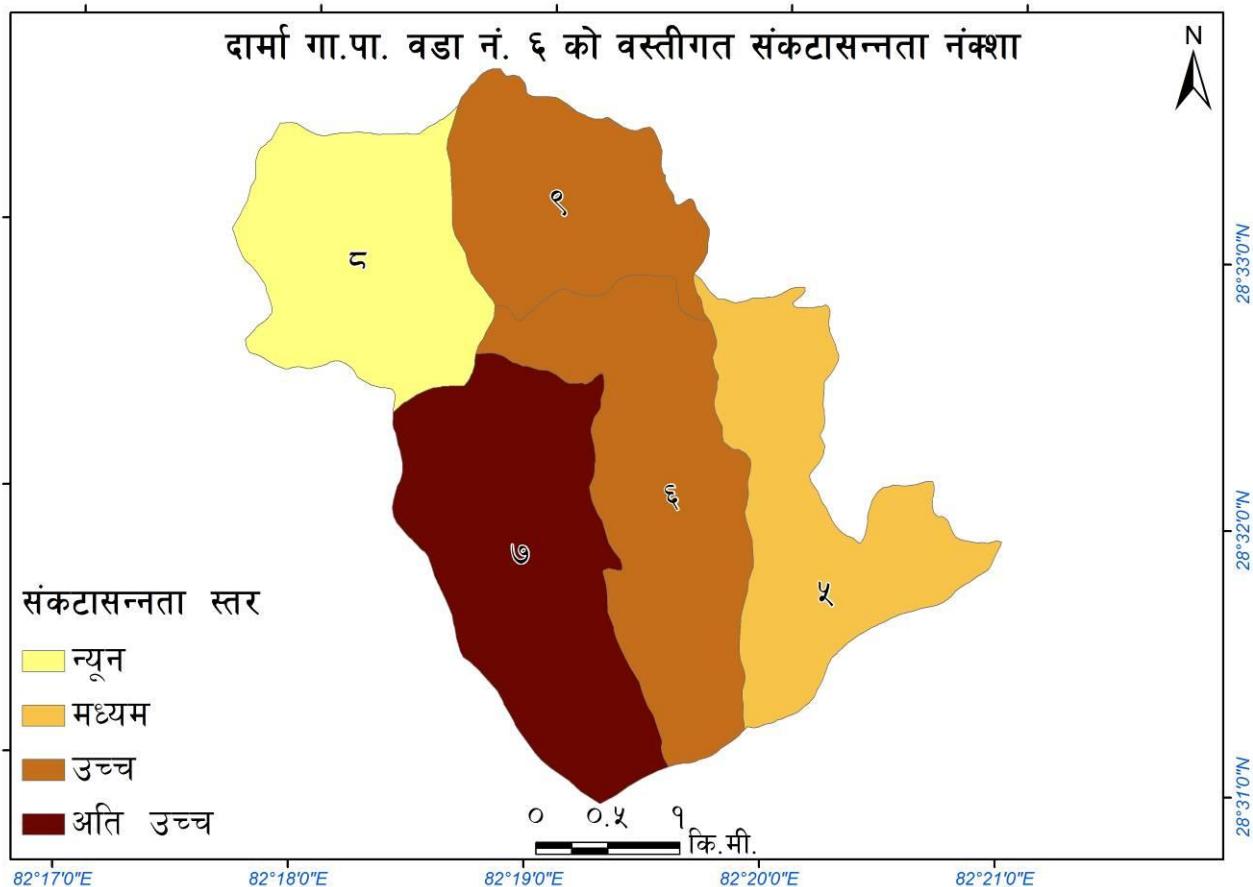
तालिका १२. प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा वस्ती स्तरीकरण

वस्ती/साविकको वडा नं.	५	६	७	८	९	स्तर	कैफियत
५	X	६	७	८	९	चौथो	मध्यम
६	X	X	७	८	९	तेश्रो	उच्च
७	X	X	X	८	९	पहिलो	अति उच्च
८	X	X	X	X	९	पाचौ	न्यून
९	X	X	X	X	X	दोश्रो	उच्च
जम्मा	२	३	५	१	४		

तालिका १३. वस्ती स्तरीकरणको निष्कर्ष

वस्ती/साविकको वडा नं.	संकटासन्ताको स्तर	संकटासन्ताको कारण तथा सूचकहरु
८	न्यून	अन्य वडाहरु जस्तै सबैखाले जलवायु जन्य प्रकोपहरुको असर परिरहेता पनि गाउँपालिका, कृषि सेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र, फारुला वजार वाट नजिक रहेको, सिंचाई योग्य जमिन अन्य वडाहरुको तुलनामा बढी भएको ।
५	मध्यम	तुलनात्मक रूपमा अन्य वडाहरु भन्दा जलवायु जन्य प्रकोपहरुको असर कम भएको, वडा कार्यालय र माध्यामिक विद्यालय पनि यसै वडामा रहेको ।
६ र ९	उच्च	अन्य वडाहरु जस्तै सबैखाले जलवायु जन्य प्रकोपहरुको असर परिरहेको । यि वस्तिहरु सेवा प्रदायक निकायहरु वाट टाढा रहेको तथा भौगोलिक रूपमा विकट भएको ।
७	अति उच्च	अन्य वडाहरु जस्तै सबैखाले जलवायु जन्य प्रकोपहरुको असर परिरहेको, खडेरी र पहिरोले अन्य वडाहरुभन्दा धेरै असर पुर्याईरहेको । भौगोलिक रूपमा सेवा प्रदायक संस्थाहरुवाट टाढा रहेको, खानेपानीको अभाव रहेको, अति उच्च संकटासन्ता घरघुरीहरुको वाहुल्यता रहेको ।

वस्ती (साविकका वडा) हरुको स्तरीकरण गर्दा वस्ती ७ सबैभन्दा संकटासन्त (अति उच्च) र वस्ती ६ र ९ उच्च संकटासन्त स्तरमा र वस्ती ५ मध्यम संकटासन्त स्तरमा रहेको देखिन्छ भने वस्ती ८ न्यून संकटासन्त अवस्थामा रहेको देखिन्छ । स्तरीकरण गर्दा संकटासन्ताको कारण तथा सूचकहरुलाई विशेष ध्यान दिइएको थियो ।

चित्र १७ दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को वस्तीगत संकटासन्नता नक्शा

३.४ अनुकूलन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण

३.४.१ उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना

स्थानीय स्तरमा विद्यमान अवस्था र प्रणालीको चित्रण गरिसकेपछि वडा स्तरीय सरोकारबालाको दृष्टिमा उच्च अनुकूलन क्षमताका परिदृश्यहरूको परिकल्पना गरिएको थियो । तिनै परिकल्पनाहरूका आधारमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको हो । यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना गोष्ठीका सहभागीहरूले यस वडाको लागि गरेको परिकल्पनाहरू निम्न अनुसार छन् ।

- स्थानीयवासीहरूको जलवायु परिवर्तनको बारेमा चेतना अभिवृद्धि भई यसको असरसँग अनुकूलित हुने क्षमता विकास भएको हुनेछ । जसले गर्दा जलवायुजन्य प्रकोपबाट हुने क्षति न्यून भएको हुनेछ ।
- खानेपानीको मुहानको संरक्षणबाट पानीको प्रचुरता भएको हुनेछ ।
- सिचाई कुलोको मर्मत तथा स्तर उन्नती, सरल सिंचाई प्रविधिको प्रयोगले सिचाईको उपलब्धतमा बढ्दि भई कृषि उत्पादनमा वृद्धि हुनुका साथै स्थानीय जनताको आयआर्जनमा टेवा पुरेको हुनेछ ।
- स्वस्थ पिउने पानी तथा सरसफाईको कारण स्थानीय समुदायको स्वास्थ्यमा सुधार आएको हुनेछ ।
- विभिन्न भौतिक पूर्वाधारको निर्माणबाट वडामा बाढी, पहिरो जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपको असर कम भई विकास निर्माणमा अग्रसर भएको हुनेछ ।
- दिगो वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट वनको हैसियत सुदृढ हुनुका साथै वन डेलोको प्रकोप पनि कमी आएको हुनेछ र संगसंगै वन विनाश र वन अतिक्रमणमा पनि कमी आएको हुनेछ ।

- उपयुक्त उन्नत जातको कृषिवाली तथा आधुनिक प्रविधिको प्रयोगका कारण कृषि उत्पादनमा वृद्धि भई जीविकोपार्जन सहज भएको हुनेछ ।
- पशु तथा कृषिमा देखा पर्ने रोगको असर कमी भई कृषि उत्पादनमा वृद्धि हुनाले खाद्य सुरक्षा बढेको हुनेछ ।
- घाँस काट्ने मेशिन, धान भार्ने मेशिन र मकै छोडाउने मेशिनको प्रयोगले महिलाको कार्यबोझमा कमी आएको हुनेछ ।
- भू-क्षमता अनुसारको उचित कृषि प्रविधीहरूको प्रयोग र भू-संरक्षणका उपायहरूको अवलम्बनसँगै भू-क्षयमा कमी आएको हुनेछ ।
- स्थानीयवासीहरूमा जलवायु परिवर्तनको बारेमा चेतना अभिवृद्धि भई यसका प्रभावहरूसँग अनुकूलित हुन तथा समग्र वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दिगो विकास गर्ने प्रशासकिय सिमा भित्र मात्रै सिमित नभई समग्र उप- जलाधार क्षेत्रका माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रहरूबीच सहकार्यको शुरुवात भएको हुनेछ ।

३.४.२ अनुकूलन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण

यस विधि अन्तर्गत अनुकूलनका कार्यहरूको प्राथमिकीकरण गर्नको लागि विभिन्न आधारहरु जस्तै: प्रभावकारिता, सम्भाव्यता, दिगोपना, खर्चको मितव्ययिता, संकटासन्मुखी (लक्षितवर्गमुखी) तथा महिला प्रति संवेदनशिलता निर्धारण गरिएका थिए । प्राथमिकीकरणको लागि यसमा १ देखि ३ सम्मको अङ्गभारको प्रयोग गरिएको थियो । अङ्गभार १ ले उक्त आधारहरु राम्ररी पूरा गर्न नसक्ने भन्ने जनाउँछ भने अङ्गभार ३ ले आधार राम्ररी पूरा गर्न सक्ने जनाउँछ । खर्चको मितव्ययिताको सम्बन्धमा भने कम खर्चिलोलाई ३ अंक र धेरै खर्चिलोलाई १ अंक दिइएको थियो । त्यस पछि सबै विश्लेषणको नतिजालाई जोडेर कूल जम्मा निकालिएको थियो । उक्त कूल जम्मा अंकको आधारमा नै अनुकूलनका क्रियाकलापहरूको प्राथमिकीकरण गरिएको थियो । जुन क्रियाकलापले बढी अंक प्राप्त गरेको थियो उक्त क्रियाकलापलाई योजनामा पहिलो प्राथमिकतामा राखिएको छ । यस विश्लेषणबाट प्राप्त नतिजालाई अनुकूलन कार्ययोजनामा प्राथमिकताका साथ राखिएको छ । तर यसो भन्दैमा कुनै क्रियाकलापले उत्कृष्ट अंक ल्याउदैमा त्यो नै सबै स्थानको लागि उक्त क्रियाकलाप सर्वोत्कृष्ट भन्ने चाहि होइन, स्थान अनुसार क्रियाकलापको उत्कृष्टता फरक हुन सक्छ ।

तालिका १४. अनुकूलन उपायहरुको प्राथमिकीकरण

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रक्रोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रमाणार्थिता (१-३)	सम्भाविता (१-३)	दिग्दोषपता (१-३)	खर्चको मितव्ययिता (१-३)	लक्षितवर्ता (V4, V3, V2) मूल्य (१-३)	महिलाको कर्मचारी बढ़ावा (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	वाढी तथा पहिरो	खेती योग्य जमिन कटान तथा पुरेको	अनुकूलनका प्रयासहरुले गर्दा कृषि क्षेत्रमा विभिन्न खाले अनुकूलनका उपायहरु अपनाइने हुनाले वाढी, पहिरो, खडेरी कृषि तथा तथा प्रभाव कम हुनाले उत्पादनमा वृद्धि हुनेछ, र खाद्य शुरक्षा बढने छ ।	तटवन्ध निर्माण, रयाविन पर्खाल	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		संचाई कुलोमा क्षति		वायोइन्जीनियरिङ (भकारी वाञ्चे)	२	३	२	३	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		पशु चौपायामा क्षति		सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नती	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	मध्यकालिन
		अन्नवालीमा डुवान तथा क्षति		नदि किनारमा वृक्षारोपण	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		माटोको उर्वराशक्तिमा कमी, कृषि उत्पादनमा कमी		पशु विमा	२	२	३	२	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
	कृषि तथा पशुमा रोग	अन्नवालीमा रोग किराको संक्रमणमा वृद्धि		वाली विमा	२	१	३	२	३	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
				माटोको उपचार	३	३	२	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				रोग किरा प्रतिरोधी प्रजातिहरुको प्रवर्द्धन	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				वित्र भण्डारणका लागि शुरक्षित भोला (सुपर ग्रेन व्याग)	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		पशु चौपायामा रोगको वृद्धि		प्रांगारिक मल तथा जैविक विषादी तयारी तालिम	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन

क्षेत्रगत सबैदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिग्नोपना (१-३)	खर्चको मितव्यपता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूल्य (१-३)	महिलाको कायबोझन कमी वा बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
				सुख्खा सहने प्रजातिको प्रवर्द्धन(गहु, मकै, धान)	३	३	२	२	३	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
				सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नती	३	३	३	१	३	३	५	पहिलो	अल्पकालिन
				थोपा सिंचाई	३	३	२	२	३	३	५	पहिलो	अल्पकालिन
				फिरफिरे सिंचाई	३	३	२	२	३	३	५	पहिलो	अल्पकालिन
				प्लास्टिक घरमा वेमौषमी तरकारी खेती	३	३	३	१	३	३	५	पहिलो	अल्पकालिन
				प्लास्टिक पोखरी	२	३	२	१	२	३	३	चौथो	अल्पकालिन
				पक्की सिंचाई पोखरी	३	३	३	१	३	३	५	पहिलो	अल्पकालिन
				कम पानी आवश्यक पर्ने नगदे बाली जस्तै अदुवा खेती सम्बन्धि तालिम	२	३	२	२	३	२	५	तेश्रो	अल्पकालिन
				घर वगैचा तालिम	२	३	३	२	३	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
				तरकारी खेतीका लागि नर्सरी स्थापना	२	३	३	२	३	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
				श्रोत घर वगैचा स्थापना	२	३	३	२	३	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
				अलैचि खेति	२	२	२	२	३	२	३	चौथो	अल्पकालिन
				रोजमेरी खेती	२	३	३	२	३	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
				घास रोपण	३	३	२	२	३	३	५	पहिलो	अल्पकालिन
				कृषि उपज संकलन केन्द्रको स्थापना तथा सञ्चालन	२	३	३	१	३	२	५	तेश्रो	मध्यकालिन
				सामुदायिक वित्त बैंकको स्थापना	२	३	२	१	३	२	३	चौथो	दिर्घकालिन
				घास काटने मेसिन खरिद	३	३	२	१	३	३	५	दोश्रो	अल्पकालिन
				धान भान्ने मेसिन खरिद	३	३	२	१	३	३	५	दोश्रो	अल्पकालिन
				मकै छोडाउने मेसिन खरिद	३	३	२	१	३	३	५	दोश्रो	अल्पकालिन

क्षेत्रगत सबैदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिग्नोपना (१-३)	खर्चको मितव्यपता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूँदि (१-३)	पहिलाको कायांयोजना कमी बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
				फलफुल खेती सम्बन्धि तालिम तथा विरुद्धा वितरण (आप, अनार, सुन्तला, कागर्ति)	३	३	२	१	३	२	५	तेश्रो	अल्पकालिन
				माहुरी पालन तालिम तथा घार वितरण	२	३	२	२	२	२	५	चौथो	अल्पकालिन
	भु क्षय	खेतबारीको माटो तथा पोषक तत्वहरु बगाएको		गहा सुधार	२	३	३	२	२	२	५	तेश्रो	अल्पकालिन
				कृषि बन प्रणाली प्रवर्द्धन	२	३	३	२	२	२	५	तेश्रो	मध्यकालिन
वन तथा जैविक विविधता		रुखहरु बगाउने	वन व्यवस्थापन तथा वृक्षारोपण लगायतका विभिन्न किसिमका अनुकूलनका प्रयासहरूले गर्दा वनको हैसियतमा सुदूर हुनुको साथै जैविक विविधता संरक्षणमा टेवा पुरनेछ।	वृक्षारोपण	२	३	३	२	३	३	५	पहिलो	अल्पकालिन
		वन जंगलको माटो बगाउने गरेको		तटवन्धि निर्माण, रयाविन पर्खाल निर्माण	३	३	३	२	२	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
				वायो इन्जिनियरिंग (वैस, वास रोपाण)	२	३	३	२	३	३	५	पहिलो	अल्पकालिन
				नर्सरी स्थापना	२	३	३	२	३	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
				डाले घाँस प्रजातिहरु रोप्ने	२	३	३	२	३	३	५	पहिलो	अल्पकालिन
				संरक्षण पोखरी निर्माण	३	३	३	२	२	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
		पानीको वन्य जन्तुहरु तथा वोटिविरुद्धाहरु लोप हुदै जाने		रिचार्ज पोखरी निर्माण	३	३	३	२	२	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
	आगलागी	वोटिविरुद्धाको वृद्धिमा असर		परम्परागत सुख्खा पोखरी संरक्षण	३	३	३	३	२	२	५	पहिलो	अल्पकालिन
		रुखविरुद्धा, चराचुरुंगी तथा अन्य वन्यजन्तुमा क्षति		अग्नी नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम तथा सामान खरिद	२	३	३	२	२	२	५	तेश्रो	अल्पकालिन
				अग्नी रेखा निर्माण	२	३	२	२	२	२	५	चौथो	अल्पकालिन
मिचाहा प्रजाति	घास तथा जडिवुटिका प्रजातिहरु लोप हुदै गएको	सुख्खा मौसम शुरु हुनु अगावै वनमा जम्मा भएका प्रज्वलनशील वस्तुहरु जस्तै पात पत्कर, भाडी, सुकेका घाँसपात हटाउने	भाडि सफाई	२	३	२	३	२	२	५	चौथो	अल्पकालिन	
		बोट विरुद्धाको वृद्धि विकासमा	मिचाहा प्रजातिहरु जस्तै वनमारा उखेलेर	३	३	३	३	२	२	५	पहिलो	अल्पकालिन	

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिग्नोपना (१-३)	खर्चको मितव्यपता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मध्ये (१-३)	महिलाको कायबोझन कमी वा बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि	
		असर		फाल्से र त्यस्ता प्रजातिहरुको प्रयोग गरी वायोट्रिकेट तथा वायोचार उत्पादन										
		वन्य जन्तुहरु लोप हुडै गएको		वन व्यवस्थापन (हाँगा काटछाट)	३	३	३	३	२	१	५	दोश्रो	अल्पकालिन	
				खुल्ला चरिचरण रोक्ने	२	२	२	२	२	२	२	पाँचौ	अल्पकालिन	
जलश्रोत तथा उर्जा	वाढी तथा पहिरो	खानेपानीका मुहान वगाएको		खानेपानीको मुहानको संरक्षणबाट पानीको उपलब्धता बढानुका साथै स्वस्थ पिउने पानी तथा सरसफाईको कारणले स्थानीयको स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार आएको हुनेछ ।	खानेपानी मुहान संरक्षण (तारवार, वृक्षारोपण, टर्कि निर्माण) तथा खानेपानी योजना निर्माण	३	३	३	१	३	३	६	दोश्रो	अल्पकालिन
	खडेरी	पानीको उपलब्धतामा कमी		जिरो उर्जा पम्प (वर्षा पम्प) प्रविधिवाट सिंचाइ	३	२	२	१	३	३	५	चौथो	अल्पकालिन	
				सरल सिंचाइ प्रविधि (थोपा सिंचाइ र फिरफिरे सिंचाइ)	३	३	२	२	३	३	६	दोश्रो	अल्पकालिन	
		पानीका मुहानहरु सुकेको		UPLIFT प्रविधिवाट खाने पानी तथा सिंचाइ	३	३	२	१	३	३	५	तेश्रो	मध्यकालिन	
		पानीको कमीका कारण घटट सञ्चालनमा कठिनाई भएको		सुधारिएको घटट	३	३	३	२	३	३	७	पहिलो	अल्पकालिन	
				सुधारिएको चुलो	३	३	३	२	३	३	७	पहिलो	अल्पकालिन	
				गोवरग्यास प्लान्ट निर्माण	३	३	३	१	३	२	५	तेश्रो	अल्पकालिन	
				सोलार प्यानल खरिद तथा वितरण	३	३	३	१	३	३	६	दोश्रो	अल्पकालिन	
		दाउराको उपलब्धतामा कमी												
भौतिक पूर्वाधार तथा जलवायाजन्य प्रकोप	वाढी तथा पहिरो	सिंचाई कुलोमा क्षति	विभिन्न भौतिक पूर्वाधारको निर्माणबाट बाढी, पहिरो जस्ता जल उत्पन्न प्रकोपको असर कम हुनेछ	सिंचाई कुलोको मर्मत तथा स्तरउन्नती	३	३	३	१	३	३	६	पहिलो	मध्यकालिन	
		वाटोघाटोमा क्षति		तटवन्य/टेवा पर्खाल/चेकड्याम तथा नाली मर्मत तथा निर्माण	३	३	३	१	३	३	६	पहिलो	अल्पकालिन	
				वायो ईन्जिनियरिंग (जैविक वाध र पर्खाल)	२	३	३	२	३	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन	
		विद्यालय तथा वर्स्तिमा क्षति		पक्की गारो लगाउने	३	३	३	१	३	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन	

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिग्नोपना (१-३)	खर्चको मितव्यपता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मध्ये (१-३)	परिहालाको कायदेशक्ति बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
				कच्ची गारो लगाउने	२	३	२	२	३	२	५	तेश्रो	अल्पकालिन
				आकस्मिक कोषको स्थापना	३	३	३	१	३	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
		खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा क्षति		खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा मर्मत	३	३	३	१	३	३	६	पहिलो	अल्पकालिन
जन स्वास्थ्य	वाढी, पहिरो	मानविय क्षति	सचेतनामूलक तथा पूर्व तयारीका क्रियाकलापहरूले जलवायुजन्य रोगहरुमा कमि आउने छ ।	खोज तथा उद्धार सम्बन्धि तालिम	२	३	३	१	२	२	५	चौथो	अल्पकालिन
				स्ट्रेचर खरिद	३	३	३	२	२	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
				प्राथमिक उपचार सम्बन्धि तालिम तथा प्राथमिक उपचार सामग्री सहितको बाकस खरिद	२	३	२	३	३	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
				स्वास्थ्य चौकीको सबलिकरण	२	३	२	३	३	२	५	दोश्रो	अल्पकालिन
				जनचेतनामूलक कार्यक्रम	२	३	२	२	३	२	५	तेश्रो	अल्पकालिन
				पानीको शुद्धिकरण	२	३	२	३	३	३	६	पहिलो	अल्पकालिन
				औषधीयुक्त भुल खरिद	३	३	२	२	३	३	६	पहिलो	अल्पकालिन
				आपतकालिन कोषको स्थापना	३	३	३	२	२	२	५	दोश्रो	दिर्घकालिन
	सरुवा रोगहरुको संक्रमणमा वृद्धि	झाडापखाला, आखा पाक्ने रोग, औलो, टाईफाईड आदीको संक्रमणमा वृद्धि		पोषण सम्बन्धि तालिम	३	३	३	२	३	२	६	पहिलो	अल्पकालिन

नोट: अल्पकालिन भन्नाले ५ वर्ष भन्दा कम, मध्यकालिन भन्नाले ५ देखि १० वर्ष सम्मका र दिर्घकालिन भन्नाले १० वर्षभन्दा माथिका योजनाहरूलाई जनाउँदछ ।

३.४.३ आवश्यक क्षमता विकासको लेखाजोखा

यस बडाका स्थानीय सुमदाय सबैले जलवायु, तापक्रम, पानी पर्ने समयमा आएका परिवर्तनहरुको महसुस गरेका भएता पनि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान, सूचना तथा जानकारीहरुको कमीले त्यस्ता परिवर्तनहरु किन भईरहेका छन् भन्ने बारेमा उनीहरु अनविज्ञ थिए । यसर्थ प्रत्येक वस्तीहरुमा गरिएका सचेतनामूलक क्रियाकलापहरुले स्थानीय सुमदायमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी ज्ञान वृद्धि गराउन निकै नै उपयोगी सावित भएका छन् । त्यसैले बडाका निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु, स्थानीय सुमदायका साथसाथै बडामा कार्यरत सम्पूर्ण गैर सरकारी संस्थाहरु तथा ईलाका स्तरीय सरकारी कार्यालयहरुलाई पनि जलवायु परिवर्तन अनुकूलन मैत्री योजना तथा कार्यक्रम तयार गर्न साथै सहकार्यको लागि उत्प्रेरित गर्न विभिन्न तालिम, गोष्ठी, अन्तरक्रिया र अवलोकन भ्रमण जस्ता कार्यक्रमहरुको आवश्यकता देखिन्छ ।

यस बडाको बडा कार्यालयमा अध्यक्ष सहित ५ जना निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु, खरिदार स्तरका १ जना सचिव, १ जना कार्यालय सहायक रहेका छन् भन्ने बडा कार्यालयले आफैनै पक्की भवनबाट आफ्नो सेवाहरु प्रदान गर्दै आएको छ । लापा निर्माणका सम्पूर्ण चरणहरुमा बडा कार्यालयले मुख्य भूमिका खेल्दै आएको पनि छ । निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न केही हदसम्म दक्ष देखिएतापनि कार्यक्रमको लक्ष्य पुरा गर्न उनीहरुलाई थप ज्ञान, सीप दिनु पर्ने आवश्यक देखिन्छ । यस बडाको सम्पूर्ण सूचनाको अध्यावधि राख्न कम्प्यूटर, जनशक्तिलाई तालिम साथै बडामा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पुस्तकहरु राख्न तथा अध्ययन गर्न ज्ञान केन्द्रको स्थापना गर्नु पर्ने देखिन्छ । यसरी लापाका योजनालाई कार्यान्वयन गर्न यस्ता तालिम, गोष्ठीहरुको आवश्यक पर्ने भएको हुंदा त्यस्ता तालिम तथा गोष्ठीहरु संचालन तथा सम्पन्न गर्नको लागि सहयोगी निकायहरु जि.स.स., गाउँ पालिका, स्थानीय संघ संस्थाहरु साथै दातृ निकायहरुको साथ र सहयोगको आवश्यकता छ भने योजना कार्यान्वयन गर्नका लागि एक जना सामाजिक परिचालक, एक जना कृषि प्राविधिक र एक जना प्राविधिक (आभेरसियर) परिचालन गर्नु पर्ने पनि आवश्यकता देखिन्छ । यसरी नै लापा कार्यान्वयनका लागि निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु तथा सरोकारवाला निकायहरुलाई स्व:अनुगमन, सार्वजनिक लेखा परिक्षण, योजना प्रक्रिया सम्बन्धी अभिमुखीकरण र योजना व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्न पनि आवश्यक देखिन्छ । यिनै आवश्यकताहरुलाई ध्यानमा राख्दै स्थानीय सरोकारवालाहरुसंगको छलफलको आधारमा तयार गरिएको क्षमता विकास योजना तालिका १५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १५. क्षमता विकास योजना

विषयगत क्षेत्र	सुमदाय स्तरबाट आएका क्षमता अभिवृद्धिका लागि प्रस्तावित मागहरु
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> ● कृषि तथा पशु व्यवस्थापन तालिम ● विभिन्न भुई घाँस तथा डालेघाँस रोपण ● उन्नत जातका पशु पालन ● कृषिमा आधुनिक प्रविधि ● उन्नत जातको वित्र विजन ● गहा सुधार तालिम ● साना सिंचाई प्रविधि सम्बन्धी तालिम ● भू-क्षमता अनुसारको भू-उपयोग सम्बन्धी प्राविधिक तालिम
वन तथा जैविक विविधता	<ul style="list-style-type: none"> ● वन व्यवस्थापन तालिम तथा सोको लागि आवश्यक सामाग्रीहरु ● बायो ब्रिकेट तथा बायोचार निर्माण
जलश्रोत र ऊर्जा	<ul style="list-style-type: none"> ● माथिल्लो तथा तल्लो तटिय क्षेत्रहरुको अन्तर सम्बन्ध र सहकार्य सहितको जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धी प्राविधिक तालिम ● वैकल्पिक ऊर्जा सम्बन्धी तालिम
जन स्वास्थ्य	<ul style="list-style-type: none"> ● प्राथमिक उपचार तालिम तथा प्राथमिक उपचारका लागि आवश्यक सामाग्रीहरु

विषयगत क्षेत्र	समुदाय स्तरबाट आएका क्षमता अभिवृद्धिका लागि प्रस्तावित मागहरू
	<ul style="list-style-type: none"> बस्ती स्तरमा स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना सरसफाई, पोषण सम्बन्धी तालिम
जलवायु परिवर्त सम्बन्ध सचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा लैंगिक समावेसीकरण	<ul style="list-style-type: none"> सिपमूलक तालिम (बाँसको मुढा बनाउने तथा होजेरी) आयमूलक तालिम (खाद्य सामाग्रि निर्माण : नगदे बाली, बेमौसमी तरकारी खेती) जलवायु परिवर्त सम्बन्धी तालिम लैंगिक तथा समाजिक समावेसीकरण तालिम
भौतिक पूर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय कृषि उपज संकलन तथा विक्री वितरण केन्द्र जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अध्ययन गर्न श्रोत केन्द्र
जलवायुजन्य प्रकोप	<ul style="list-style-type: none"> जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतनामूलक तालिम जलवायु परिवर्तन ज्ञान केन्द्रको स्थापना
अनुगमन तथा मूल्यांकन तथा संस्थागत विकास	<ul style="list-style-type: none"> अनुगमन तथा मूल्यांकन तालिम अवलोकन भ्रमण
कार्यक्रम कार्यान्वयन	<ul style="list-style-type: none"> कार्यक्रम कार्यान्वयन क्षमता विकास तालिम

३.५ लैंगिक विश्लेषण

जलवायु परिवर्तनजन्य प्रकोपहरूले पार्ने असर व्यक्ति, परिवार वा समुदायको अनुकूलन क्षमतामा निर्भर हुने हुदाँ कुनै पनि समुदायमा अनुकूलनका उपायहरूको पहिचान गर्दा सदियौ देखि त्यस समाजमा व्याप्त लैंगिक तथा सामाजिक सवालहरूलाई विश्लेषण गर्न अपरिहार्य हुन्छ । यसर्थ यस दार्मा गाउँपालिका वडा नं. ६ मा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माणको क्रममा वस्ती स्तरीय गोष्ठि तथा वडा स्तरीय गोष्ठिहरूमा यहाँ विद्यमान लैंगिक तथा सामाजिक सवालहरूको बारेमा सहभागितामूलक तरिकाले छलफल गरिएको थियो । उक्त छलफलहरूबाट तयार गरिएको लैंगिक खाका तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । जस अनुसार अन्य क्षेत्रमा जस्तै यस वडामा पनि महिलाहरू घरभित्रको काममा र पुरुषहरू घरबाहिरको काममा संलग्न रहेको देखिन्छ । साथै श्रोत साधनहरूमा पुरुषहरूको पहुँच बढी रहेको देखिन्छ । यसर्थ यस कार्ययोजनामा महिलाहरूको सीप तथा क्षमता विकास गर्दै उत्पादनशील क्षेत्रहरू तथा श्रोत साधनहरूउनीहरूको पहुँच बढाउने खालका योजनाहरूलाई समावेश गरिएका छन् ।

क) काममा आधारित लैंगिक खाका

काम	कसले गर्दछ ?	कहाँ गरिन्छ ?	कहिले गरिन्छ ?
	महिला, पुरुष, बालक, बालिका	घरबाहिर, घरभित्र, बजार, कार्यालयमा, बनजांगल आदि	वार्षिक, कहिलेकाही, दैनिक, मासिक

उत्पादनशील

जागिर	पुरुष	घरबाहिर, कार्यालय	वार्षिक
खेतीपाति	महिला	घरबाहिर	दैनिक
व्यापार	पुरुष	बजार	दैनिक
वैदेशिक रोजगार	पुरुष	विदेश	वार्षिक

पुर्नउत्पादनशील

घासदाउरा	महिला	घरबाहिर	दैनिक
पानीपधेरा	महिला	घरबाहिर	दैनिक
भान्सा	महिला	घरभित्र	दैनिक
केटाकेटीको रेखदेख	महिला	घरभित्र	दैनिक

सामुदायिक तथा राजनैतिक काम

काम	कसले गर्दछ ?	कहाँ गरिन्छ ?	कहिले गरिन्छ ?
	महिला, पुरुष, बालक, बालिका	घरबाहिर, घरभित्र, बजार, कार्यालयमा, बनजंगल आदि	वार्षिक, कहिलेकाही, दैनिक, मासिक
क) सामुदायिक व्यवस्थापकीय			
वन समुह	पुरुष	घरबाहिर	मासिक
आमा समुह	महिला	घरबाहिर	मासिक
बडा नागरिक मञ्च	पुरुष	घरबाहिर	मासिक
नागरिक सचेतना केन्द्र	महिला	घरबाहिर	मासिक
सहकारी	पुरुष	घरबाहिर	मासिक
ख) सामुदायिक राजनीतिक	पुरुष	घरबाहिर	कहिले काही

ख) श्रोत साधनमा आधारित लैंगिक विश्लेषण खाका

श्रोत साधनहरु	श्रोत साधन माथि पहुँच		श्रोत साधन माथि नियन्त्रण	
	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष
घर जग्गा		✓		✓
गरगाहना	✓			✓
आर्थिक कारोबार		✓		✓
खेतीपाति	✓			✓
पशुपंक्षी		✓		✓
व्यापार व्यवसाय	✓			✓
जागिर		✓		✓
वैकिड कारोबार		✓		✓

ग) लैंगिक विश्लेषणमा आधारित कार्ययोजनामा खाका

लैंगिक अन्तर/सवालहरु	समाधानका उपायहरु	मापन गर्ने सूचकहरु	कसरी गर्ने?
लैंगिक विभेद			
छोरीलाई गाउँमा र छोरालाई शहरमा पढाउने	सचेतनामुलक कार्यक्रम महिलाहरूलाई आयमुलक कार्यक्रम	विद्यालयमा छोरा र छोरीको अनुपात छात्राहरूको विद्यालयमा नियमितता	रेडियो कार्यक्रम सडक नाटक, पोस्टर अभिभावक अन्तरक्रिया सिपमुलक, आयमुलक कार्यक्रम संचालन
ज्यालामा विभेद	पैरवी, सचेतना, विद्यमान कानुनको कार्यान्वयनमा जोड	समान ज्याला पाएका हुनेछन	सरोकारवाला निकाय र सर्वधारण (मजदुर) विच अन्तरक्रिया
समान काममा पनि महिलालाई पुरुषको भन्दा कम ज्याला			
कार्यवोधक	आयमुलक कार्यक्रम, वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन, खानेपानीको उचित व्यवस्था, पुरुषलाई	घराएसी कामकाजको वाडफाड भएको हुनेछ, स्वदेशमै स्वरोजगारको अवसर शृजना भएको हुनेछ	नमुना अध्ययन
पुरुष विदेशमा जाने हुदा महिलाहरूले वच्चाहरूको पालनपोषण देखि सबै जिम्मेवारी वहन गर्नुपर्ने			

लैंगिक अन्तर/सवालहरु	समाधानका उपायहरु	मापन गर्ने सूचकहरु	कसरी गर्ने?
	स्वदेशमै रोजगारीको व्यवस्था	।	
जलवायु परिवर्तनका कारणले पानीको उपलब्धता कमी भएकोले महिलालाई कार्यवोध बढेको	पानीका श्रोतहरुको संरक्षण तथा उचित व्यवस्थापन	पानीका मुहानहरु संरक्षण भई उचित व्यवस्थापन भएको हुनेछ, ।	अध्ययन, अवलोकन

३.६ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा

अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गोष्ठीबाट पहिचान भई प्राथमिकतामा परेका जलवायु परिवर्तनका दृष्टिकोणले प्राविधिक रूपमा सबल देखिएका अनुकूलनका उपायहरुलाई समेटदै र स्थानीय व्यक्ति तथा समुदायद्वारा गरेका अनुकूलन प्रयासहरुलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्दै यस अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ । यस कार्ययोजनामा दार्मा गा.पा. वडा नं. ६ को उच्च प्राथमिकतामा परेको र तुरन्त गर्ने आवश्यक देखिएका क्रियाकलापहरु समावेश गरिएका छन् । यस कार्ययोजनाको बजेट तर्जुमा जिल्लाका विद्यमान दररेट, सम्बन्धित सरकारी निकायहरुसंगको समन्वय र योजना तयारीमा संलग्न स्थानीय व्यक्तिहरुको अनुभवको साथै प्राविधिक इस्टमेटको आधारमा गरिएको छ । यस कार्ययोजनामा पहिलो वर्ष रु ८१,४८,०००/- दोस्रो वर्ष रु ७६,८८,०००/- र तेस्रो वर्ष रु ५५,८५,५५०/- गरी जम्मा रु २,१४,२९,५५०/- बराबरका कार्यक्रमहरु समावेश गरिएका छन् । यस कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति हेरी स्थानीय निकायहरु र समूहहरुले पनि योगदान गर्ने प्रतिबद्धता जनाएका छन् ।

तालिका १६. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमान नत बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	०७४/०७५	०७५/०७६	०७६/०७७	
१	कृषि तथा खाध सुरक्षा																		
१.१	पशु स्वास्थ्य सिविर	पटक	५	३०	१६	९७	२७	१०	५३०	५	१५०	५	१५०	५	१५०	५०	साविकका सर्वे वडाहरुमा प्रत्यक्ष वर्ष ११ पटक	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, आशा	प्रत्येक वडामा प्रत्यक्ष वर्ष सिविर सचालन गर्ने
१.२	पशु विमा (वाखा)	ओटा	५००	०.२५	०	२०	४०	४०	१००	१५०	३७.५	१५०	३७.५	२००	५०	१५०	साविकका प्रत्यक्ष वडाहरुमा १०० का दरले	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, आशा	१ घरधुरीको औषतमा ५ ओटा वाखाको पशु विमा गर्ने
१.३	पशु विमा (भैसी)	ओटा	२०	१.२	०	७०	१५०	२०	२५०	८०	९६	८०	९६	९०	१०८	३००	साविकका प्रत्येक वडाहरुमा ५० का दरले	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, आशा	प्रत्येक घरधुरीहरूले १ वटा भैसीको विमा गर्ने
१.४	नश्ल सुधार (वोका) बोयर	गोटा	५	२०	१६	९७	२७	१०	५३०	३	७५	२	५०	०	०	१५०	साविकका सर्वे वडाहरुमा ११ वटा	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, आशा	सम्बन्धित वडाको कृषक समुहलाई वडा भरिका सर्व घरधुरीले प्रयोग गर्न पाउने गरि वोका हस्तान्तरण गर्ने
१.५	बाखाको खोर सुधार	ओटा	१५	१०	०	२०	५०	५५	१२५	५०	५०	५०	५०	२५	२५०	१२०	साविकका प्रत्येक वडाहरुमा २५ वटाका दरले	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, आशा	बाखाको सुधारिएको खोर निर्माण गर्ने
१.६	भकारो सुधार	ओटा	१०	२०	०	२०	४०	३०	९०	३०	७५०	४०	१०००	२०	५००	२५०	साविकका वडा नं. ५ मा १० ओटा र अन्य वडाहरुमा २० वटाका दरले	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, आशा	भैसी तथा गाई गोरुको लागि उचित खोर तथा भकारो निर्माण

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
१.७	घास रोपण (भुइ घाँस तथा डाले घाँस)	रोपनी	३१	२	१	१२	२६	२५	६३	३०	२०	३०	२०	३०	२२	६२	प्रत्येक घरधुरीमा आधा रोपनीका दरले ३३१ रोपनी	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, कृषि, आशा	अमिलसो, मोलासिस, स्टाईलो प्रजातिका भुइ तथा डाले घासहरू वारिका काला र भिरालो जमिनमा रोपन गर्ने र प्रत्यक घरधुरीले आधा रोपनीमा रोपन गर्ने
१.८	पशुपालन सम्बन्धी तालिम	पटक	५	१०	५	२५	३०	५५	१२५	२	२०	२	२०	१	१०	५०	साबिकका वडाहरुको पायक पर्ने स्थानमा ११ पटक	पशु सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, कृषि, आशा	व्यवसायिक भैसिपालन वा वाद्यापालन सम्बन्धी प्रत्यक क्रियाकलापमा २५ जना कृषकलाई २ दिने तालिम प्रदान गर्ने
१.९	प्राडगारिक मल तथा जैविक विषादी तयारी तालिम	पटक	५	१०	३	२७	५३	४२	१२८	३	३०	२	२०	०	०	५०	साबिकका वडाहरुको पायक पर्ने स्थानमा ११ पटक	आशा, कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा.	प्रत्येक ईभेन्टमा २५ जना कृषकहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने
१.१०	अदुवा खेती सम्बन्धी तालिम	पटक	१	१०	०	५	१२	८	२५	१	१०	०	०	०	०	१०	साबिकको वडा नं. ५ को गोठिवन	आशा, कृषि सेवा केन्द्र, अदुवा वाली अनुसन्धान कार्यालय, वडा कार्यालय, गा.पा.	साबिकका प्रत्यक वडाहरू ५ जना लाई २ दिने तालिम प्रदान गर्ने
१.११	तरकारी खेतीका लागि नर्सरी स्थापना / श्रोत घर वगेचा स्थापना	वटा	५	३०	०	१	३	१	५	५	१५०	०	०	०	०	१५०	साबिकका प्रत्यक वडाहरूमा १,१ वटा	आशा, कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा.	तरकारी तथा फलफुलका वेना उमाने र वडामा सुलभ मूल्यमा वितरण गर्ने

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
१.१२	पौष्ण सुधारका लागि घर वगैचा व्यवस्थापन तालिम तथा सहयोग	पटक	०	०	०	६०	९०	१५०	३००	५	५०	५	५०	०	०	०	साविकका वडाहरुमा	सर्वे कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	३० जना कृषकहरुको समूह वनाई घरवगैचा सम्बन्धी तालिम संचालन गर्ने आवश्यक तरकारीका विस्त्रवा तथा सामाग्री प्रदान थ्रोत नर्सरीवाट उपलब्ध गराउने
१.१३	फलफुलका वर्ना खरिद (आपा अनार, कागति, अमिलो)	वटा	७३००	०.०१	२१	१२१	२९६	२२५	६६३	२५००	१००	२५००	१००	२५००	१००	३००	साविकका वडाहरुमा	सर्वे तल्लो भागमा आप र माथिल्लो भागमा सुन्तला र कागती	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा, प्रत्येक घरधुरीलाई अनार, सुन्तला र कागतिका ५ ओटा विस्त्रवा वितरण गर्ने
१.१४	विपन्न वर्गको लागि रोजमेरी खेतीमा सहयोग	रोपनी	३०	१२	०	१६	२०	२४	६०	१०	१२०	१०	१२०	१०	३६०	राजमेरी लागी स्थानमा	खेतिको उपयुक्त	वडा कार्यालय, गा.पा., आशा	रोजमेरी रोपणका लागी विस्त्रवा खरिदमा सहयोग
१.१५	सुन्तला तथा कागतिको वगैचा व्यवस्थापन तालिम	पटक	।	३०	३	३	५	९	३०	०	०	१	३०	०	३०	साविकको वडा नं. ७, किमटाकुरा	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	३० जना कृषकहरुलाई सुन्तला व्यवस्थापन समन्वय तालिम तथा आवश्यक औजार तथा सामाग्री प्रदान गर्ने	
१.१६	फिरफिरे Sprinkle सिंचाई (पाइप सहित)	वटा	२०	।	०	२०	५	६०	१२५	१२५	१२५	१२५	१२५	०	२००	साविकका वडाहरुमा ५०।५० वटा	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	तरकारी खेतीमा सलग्न का उपयुक्त कृषकहरु छनौट गरि फिरफिरे र पाइप सिंचाई सेट उपलब्ध गराउने (बढीमा	

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
																		दुईवटा उपलब्ध गराउने)	
१.१७	बमौषमी तरकारी खेतीका लागि प्लाष्टिक घर सहित थोपा सिंचाई प्रविधि	सेट	७५	१०	२	१०	३५	२८	७५	३०	३००	३०	३००	५	१५०	७५०	साबिकका वडाहरुमा १५१५ वटाका दरले	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	तरकारी खेतीमा संलग्न कृषकहरु छनौट गरी थोपा सिंचाई सेट र प्लाष्टिक उपलब्ध गराउने
१.१८	सुख्खा सहने प्रजाति प्रवर्द्धन (धान) खरिद	के.जी.	१००	०.०८	१०	६०	१४८	१३	३१	१००	८०	०	०	०	०	८०	साबिकका सवै वडाहरुमा २०० के.जि.का दरले	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	सुख्खा इ वा अन्य उपयुक्त जातको धानको बिउँ खरिद गरी आवश्यकता अनुसार वितरण गर्ने
१.१९	सुख्खा सहने प्रजाति प्रवर्द्धन (गहु)	के.जी.	१५०	०.०८	१०	६०	१४८	१३	३१	०	०	१००	८०	५००	४०	१२०	साबिकका सवै वडाहरुमा २०० के.जि.का दरले	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	अरुण २ वा अन्य उपयुक्त जातको गहुको बिउँ खरिद गरी आवश्यकता अनुसार वितरण गर्ने
१.२०	सुख्खा सहने प्रजाति प्रवर्द्धन (मकै)	के.जी.	१००	०.०९	१०	६०	१४८	१३	३१	०	०	०	०	१००	९०	९०	साबिकका सवै वडाहरुमा २०० के.जि.का दरले	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	अरुण २ वा अन्य उपयुक्त जातको गहुको बिउँ खरिद गरी आवश्यकता अनुसार वितरण गर्ने
१.२१	घर वरोचा प्रवर्द्धन तथा महिलाको कार्यवोभ कम गर्नका लागि जुठेल्ना सुधार	ओटा	२३	२३	०	३५	८०	१०	२२३	७५	१८७.५	७५	१८७.५	७५	१८७.५	५०२.५	साबिकको वडा नं. ५ मा २५, अन्य वडाहरुमा ५० वटाका दरले	वडा कार्यालय, गा.पा., आशा	सुधारिएको जुठेला, चागां र जुठेलाको पानी संकलन गर्ने खाडल निर्माण गर्ने
१.२२	धान भार्ने मैसिन खरिद	वटा	१	१	१०	६०	१४८	१३	३१	१	५०	०	०	०	०	५०	मलिवांगमा १,	आशा	मैसिन खरिद गरी

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
																	भुर्तिवांगमा १		वितरण गर्ने
१.२३	धान ओसाउनका लागि हाते पंखा	वटा	२	५	०	६०	१४	१३	३१	२	०	०	०	०	०	०	साविकको वडा नं. २ मा २ वटा, वडा नं. ४ मा २ ओटा, वडा नं. ५ मा २ वटा, वडा नं. ६ मा ४ वटा र वडा नं. ९ मा २ ओटा	आशा	मेसिन खरिद गरी वितरण गर्ने
१.२४	वित्र भण्डारण गर्ने प्लाष्टिक थैली (सुपर ग्रेन व्याग) खरिद	वटा	६३	०.३०	२	११	२०६	२२५	६३	२२०	७७	२२०	७७	२२०	७८.०५	२३२०५	सबै वडाहरूमा प्रत्येक घरधुरीलाई	आशा, कृषि सेवा केन्द्र, गा.पा., वडा कार्यालय, अन्य सरोकारवाला निकायहरु	वित्र भण्डारण गर्ने प्लाष्टिक थैली खरिद तथा वितरण
१.२५	च्याउ खेती सम्बन्ध तालिम तथा सहयोग	वटा	५	०	५	५०	६०	१५	३१	३	३०	२	२०	०	५०	१११ पटक	साविकका प्रत्यक वडमा १११ पटक	आशा, कृषि सेवा केन्द्र, गा.पा., वडा कार्यालय, अन्य सरोकारवाला निकायहरु	पच्चीस जना महिलाहरूलाई च्याउ खेती सम्बन्ध तालिम प्रदान गरि वित्र उपलब्ध गराउने
१.२६	कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	ओटा	१	२००	१०	८०	१४०	१३	३१	०	०	०	१	२००	२००	अरवारे	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गा.पा., आशा,	वडाहरूमा उत्पादित वस्तुको वजारी करणका लागि कृषि उपज संकलन केन्द्रको स्थापना गर्न टहरा निर्माण, आवस्यक सामग्री खरिद, व्यवस्थापन समिति निर्माण	
१.२७	भुक्त्य नियन्त्रणका लागि गहा सुधार	हेक्टर	५	०	२०	२५	२८	२७	१००	२	२०	१	१०	२	२०	५०	साविकका सबै वडाहरूको भिरालो पाखो बारीमा	आशा, कृषि सेवा केन्द्र, जिल्ला भुक्त्यरक्षण कार्यालय, अन्य	भिरालो खेती भएको ठाउमा हेज रो निर्माण गरि गहा सुधार गर्ने

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
																	सरोकारवाला निकायहरु		
	जम्मा									३००			३००		२२७५.५५	८६३६.५५			
२	जलस्रोत तथा उर्जा																		
२.१	पक्की सिंचाई पोखरी निर्माण																		
२.१.१	पोखरीगैरा खत्रीगाउ सिंचाई पोखरी	ओटा	।	२००	०	३	८	४	१५	।	२००	०	०	०	०	२००	साविकको वडा नं. ६	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	३०,००० लि. को सिंचाई पोखरी
२.१.२	ठुलापाखा धाराखोला सिंचाई पोखरी	ओटा	।	२००	०	३	६	३	१२	०	०	१	२००	०	०	२००	साविकको वडा नं. ६	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५०,००० लि. को सिंचाई पोखरी
२.१.३	चौर सिंचाई पोखरी	ओटा	।	२००	।	२	५	३	।।	।	२००	०	०	०	०	२००	साविकको वडा नं. ७	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	३०,००० लि. को सिंचाई पोखरी र १०० मि. पाइप खरिद
२.१.४	मलिवांग सिंचाई पोखरी	ओटा	।	२००	०	३	१०	७	२०	०	०	।	२००	०	०	२००	साविकको वडा नं. ८	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५०,००० लि. को सिंचाई पोखरी

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
२.१.५	सुधारिएको थाई जार	ओटा	०	९०	०	६	३०	३४	७०	४	३६०	३	२७०	३	२७०	९००	साविकको वडा नं. ८ को मलिकचामा ७ वटा, वडा नं. ९ को सुनारगाउमा ४ वटा	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	सुधारिएको थाई जार निर्माण गर्ने
२.२	खानेपानी मुहान संरक्षण तथा खानेपानी आयोजना मर्मत		०																
२.२.१	धाराखोला खानेपानी योजना	ओटा	।	३००	२	१२	३०	१६	६०	।	३००	०	०	०	०	३००	साविकको वडा नं. ५	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा ईन्टेक १६०० मि. पाईप खरिद, १२ वटा धारा निर्माण
२.२.२	मेलडारी खोला खानेपानी योजना	ओटा	।	१२५	।	६	१५	८	३०	०	०	।	१२५	०	०	१२५	साविकको वडा नं. ५	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५,००० लि. को टाँक निर्माण र ४०० मि. पाईप खरिद, २ वटा धारा निर्माण
२.२.३	खरिगैरा खानेपानी टंकि निर्माण	ओटा	।	१००	०	३	७	५	१५	०	०	०	०	१	१००	१००	साविकको वडा नं. ५	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	धारा सहितको ५,००० लि. को टाँक निर्माण गर्ने जसवाट विद्यालयलाई पनि पानी उपलब्ध गराउने
२.२.४	जुगेखोला ठुलापाखा खानेपानी योजना	ओटा	।	१३५	०	६	१२	८	२६	।	१३५	०	०	०	०	१३५	साविकको वडा नं. ६	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक	५,००० लि. टंकि निर्माण, ५०० मि. पाईप खरिद र २ वटा धारा निर्माण

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
																	निकायहरु		
२.२.५	चोरपानी मछाईनेगैरी खानेपानी टक्कि निर्माण	ओटा	।	१००	०	७	३	१०	३०	०	०	।	१००	०	०	१००	साबिकको वडा नं. ६	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	धारा सहितको ५,००० लि. को टक्कि निर्माण
२.२.६	गौराखोला कोलढारे खानेपानी टक्कि निर्माण	ओटा	।	११८	०	२	४	४	१०	०	०	०	०	१	११८	साबिकको वडा नं. ६	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	टक्कि निर्माण (५,००० लि.) जसवाट शिद्धार्थ नि.मा. विद्यालयलाई पर्नि पानी उपलब्ध गराउने २ वटा धारा निर्माण गर्ने तथा १२० मि. पाईप खरिद	
२.२.७	डाप्का खानेपानी योजना	ओटा	।	१७५	।	२	३	६	१२	।	१७५	०	०	०	०	१७५	साबिकको वडा नं. ७	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	टक्कि निर्माण (५,००० लि.), १,५०० मि. पाईप खरिद, २ वटा धारा निर्माण
२.२.८	पनेराखोला खानेपानी टक्कि निर्माण	ओटा	।	१००	०	।	३	६	१०	०	०	।	१००	०	०	१००	साबिकको वडा नं. ७	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	५,००० लि. को धारा सहितको टक्कि निर्माण

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
२.२.१	सांगिनेखोला रुखढाले खानेपानी योजना	ओटा	।	६०	।	।	४	६	१२	०	०	०	०	१	१३०	साविकको वडा नं. ७	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा ईन्टेक, ५,००० लि. को टॉक निर्माण ७०० मि. पाईप खरिद	
२.२.१०	मलिकचा खानेपानी टॉक निर्माण	ओटा	।	१००	०	५	१५	१६	३४	१	१००	०	०	०	०	१००	साविकको वडा नं. ८	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	धारा सहितको ५,००० लि. को टॉक निर्माण
२.२.११	देउनीगारे खानेपानी टॉक निर्माण	ओटा	।	६०	०	।	३	३	७	०	०	१	६०	०	०	६०	साविकको वडा नं. ८	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	धारा सहितको ३,००० लि. को टॉक निर्माण
२.२.१२	रोटी खानेपानी आयोजना मर्मत	ओटा	।	१०	०	।	।	३	५	०	०	०	०	१	१०	१००	साविकको वडा नं. ८	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	१,००० मि. पाईप खरिद र ३ ओटा धारा निर्माण, ईन्टेक घेरवार
२.२.१३	गैरास्वारा खानेपानी टॉक निर्माण	ओटा	।	१००	।	७	१०	७	२५	।	१००	०	०	०	०	१००	साविकको वडा नं. ९	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	धारा सहितको ५,००० लि. को टॉक निर्माण
२.२.१४	रहखोला खानेपानी टॉक निर्माण	ओटा	।	१००	।	५	८	१०	२१	०	०	१	१००	०	०	१००	साविकको वडा नं. ९	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का,	धारा सहितको ५,००० लि. को टॉक निर्माण

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
																	आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु		
२.२.१ ५	जुगेखोला खानेपानी योजना	वटा	।	६०	०	०	३	०	३	०	०	०	१	६०	६०	साविकको वडा नं. ९	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	धारा सहितको ३,००० लि. को टाँकि निर्माण, ईन्टेक निर्माण जसवाट विद्यालय पनि लाभान्वित हुने	
२.३	सुधारिएको घटट निर्माणमा सहयोग	वटा	१	२०	०	२	४	३	९	३	६०	३	६०	३	६०	१००	वडाचौर खोलामा ३ वटा, भुतिवांग खोलामा ४ वटा र किमटाकुरा खोलामा ३ वटा	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	पाइप, फलामको रनर, नोजल तथा घटटको संरचनाको स्तरउन्नती गर्ने
२.४	सुधारिएको चुलो निर्माण	वटा	३८५	।	०	५०	१००	१९५	३८५	१९५	१२०	१२०	१२०	१३५	१३५	३८५	साविकको वडा नं. ५ मा २५, वडा नं. ६ मा १००, वडा नं. ७ मा ८०, वडा नं. ८ मा १०० र वडा नं. ९ मा ८०	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	प्रमोटरम माफूत सुधारिएको चुलो निर्माण
२.५	सोलार प्यानल खरिद	वटा	५०	१०	०	०	०	५०	५०	२०	२००	२०	२००	१०	१००	५००	साविकको वडाहरुमा १०१० वटाका दरले	गा.पा., वडा कार्यालय , खा.पा.का, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	सोलर प्यानल खरिद गरि विपन्न घरधुरीहरुलाई वितरण गर्ने
	जम्मा									१९५५		१५०		१०९०	४५८५				
३	बन तथा जैविक बिबिधता																		

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
३.१	वहुउद्देशिय नर्सरी स्थापना	ओटा	१	१००	०	०	२	०	२	१	१००	१	१००	०	०	२००	साविकको वडा नं. ५,६ र ७ को पायक पर्ने स्थानमा १ वटा र साविकको वडा नं. ८ र ९ को पायक पर्ने स्थानमा १ वटा	वन कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स.	चौडापाते प्रजाति (डालेघास, शिशौ, खयर, ईपिल ईपिल, वर्काइनो, अनार, कागति र सुन्तला) का विरुद्ध उत्पादन गर्ने
३.२	वृक्षारोपण	हेक्टर	६	१५	४२	१२	१४	२०४	६२२	०	०	३	५५	३	५५	१००	प्रत्येक सा.व.को खाली ठाउँमा २ हेक्टरका दरले	वन कार्यालय, आशा, वडा कार्यालय, गा.पा., सा.व.उ.स.	सामुदायक वन भित्रको खाली भुभागमा वृक्षारोपण गर्ने
३.३	दिगो वन व्यवस्थापन	हेक्टर	१	१०	४२	१२	१४	२०४	६२२	३	३०	३	३०	३	३०	१००	प्रत्येक सामुदायिक वनहरूमा कार्ययोजना अनुसार दिगो वन व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरू गर्ने	वन कार्यालय, सा.व.उ.स., आशा, गा.पा.	हारा काटछाट, पतल्याउने, एकल्याउने, भाडी सफाई
३.४	परम्परागत सुख्खा पोखरीहरूको शंरक्षण / रिचार्ज पोखरी शंरक्षण	पटक	१०	३	१०	६०	१४८	१३	३३१	३	२५	०	०	३	२५	५०	साविकका वडाहरूमा २२ वटा	आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, आमा समुह	परम्परागत रूपमा पुर्दै गएका सुख्खा पोखरीहरू उपभोक्ताको जनश्रमबाट पोखरी खन्नुको साथै सरक्षण गर्ने
३.५	वन क्षेत्रभित्र वन्यजन्तुको लागि शंरक्षण पोखरी निर्माण	स्थान	३	१०					०	०	०	३	३०	०	०	३०	प्रत्यक सा.व.मा ११ वटा	वन कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स.	वन्यजन्तुलाई पायक पर्ने स्थानमा सा.व.भित्र पोखरी निर्माण गर्ने

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
३.६	वायोविकेट तथा वायोचार निर्माण सम्बन्धी तालिम	पटक	।	१०	०	४	१०	७	२५	०	०	।	२५	०	०	१०	वडा स्तरिय	वन कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, गा.पा.	साविकका प्रत्यक वडावाट ५ जनाको दरले सहभागिहरुलाई ३ दिने वायोविकेट तथा वायोचार उत्पादन र तयारी तालिम उपलब्ध गराउने
	जम्मा									१५५		२०	२०	१००	४०५				
४	जलवायु परिवर्तन उत्पन्न प्रकोप																		
४.१	वाडि नियन्त्रणका लागी तटवन्ध निर्माण (भुतिवांग खोला)	घ.मी.	१००	४	३	१५	३०	१५	६५	१००	४००	०	०	०	४००	भुतिवांग खोला	भु संरक्षण कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, गा.पा.	वाढी नियन्त्रणका लागी क्षति पुर्याएको स्थानहरुमा तारजालीले तटवन्ध निर्माण गर्ने	
४.२	वाडि नियन्त्रणका लागी तटवन्ध निर्माण (मलिवांग खोला)	घ.मी.	१००	४	०	१५	३५	२०	७०	०	०	१००	४००	०	४००	मलिवांग खोला	भु संरक्षण कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, गा.पा.	वाढी नियन्त्रणका लागी क्षति पुर्याएको स्थानहरुमा तारजालीले तटवन्ध निर्माण गर्ने	
४.३	वाडि नियन्त्रणका लागी तटवन्ध निर्माण (वडाचौर खोला)	घ.मी.	५०	४	३	५	१७	२६	५१	०	०	०	५०	२००	२००	वडाचौर खोला	भु संरक्षण कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, गा.पा.	वाढी नियन्त्रणका लागी क्षति पुर्याएको स्थानहरुमा तारजालीले तटवन्ध निर्माण गर्ने	
४.४	वाडि नियन्त्रणका लागी तटवन्ध निर्माण (जुगेखोला)	घ.मी.	५०	४	१	८	१५	२०	४१	०	०	०	५०	२००	२००	जुगेखोला	भु संरक्षण कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स.,	वाढी नियन्त्रणका लागी क्षति पुर्याएको	

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
																	वडा कार्यालय, गा.पा.	स्थानहरूमा तारजालीले तटवन्ध निर्माण गर्ने	
४.५	पहिरो नियन्त्रणका लागि वायोइन्जिनियरिंग प्रविधिद्वारा जैविक पर्खाल निर्माण	स्थान	८	२०	२	९	१७	२२	५०	२	४०	३	६०	३	६०	१६०	साविकको वडा नं. ५ को अंगेनेटा, वडा नं. ६ को बन्जारे, बराचौर, वडा नं. ७ को सालघारी, कोलढाले, वडा नं. ८ को वाघखोर र वडा नं. ९ को पधेरीखोला खानेपानी मुहान र वलीगाउ	भु संरक्षण कार्यालय, आशा, सा.व.उ.स., वडा कार्यालय, गा.पा.	वायोइन्जिनियरिंग प्रविधिको प्रयोग गरि जैविक पर्खाल वनाउने
४.१३	प्रकोप राहत कोषको(आपतकालिन) स्थापना	पटक	।	१००					०	०	०	।	१००	०	०	१००	गा. पा. को वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	जोखिममा परेका व्यक्तिका लागि राहत प्रदान
	जम्मा									४०		५०		५०		१५०			
५	जन स्वास्थ्य																		
५.४	स्टेचर खरिद	वटा	०	५	८	९७	२३७	१८०	५३०	५	७५	०	०	५	७५	१३०	साविकका प्रत्यक वडाहरूमा २ वटाको दरले	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकि,आशा	प्रत्यक वडामा ५ वटा स्टेचर खरिद
५.९	जन चेतनामुलक कार्यक्रम (सरसफाई, मानव रोग, खोप)	पटक	५	१०	८	९७	२३७	१८०	५३०	।	१०	२	२०	२	२०	५०	साविकको वडाहरूमा	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकि, आशा	प्रत्येक वडामा मासिका हरूसग समन्वय गरेर समुदायमा सरसफाई र सरसफाईको कमीले लाग्न सक्ने रोग र वचाउका

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
																		उपाय वारे छलफल, नाटक देखाउने	
५.२	औषधी सहितको प्राथमिक उपचार वाक्स खरिद	वटा	५	५	१६	९७	२७	१८०	५३०	०	०	५	८५	०	०	८५	साविकको वडाहरूमा	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकि,आशा	५ वटाई वडामा सामान्य प्राथमिक उपचारका लागी महिला स्वयमसेविका मार्फत कार्य सञ्चालन गर्ने
५.३	‘पोषण सम्बन्धी तालिम	पटक	५	१०	१०	३०	३५	५०	१२५	१	१०	२	२०	२	२०	३०	साविकको वडाहरूमा	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकि,आशा	दुई दिने तालिममा पाँचस जना १००० दिनका आमाहरुलाई सहभागी गराउने
५.६	गाउँघर क्लिनिकको सवलिकरण	वटा	२	२०	४	२४	६०	५०	१३८	०	०	२	४०	०	०	४०	वडाचौर र ज्यामिरेचौर	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकि,आशा	गाउँघर क्लिनिकलाई औषधी र दराज खरिद गरि वितरण गर्ने
	जम्मा									९५		९५		९५		३६५			
६	भौतिक पूर्वाधार																		
६.१	सिंचाई कुलो निर्माण तथा मर्मत (प्रक्रिक बनाउने)																		
६.१.१	गौराखेत सिंचाई कुलो स्तर उन्नती	RM	४००	१२	१९	२५	६०	३९	१४३	४००	४००	०	०	०	०	४००	साविकको वडा नं. ६	सिंचाई सवाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	५०० मि. पानी चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
६.१.२	घारिका खेते सिंचाईकुलो स्तर उन्नती	RM	४००	१२	१०	१५	४०	५	८०	०	०	०	४००	४००	४००	४००	साविकको वडा नं. ६	सिंचाई सवाडिभिजन कार्यालय,	४०० मि. चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
																	गा.पा., वडा, आशा		
६.१.३	रमालेखोला सिंचाई कुलो स्तर उन्नती	RM	४००	१२	२	५	९	६	२२	०	०	४००	४८०	०	०	४००	साविकको वडा नं. ६	सिंचाई सवाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	४०० मि. चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
६.१.४	निमार स्वाराखेत सिंचाई कुलो स्तर उन्नती	RM	४००	१२	१	२	७	५०	६०	४००	४८०	०	०	०	०	४००	साविकको वडा नं. ७	सिंचाई सवाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	५०० मि. चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
६.१.५	मलामी खोला तरी सिंचाई कुलो स्तरउन्नती	RM	५५०	१२	२	१०	३५	३३	१००	०	०	५५०	५१०	०	०	५१०	साविकको वडा नं. ७	सिंचाई सवाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	५०० मि. चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
६.१.६	घटटेखोला- सिवाखेत सिंचाई कुलो स्तरउन्नती	RM	३३०	१२	१	१	५	५	१२	०	०	०	३३०	४२०	४२०	४२०	साविकको वडा नं. ७	सिंचाई सवाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	३५० मि. चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
६.१.७	रयजापाखा सिंचाई कुलो स्तरउन्नती	RM	३३०	१२	२	५	१२	६	३५	३५०	४२०	०	०	०	०	४२०	साविकको वडा नं. ८	सिंचाई सवाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	३५० मि. चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
६.१.८	डांगडुगे सिंचाई कुलो स्तरउन्नती	RM	२००	१२	२	४	६	१	१३	०	०	२००	२४०	०	०	२४०	साविकको वडा नं. ८	सिंचाई सवाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	दुई सय मि. चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
६.१.९	घटेखोला सिंचाई कुलो स्तरउन्नती	RM	४००	१२	२	३	५	३	१३	४००	४००	०	०	०	०	४००	साविकको वडा नं. ८	सिंचाई सवाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	४०० मिटर चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
६.१.१०	स्वारीखेत खरिपाखा सिंचाई कुलो स्तरउन्नती	RM	४००	१२	३	४	५	३	१५	०	०	०	४००	४००	४००	४००	साविकको वडा नं. ९	सिंचाई सवाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	४०० मिटर चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
६.१.११	सांगट देखि ढारचौर सिंचाई कुलो स्तरउन्नती	RM	३००	१२	२२	२७	५६	१३२	२३७	३००	३६०	०	०	०	०	३६०	साविकको वडा नं. ९	सिंचाई सवाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	३०० मिटर चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
६.१.१२	पधेरीखोला रिठेखोला, कामनेटा सिंचाई कुलो स्तरउन्नती	RM	३००	१२	१	६३	५०	१०	१३४	०	०	३००	३६०	०	०	३६०	साविकको वडा नं. ९	सिंचाई सवाडिभिजन कार्यालय, गा.पा., वडा, आशा	३०० मिटर चुहावट हुने ठाउमा पक्की गर्ने
	जम्मा									२२३०			१८२०		१३००	५२२०			
७	जलवायु परिवर्तन सञ्चयन अभियान, क्षमता विकास तथा लैगिंग समाजेशीकरण																		
७.१	जलवायु परिवर्तन ज्ञान केन्द्रको स्थापना	ओटा	१	३०	१६	९७	२३७	१८०	५३०	०	१	३०	०	०	३०	वडा कार्यालयको भवनमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	सचै टोलका समुदायलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सुचना प्रवाह गर्ने उद्देश्यले वडा कार्यालयको भवनमा सुचना केन्द्र स्थापना गर्ने	

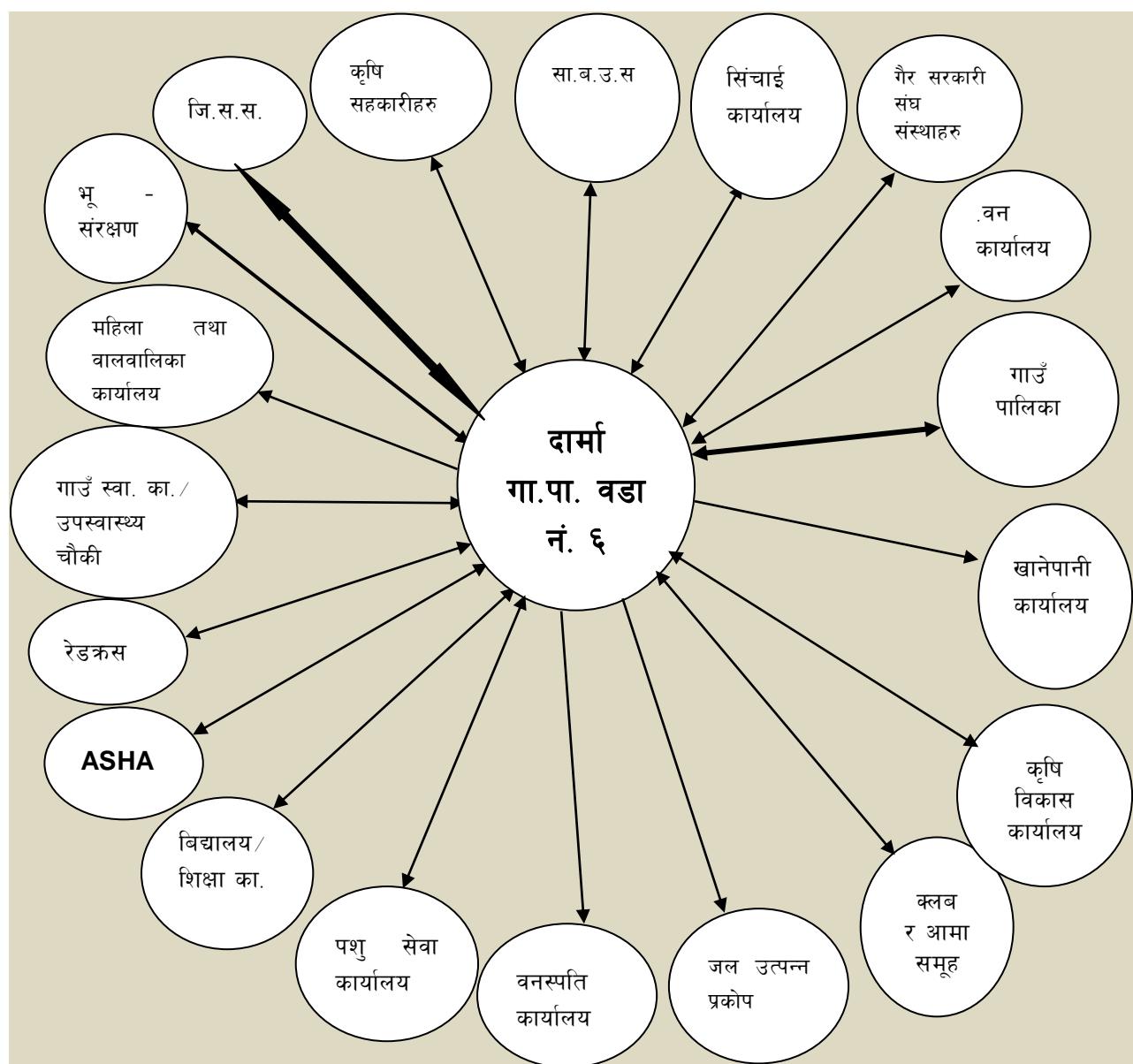
सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, सम्बन्ध र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
७.२	विद्यालयहरुमा जलवायु परिवर्तन सचेतना गोष्ठी	पटक	।	॥	५	२३	२२	२०	८०	०	०	०	०	१	०	०	मा.वि. मा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	कक्षा ९ र १० का करिब ४० जना विद्यार्थीहरुलाई १ दिने सचेतिकरण गोष्ठि
७.३	तल्लो तटिय र माथिल्लो तटिय क्षेत्र विचको अन्तर सम्बन्ध सम्बन्ध सचेतनाका लागि होडिड वोर्ड निर्माण	वटा	५	॥					०	।	०	।	०	२	२०	५०	साबिकको वडा नं १ देखि ४	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	प्रत्येक वडामा १वटा होडिड वोर्ड
७.४	लापा कार्यान्वयन का लागी अभिमुखीकरण गोष्ठि	पटक	।	॥	॥	१०	१०	१०	५०	।	०	०	०	०	०	०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	१ दिने अभिमुखीकरण गोष्ठि (वडाका निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरु, वडामा कार्यालय सरोकारवाला संघ संस्था, राजनीतिक दल)
७.५	विपन्न महिलाहरुलाई वैकल्पीक आयमुलक क्रियाकलाप (होजेरी तालिम तथा सामाग्री सहयोग)	पटक	।	१००	०	५	५	१०	२०	०	०	।	१००		०	१००	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	उनका विभिन्न सामागिहरु वनाउने सम्बन्ध १५ दिने तालिम
७.६	विपन्न महिलाहरुलाई वैकल्पीक आयमुलक क्रियाकलापका लागी वासका मुढा वनाउने तालिम	पटक	।	८०	०	५	५	१०	२०	०	०	०	०	।	८०	८०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	वासका मुढा तथा अन्य सामाग्री वनाउने तालिमका साथै आवस्यक सामाग्री तथा औजार प्रदान गर्ने
७.७	अवलोकन भ्रमण (अनुकूलनका प्रयासहरु भएको ठाउमा)	पटक	।	१००	६	१०	७	७	३०	०	०	।	१००		०	१००	वडा स्तरीय	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	निर्बाचित जनप्रतिनिधि, राजनीतिक दल र अगुवा कृषक गरि २० जना

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
७.८	महिला तथा बन्धित वर्गलाई लैरिंग करण समावेशीकरण सम्बन्धी तालिम	पटक	।	२०	।	६	८	१०	२४	।	२०	।	०	।	०	२०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा महिला तथा वालवालिका कार्यालय	२ दिने तालिम, वडाबाट ३ जनाका दरले, आमा समुह, कृषि सहकारीहरू, सचेतना केन्द्र र वन समुहका प्रतिनिधीहरू
	जम्मा									४०		२६०		३०	४०				
८	योजना अनुगमन, मूल्यांकन तथा संस्थागत विकास																		
८.१	वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठि	वटा	३	५						।	५	।	५	।	५	५	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	१ दिने योजना तर्जुमा गोष्ठि (वडाका निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दल, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्था)
८.२	सरोकारवालाहरूवाट संयुक्त अनुगमन तथा मूल्यांकन	वटा	३	१०						।	१०	।	१०	।	१०	३०	कार्यक्रम संचालन भएका स्थानहरूमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	वार्षिक रूपमा (वडाका निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दल, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्था)
८.३	चौमासिक समिक्षा गोष्ठि	पटक	०	१०						३	३०	३	३०	३	३०	३०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	वडाका निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दल, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्था

सि नं	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमा ण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कल अनुमां नत बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट	परिमा ण	बजेट				
८.४	वडा कार्यालयको संस्थागत विकास	पटक	।	७०						०	०	।	७०	०	०	७०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, आशा	कम्प्युटर, प्रिन्टर, लगायत आवश्यक फर्निचर खरीद गरी वडा कार्यालयको संस्थागत विकास गर्ने
	जम्मा									५५		१३०	५५	२४०					
	कुल जम्मा									११४०		७६००	५५०५.५५	२१४१.५५					

३.७ संस्थागत नक्शांकन तथा सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण

योजना तयार गरिसकेपछि अनुकूलन योजनाका प्राथमिकतालाई स्थानीय स्तरमा आर्थिक तथा प्राविधिक रूपमा सहयोग पुऱ्याउन सक्ने निकायहरुको पहिचान एवं ती निकायहरुबाट उपलब्ध हुने सेवाहरुको समेत विश्लेषण गरिएको थियो । यसरी जलवायु परिवर्तनका सवालमा आर्थिक, प्राविधिकको साथै सहजीकरण सहयोग पुऱ्याउन सक्ने सरकारी निकायहरुमा जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, गाउँपालिकाको कार्यालय, कृषि विकास कार्यालय, भू-संरक्षण कार्यालय, वन कार्यालय, स्वास्थ्य कार्यालय, सिंचाइ कार्यालय, महिला बालबालिका कार्यालय, सुरक्षा निकाय, टेलिकम, सा.व.उ.स.हरु, पशुसेवा कार्यालय, गैर सरकारी संस्था तथा आयोजनाहरुमा : दलित विकास समाज, शारदा, रुपान्तरण नेपाल, आशा, एकिकृत परियोजना तथा समुदायमा आधारित संघ संस्थाहरुमा कृषि सहकारी संस्था, सा.व.उ.स., आमा समूह, क्लब आदि रहेका छन् । संस्थागत नक्शा अनुसार जिल्लामा हुने जलवायु परिवर्तन सम्बन्ध हरेक क्रियाकलापहरु जि.स.स र गाउँपालिकासँगको समन्वय र सहकार्यमा हुने हुँदा जि.स.स. र गा.पा.संग धेरै राम्रो र नजिकको सम्बन्ध रहने देखिन्छ ।

चित्र १८. संस्थागत नक्शांकन

तालिका १७. संस्थागत विश्लेषण

सेवाप्रदायक संस्था र ठेगाना	सेवा लिने विषय	सेवा लिन गरिने प्रक्रिया
गाउँपालिकाको कार्यालय	आर्थिक सहयोग, समन्वय र सहकार्य, सल्लाह र सुझाव, सिफारिस	योजना तर्जुमामा आमन्त्रण, निवेदन तथा योजना प्रस्तुत, गाविसको योजना तर्जुमामा प्रतिनिधित्व
जि.स.स.को कार्यालय	आर्थिक सहयोग र सहकार्य	योजना प्रस्तुत, निवेदन
शिक्षा कार्यालय	विद्यालय निर्माण तथा मर्मत, छात्रवृत्ति, विद्यालयका लागि आवश्यक सामाग्रीहरु, शिक्षकहरुका लागि तालिम	योजना प्रस्तुत, वि.व्य.स.को निर्णय र निवेदन
खानेपानी कार्यालय	खानेपानीको लागि आवश्यक प्राविधिक सहयोग, पाईप, टंकी, धारा निर्माणका सामाग्री सहयोग, चर्पी निर्माणका लागि घ्यान सेट, सिमेन्ट, सरिया, पाईप सहयोग	योजना प्रस्तुत, उपभोक्ता समिति गठन गरी निवेदन पेश, सम्पर्क र समन्वय
वन कार्यालय	सा.व.उ.स. गठन र दर्ता, वन व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम र प्राविधिक सहयोग, गैर काष्ठ वन पैदावार सम्बन्धी तालिम र प्राविधिक सहयोग, आयआर्जनका क्रियाकलापहरुका लागि आर्थिक सहयोग	सावउसको वार्षिक योजना पेश, सावउसको निर्णय र निवेदन पेश, सम्पर्क र समन्वय
सा.व.उ.स.	कृषकहरुलाई आवश्यक काठ, धाँस, दाउरा उपलब्ध गराउने तथा विपन्नहरुलाई आय आर्जनका लागि सहयोग गर्ने	निवेदन
कृषि विकास कार्यालय	कृषि सम्बन्धी प्राविधिक सहयोग, बीउविजन, कृषि सम्बन्धी तालिम, कृषक समूह गठन र सबलीकरण	योजना प्रस्तुत, कृषक समूहको निवेदन
स्वास्थ्य कार्यालय	उपस्वास्थ्य चौकी स्थापना र स्तर वृद्धि, स्वास्थ्य शिविर, गाउँघर क्लिनिकको स्तर वृद्धि,	सम्पर्क, समन्वय, निवेदन
सिंचाई कार्यालय	कुलो, नहर निर्माण, पाईप सहयोग,	योजना प्रस्तुत, निवेदन, सम्पर्क, समन्वय
महिला तथा बालबालिका कार्यालय	अपाङ्ग परिचय तथा राहत, महिला सशक्तिकरणका लागि तालिम, समूह गठन, आयआर्जन सम्बन्धी कार्यक्रमहरु	सम्पर्क समन्वय, निवेदन
सुरक्षा निकाय	सहयोग, राहत तथा तथा उद्धारको लागी, सुरक्षा	उद्धारको लागि अनुरोध निवेदन
पशु सेवा कार्यालय	पशुमा लागेको रोगको वारे जानकारी तथा प्ररिक्षण	समूह, निवेदन
भु-संरक्षण कार्यालय	तारजाली, मुहान संरक्षण	निवेदन, सम्पर्क, समन्वय
जल उत्पन्न प्रकोप	तारजाली, तटबन्ध निर्माण	निवेदन, सम्पर्क, समन्वय

३.८ योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना समायोजन

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई विकास र विषयगत योजनाका साथै स्थानीय स्तरमा सेवा प्रदान गर्ने निजी तथा गैर सरकारी संस्थाहरुको योजना प्रक्रियामा पनि समायोजन गर्दै लैजानका लागि वस्ती

स्तरमा/साविकका बडा स्तरमा बडा नागरिक मञ्च, हालको बडा स्तरमा बडा स्तरीय योजना प्राथमिकरण बैठकमा छलफल गरिनेछ । त्यसै गरी गाउँपालिका स्तरमा बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति हुदै गाउँपालिकाको बैठकबाट गाउँ सभालाई सिफारिस भई गाउँ सभाबाट अनुमोद गरिनेछ । यसका साथै यस बडाभित्र कार्यरत विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरुको योजनाहरुमा पनि यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई समायोजन गरिदै लगिनेछ । त्यसै गरी यस बडाबाट तयार हुने आवधिक योजनामा पनि यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई उच्च प्राथमिकताका साथ समायोजन गरिनेछ भने केन्द्रिय स्तरमा नेपाल सरकार वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय अन्तर्गत राष्ट्रिय योजना आयोगबाट तयार गरिने रातो किताब मार्फतको राष्ट्रिय विकास योजनामा पनि यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई समायोजन गरिनेछ ।

३.९ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सफल कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मुल्यांकनको लागि समन्वयात्मक भूमिकाको लागि बडा कार्यालय सदैव क्रियाशिल रहनेछ ।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि बडा अध्यक्षको अध्यक्षता बहुसंसदीय समिति गठन गर्न सकिनेछ । सो समितिको मातहतमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका योजनाहरु सेवा प्रदायक संस्था तथा निकायहरु, विषयगत कार्यालयहरु र सोभै समुदायमा स्थापित भई क्रियाशिल रहेका विद्यमान समूह, संस्था, क्लब तथा उपभोक्ता समितिहरु मार्फत कार्यान्वयन गरिनेछ । यस योजनामा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सहयोग पनि आवश्यक पर्ने हुनाले सो कार्यक्रमहरुका लागि सरोकारवाला निकायको वार्षिक योजनामा समावेश गर्नका लागि जिल्ला समन्वयन समिति तथा गाउँपालिका मार्फत पहल गरिनेछ । विस्तृत कार्यान्वयनको लागि सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था निकायहरुसँग समन्वय र सहकार्य गरी वाह्य श्रोतहरुको समेत पहिचान र परिचालन गरिनेछ ।

योजना कार्यान्वयन हुनु पूर्व कार्यान्वयनका लागि आवश्यक विस्तृत बजेट तयारी उपभोक्ता समिति, समूह र क्लबहरुसँग सहमति एवं सम्झौता गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । उक्त कार्यान्वयन गर्ने समितिहरुले कार्यक्रम कार्यान्वयन पूर्व सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग समक्ष विस्तृत योजना तथा बजेट विवरण प्रस्तुत गर्नु पर्नेछ । कार्यक्रम संचालनको क्रममा आयव्ययको विवरण तथा सम्बन्धित अभिलेखहरु पारदर्शी रूपमा राख्नु पर्नेछ ।

कार्यक्रम संचालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्यमूलक बनाउन सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुको सुभावलाई सम्बोधन गरिनेछ । साथै गाउँपालिकाको कार्यालय, बडा कार्यालय र सम्बन्धित समूहबाट स्वःअनुगमन मूल्यांकन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरुसँग संयुक्त रूपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ । कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परिक्षण गरिनेछ ।

३.१० स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको प्रगति समिक्षा, अनुगमन तथा मुल्यांकन

बडा तहमा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको प्रगति र परिणाम सम्बन्धी सूचना तथा प्रमाणहरुको संकलन र मुल्यांकन गर्न बडा अध्यक्षको अध्यक्षतामा गठित बहुसंसदीय समितिलाई नै परिचालन गरिनेछ । अनुकूलन कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा भएको प्रगतिहरुको समिक्षा नियमित रूपमा गरिनेछ । यसका लागि वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठी र समिक्षा गोष्ठी सबै सरोकारवालाहरुको सहभागितामा संचालन गरिनेछ । समितिवाट कार्यक्रमको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न स्थलगत अनुगमन समेत गरिनेछ । समिक्षा गोष्ठी एवं स्थलगत अनुगमनबाट लापा कार्यान्वयनमा प्राप्त भएका प्रतिफल मुल्यांकन गरी सिकाईहरुको आदान प्रदान गरिनेछ । यसै गरी समय-समयमा जिल्ला स्तरमा रहेका स्थानीयहरुबाट पनि संयुक्त अनुगमन गरी प्राविधिक स्तरको पृष्ठपोषण बडालाई प्राप्त हुनेछ । यसका अतिरिक्त अनुकूलन योजना कार्यान्वयन र अनुगमनबाट आएका नतिजा, प्रगति र

उपलब्धीहरु जिल्ला र गाउँपालिकामा हुने विभिन्न फोरमहरूमा प्रस्तुत गरी पृष्ठपोषण लिईनेछ । यसबाट लापा कार्यान्वयनको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुग्नेछ । यसरी नै लापा कार्यान्वयनबाट प्राप्त उपलब्धी र नतिजाहरुको प्रगति विवरण र घटनाको विस्तृत अध्ययन गरी प्रकाशन तथा प्रसारण गरिनेछ । समय-समयमा केन्द्रिय तथा क्षेत्रिय अनुगमन समितिहरुबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ ।

समुदाय तहमा सहभागितात्मक स्वःअनुगमन पद्धतिलाई प्राथमिकता दिईनेछ । यसका लागि उपभोक्ता समूह तथा समितिहरुले कार्यक्रमको शुरुवातमा र सपन्न भए पश्चात सार्वजनिक लेखा परिक्षण गर्नेछन् । लापा तयारीको क्रममा तयार गरिएको विभिन्न विधिहरुको विश्लेषणलाई आधार मानी तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गरिनेछ । यसरी सहभागितामूलक जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सम्पन्नता स्तरीकरण विधिबाट पुनः वडा स्तरमा घरधुरीहरुको लेखाजोखा गरी तुलानात्मक अध्ययन गरिनेछ । यसबाट समुदाय स्वयंले संकटासन्ताको अवस्था विश्लेषण गर्न सक्नेछन् ।

तालिका १८. अनुगमन योजना

अनुगमनका तहहरु	किन	कसले	कहिले	कसरी
समुदाय तहका अनुगमन (क्रियाकलापहरुको तहमा)	<ul style="list-style-type: none"> पारदर्शिता र अपनत्व कायम गर्न । अनुकूलन कार्यहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> समुदाय स्तरिय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति 	<ul style="list-style-type: none"> कार्यक्रम संचालन पूर्व, संचालनको क्रममा र सम्पन्न भएको १ महिना भित्र (हरेक कार्यक्रममा) 	सार्वजनिक लेखा परिक्षण, स्वःअनुगमन तथा मूल्यांकन, होर्डिङ बोर्ड मार्फत ।
वडा/गाउँपालिका तहका अनुगमन (प्रक्रिया र प्रगतिहरु तहमा)	<ul style="list-style-type: none"> कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न । योजना र प्रगतिका लेखाजोखा गर्न । कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धि गर्दै समयमा सम्पन्न गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> वडा स्तरिय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति गाउँपालिका स्तरिय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति 	<ul style="list-style-type: none"> अर्धवार्षिक रूपमा (पौष र असारमा) चौमासिक चौमासिक नियमित वार्षिक 	<ul style="list-style-type: none"> समिक्षा तथा योजना तर्जुमा बैठक तथा गोष्ठी फिल्ड अनुगमन भ्रमण । संकटासन्त वर्गहरुसंग अन्तरक्रिया । फोटो तथा घटना अध्ययनको संकलन । वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन ।
जिल्ला तहका अनुगमन (नतिजाहरु र उपलब्धी तहमा)	<ul style="list-style-type: none"> लापाका उपलब्धीहरु र नतिजाहरु सुनिश्चित गर्न । राम्रा अभ्यासहरुको अनुशरण, थप विस्तार र मूल प्रवाहीकरण गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> जिल्ला समन्वय समिति, सहयोगी संस्थाहरु । 	<ul style="list-style-type: none"> अर्धवार्षिक अर्धवार्षिक वार्षिक २ वर्षमा वार्षिक 	<ul style="list-style-type: none"> सयुक्त अनुगमन । समिक्षा तथा सेयरिङ गोष्ठी तथा बैठक । घटना अध्ययनको संगालो प्रकाशन । सहभागितामूलक संकटासन्ता विश्लेषण । प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन ।

सन्दर्भ सामाग्री:

- राष्ट्रीय जलवायु परिवर्तन नीति २०६७
- राष्ट्रीय अनुकूलन कार्ययोजना (नापा) २०६७
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना राष्ट्रीय संरचना (लापा फेमवर्क) २०६७
- जिल्ला बस्तुगत विवरण, सल्यान २०७२
- सुदृढ लापा मार्गदर्शन, ASHA २०७३

अनुसूचीहर

अनुसूची १. स्थानीय अनुकूलन योजना तयारी गोष्ठी (३ दिने) का सहभागीहर

सि.न.	सहभागीको नाम	कार्यालय/आबद्ध संस्थाको नाम	पद	लिंग	जातजाति
१	दुर्गा वहादुर मल्ल	दार्मा गाउँपालिका - ६	वडा अध्यक्ष	पुरुष	बा/क्षे/ठ
२	धनिराम नेपाली	दार्मा गाउँपालिका - ६	का.सदस्य	पुरुष	दलित
३	देवी खत्री	दार्मा गाउँपालिका - ६	का.सदस्य	महिला	बा/क्षे/ठ
४	ईन्द्र व. कामी थापा	दार्मा गाउँपालिका- ६	सदस्य	पुरुष	दलित
५	पुष्पा सुनार	दार्मा गाउँपालिका- ६	सदस्य	महिला	दलित
६	पहल वहादुर के. सी.	दार्मा गाउँपालिका- ६	सदस्य	पुरुष	बा/क्षे/ठ
७	कर्ण वहादुर वस्नेत	नेपाली कांग्रेस	सभापति	पुरुष	बा/क्षे/ठ
८	गणेश वुढाथोकी	ने.क.पा. एमाले	उपाध्यक्ष	पुरुष	बा/क्षे/ठ
९	निम वहादुर चन्द	माओवादी केन्द्र	प्रतिनिधी	पुरुष	बा/क्षे/ठ
१०	दामोदर वस्नेत	दार्मा गाउँपालिका - ६	वडा सचिव	पुरुष	बा/क्षे/ठ
११	ठगेन्द्र नेपाली	स्वास्थ्य चौकि	प्रमुख	पुरुष	दलित
१२	टेक वहादुर रोका	दार्मा गाउँपालिका - ६	सल्लाहकार सदस्य	पुरुष	बा/क्षे/ठ
१३	डिल्ली वहादुर के.सी.	वडा नागरिक मञ्च - ८	संयोजक	पुरुष	बा/क्षे/ठ
१४	सेतु खत्री	चिसापानी सा.व.उ.स.	कोषाध्यक्ष	पुरुष	बा/क्षे/ठ
१५	लिलाधर शर्मा	सयपत्री कृषि समुह	अध्यक्ष	पुरुष	बा/क्षे/ठ
१६	खिमा सुनार थापा	वडा नागरिक मञ्च - ९	सदस्य	महिला	दलित
१७	निरुता वि.क.	पातिहाल्ना सा.व.उ.स.	सदस्य	महिला	दलित
१८	हिरा वि.क.	दलित महिला उत्थान समुह	सदस्य	महिला	दलित
१९	विन्दु शाही	दार्मा गाउँपालिका - ६ (साविक ६)	महिला स्वयमसेवीका	महिला	बा/क्षे/ठ
२०	भावना मल्ल	परिवर्तशिल स्वास्थ्य आमा समुह	सदस्य	महिला	बा/क्षे/ठ
२१	शुसिला वि.क.	सचेतना आमा समुह	सदस्य	महिला	दलित
२२	जानका शाही थापा	लालिगुरास सा.व.उ.स.	सदस्य	महिला	बा/क्षे/ठ
२३	ईन्द्र वहादुर के.सी.	RADAR/CCFRY	सा.प.	पुरुष	बा/क्षे/ठ
२४	कवि कुमार वुढाथोकी	सुर्योदय उ.मा.वि.	शिक्षक	पुरुष	बा/क्षे/ठ
२५	विरेन्द्र डारी	दलित विकास समाज	सुपरभाइजर	पुरुष	बा/क्षे/ठ
२६	मान वहादुर खत्री	सुर्योदय मा.वि.	सहयोगी	पुरुष	बा/क्षे/ठ
२७	लक्ष्मण वस्नेत	सुर्योदय मा.वि.	शिक्षक	पुरुष	बा/क्षे/ठ
२८	कमला शाही	वडा नागरिक मञ्च - ९	सदस्य	महिला	बा/क्षे/ठ
२९	प्रतिज्ञा चन्द	RADAR/CCFRY	सा.प.	महिला	बा/क्षे/ठ
३०	निर्मला वस्नेत	RADAR/CCFRY	सा.प.	महिला	बा/क्षे/ठ
३१	महेश वुढाथोकी	रुपान्तरण नेपाल	सहजकर्ता	पुरुष	बा/क्षे/ठ
३२	वम वहादुर ओली	हुलाक कार्यालय	ज.प.अ.	पुरुष	बा/क्षे/ठ

अनुसूची २. संकटासन्न घरधुरीहरूको विवरण

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
१	चित्र वहादुर चन्द	कमला चन्द	ढाकाडाम	५	१	३	V1
२	वासुदेव मल्ल	रमेश मल्ल	ढाकाडाम	५	१	३	V1
३	नरसिंह खत्री	पुतली खत्री	ढाकाडाम	५	१	३	V1
४	करे परियार	मुना परियार	ढाकाडाम	५	१	३	V1
५	हेमन्त खड्का	प्रतिभा खड्का	ढाकाडाम	५	१	३	V1
६	गोद वहादुर चन्द	दुर्गा चन्द	ढाकाडाम	५	१	३	V1
७	विरेन्द्र केसी	नविन्द्रा केसी	ढाकाडाम	५	१	३	V1
८	राम वहादुर मल्ल	भावना मल्ल	ढाकाडाम	५	१	३	V2
९	आशाराम खड्का	नविना खड्का	ढाकाडाम	५	१	३	V2
१०	हर्क वहादुर मल्ल	पन्सरी मल्ल	ढाकाडाम	५	१	३	V2
११	हरी वहादुर खत्री	टिका खत्री	ढाकाडाम	५	१	३	V2
१२	प्रताप खत्री	मिना खत्री	ढाकाडाम	५	१	३	V2
१३	लोक वहादुर चन्द	सिता चन्द	ढाकाडाम	५	१	३	V2
१४	हिरालाल चन्द	खिमा चन्द	ढाकाडाम	५	१	३	V2
१५	रत्न वहादुर चन्द	मैना कुमारी चन्द	ढाकाडाम	५	१	३	V2
१६	तिल वहादुर मल्ल	जिरा मल्ल	ढाकाडाम	५	१	३	V2
१७	हिमराज वस्नेत	दली वस्नेत	ढाकाडाम	५	१	३	V2
१८	कर्ण वहादुर खत्री	तुलसा खत्री	ढाकाडाम	५	१	३	V2
१९	हिरालाल खत्री	झुपी खत्री	ढाकाडाम	५	१	३	V2
२०	बालाराम खड्का	भावना खड्का	ढाकाडाम	५	१	३	V2
२१	खिम थापा केसी	देवी थापा केसी	ढाकाडाम	५	१	३	V2
२२	रुद्र खत्री	पुनी खत्री	ढाकाडाम	५	१	३	V2
२३	लक्ष्मण वस्नेत	दिलकुमारी वस्नेत	ढाकाडाम	५	१	३	V2
२४	लाल वहादुर खत्री	नन्ही खत्री	ढाकाडाम	५	१	३	V2
२५	रुद्र वहादुर खत्री	दुर्पती खत्री	ढाकाडाम	५	१	३	V2
२६	धन वहादुर खत्री	भद्री खत्री	ढाकाडाम	५	१	३	V2
२७	दल वहादुर केसी		ढाकाडाम	५	२	३	V2
२८	नर वहादुर खड्का	मझगली खड्का	ढाकाडाम	५	१	३	V2
२९	धन वहादुर खड्का	दिपा खड्का	ढाकाडाम	५	१	३	V2
३०	विनोद केसी	चन्द्रकला केसी	ढाकाडाम	५	१	३	V2
३१	रमेश खड्का	अजारी खड्का	ढाकाडाम	५	१	३	V2
३२	राम वहादुर केसी	भावना केसी	ढाकाडाम	५	१	३	V2

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
३३	नेव वहादुर केसी	पवित्रा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V2
३४	हरी वहादुर खत्री	वाटुली खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V2
३५	प्रमोद केसी	सावित्रा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V2
३६	मान वहादुर खत्री	धनमाया खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V2
३७	महेन्द्र चन्द	भमरा चन्द	ढाकाडाम	५	।	३	V2
३८	रमेश केसी	तिर्था केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V2
३९	धुब्र केसी	पवित्रा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V2
४०	गोपाल चन्द	धनकुमारी चन्द (आमा)	ढाकाडाम	५	।	३	V2
४१	खड्क रावत	रत्ना रावत	ढाकाडाम	५	।	३	V2
४२	रुम वहादुर चन्द	ओमकुमारी चन्द	ढाकाडाम	५	।	३	V2
४३	कुल वहादुर चन्द	कमला चन्द	ढाकाडाम	५	।	३	V2
४४	मान वहादुर खत्री	गायत्री खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V2
४५	तुल्सी खत्री	नम्नी खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
४६	गोपाल खत्री	भेरी खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
४७	कर्ण वहादुर शाही	पवित्रा शाही	ढाकाडाम	५	।	३	V3
४८	केशर खत्री	खिर्मी खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
४९	राम वहादुर खत्री	विमला खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
५०	सुदिराम वि.क.	बुद्धी वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V3
५१	गणेश खत्री	लक्ष्मी खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
५२	शुरेन्द्र खत्री	शुसिला खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
५३	कर्ण वहादुर वि.क.	काली वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V3
५४	कृति वहादुर वस्नेत	कमला वस्नेत	ढाकाडाम	५	।	३	V3
५५	नोर्खिराम खत्री	इन्द्री खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
५६	कर्ण वहादुर वि.क.	नन्नी वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V3
५७	मेच वहादुर वस्नेत	कलासी वस्नेत	ढाकाडाम	५	।	३	V3
५८	रमेश वस्नेत	विर्मी वस्नेत	ढाकाडाम	५	।	३	V3
५९	टेक वहादुर केसी	कमला केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
६०	धन वहादुर वस्नेत	रुद्री वस्नेत	ढाकाडाम	५	।	३	V3
६१	केशर शाही	भिम कुमारी शाही	ढाकाडाम	५	।	३	V3
६२	डिल्ली चन्द	ललिता चन्द	ढाकाडाम	५	।	३	V3
६३	प्रसाराम खत्री	भुपी खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
६४	तारासिंह खत्री	दुर्गी खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
६५	एकेवहादुर केसी	कमला केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
६६	अम्मर वस्नेत	तुलसा वस्नेत	ढाकाडाम	५	।	३	V3
६७	रत्न वहादुर केसी	रेवती केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
६८	शेर वहादुर केसी	नन्दकला केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
६९	मानव केसी	शारदा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
७०	रुम वहादुर केसी	हिमकला केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
७१	भुम वहादुर केसी	नम्नी केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
७२	इन्द्र वहादुर चन्द	मनकुमारी चन्द	ढाकाडाम	५	।	३	V3
७३	मोतीराम खत्री	नविन्द्रा खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
७४	ओपेन्द्र केसी	खिमा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
७५	खिम वहादुर केसी	डिलसरी केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
७६	रमेश केसी	मनमाया केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
७७	हेमन्त प्रकाश केसी	अस्मिता केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
७८	कविराम केसी	कविता केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
७९	डिल्ली वहादुर खत्री	पार्वती खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
८०	धनविवर खत्री	अमृता खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
८१	लाल वहादुर केसी	भिमा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
८२	रुद्र वहादुर खत्री	रमिता खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
८३	गोरख वहादुर खत्री	पुतली खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
८४	कमलमणी केसी	निर्मला केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
८५	चौभान खड्का	कली खड्का	ढाकाडाम	५	।	३	V3
८६	चन्द्र वहादुर खत्री	भुपी खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
८७	प्रेम केसी	कविता केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
८८	सेतु खत्री	अमृता खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
८९	कृष्ण वहादुर केसी	चम्पा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
९०	धन वहादुर केसी	चन्द्रा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
९१	कमल खत्री	सिता खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
९२	कमल खत्री	निर्मला खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
९३	तुल्सी खड्का	खुइती खड्का	ढाकाडाम	५	।	३	V3
९४	सुकाराम खत्री	कविता खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
९५	विनोद केसी	चन्द्रा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
९६	नरेश केसी	सिखा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
९७	पहल वहादुर खत्री	डण्डी खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
९८	कर्ण वहादुर केसी	कृष्णा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
99	प्रेम वहादुर केसी	कमला केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
100	जय वहादुर केसी	टिका केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
101	केशव चन्द	मिना चन्द	ढाकाडाम	५	।	३	V3
102	टेक वहादुर केसी	सरिता केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
103	बल वहादुर चन्द	निर्मला चन्द	ढाकाडाम	५	।	३	V3
104	भुप वहादुर खत्री	चन्द्रा खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
105	इन्द्र वहादुर चन्द	कल्पना चन्द	ढाकाडाम	५	।	३	V3
106	दिपक केसी	विमला केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
107	पुर्ण वहादुर केसी	खिमा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
108	राम वहादुर वि.क.	कालिका वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V3
109	दिनेश खड्का	सउरी खड्का	ढाकाडाम	५	।	३	V3
110		तुली खत्री	ढाकाडाम	५	२	३	V3
111	राणेश केसी	मिना केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
112	जय प्रकाश मल्ल	दुर्गा मल्ल	ढाकाडाम	५	।	३	V3
113	भिम वहादुर मल्ल	कोंशिला मल्ल	ढाकाडाम	५	।	३	V3
114	मस्त वहादुर मल्ल	शितला मल्ल	ढाकाडाम	५	।	३	V3
115	कृष्ण वहादुर मल्ल	भुमा मल्ल	ढाकाडाम	५	।	३	V3
116	राणेश खड्का	लाली खड्का	ढाकाडाम	५	।	३	V3
117	हरी वहादुर वस्नेत	गोपी वस्नेत	ढाकाडाम	५	।	३	V3
118	टेक वहादुर वस्नेत	अन्जना वस्नेत	ढाकाडाम	५	।	३	V3
119	कृपाराम वि.क.	विर्मी वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V3
120	टेक वहादुर केसी	चम्पा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V3
121	कृष्ण सुनार	खसाउरी सुनार	ढाकाडाम	५	।	।	V3
122	लोक वहादुर खत्री	काली खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
123	परान खत्री	नन्ही खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V3
124	चन्द्र वहादुर वस्नेत	इश्वरी वस्नेत (वुहारी)	ढाकाडाम	५	।	३	V4
125	सन्तोष वस्नेत	विमला वस्नेत	ढाकाडाम	५	।	३	V4
126	भिम वहादुर चन्द	याम कुमारी चन्द	ढाकाडाम	५	।	३	V4
127	शुरेस वि.क.	रामकली वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
128	खिम वहादुर मल्ल	मनकुमारी मल्ल	ढाकाडाम	५	।	३	V4
129	विरेन्द्र मल्ल	मनमाया मल्ल (आमा)	ढाकाडाम	५	२	३	V4
130	अमर शाही	गोरी शाही	ढाकाडाम	५	।	३	V4
131	बल वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	५	२	।	V4

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
१३२	राम वहादुर केसी	कल्पना केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१३३		शुसिला खत्री	ढाकाडाम	५	२	३	V4
१३४	प्रेम खत्री	कमला खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१३५	बुद्ध वहादुर खत्री	खली खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१३६	भद्र वहादुर वि.क.	लालमति वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१३७	रोशन वि.क.	चन्द्रा वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१३८	उदे कामी	चन्द्री कामी	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१३९	राम वहादुर खत्री	कल्पना खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१४०	बली परियार	अर्जुन परियार (छोरा)	ढाकाडाम	५	२	।	V4
१४१	केशव शाही	गिता शाही	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१४२	मोहन वि.क.	कल्पना वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१४३	खिउरो वि.क.	खिर्मी वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१४४	कासिराम वि.क.	लंकी वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१४५	पुष्कर केसी	सुनिता केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१४६	मान वहादुर केसी	शुसिला केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१४७	विर वहादुर केसी	गिता केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१४८	शेर वहादुर चन्द	कप्टेनी चन्द	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१४९	गणेश वि.क.	सिता वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१५०	हरी वहादुर शाही	विमला शाही	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१५१	कुल वहादुर शाही	सृजना शाही	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१५२	दिपेन्द्र शाही	इश्वरी शाही	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१५३	लाल वहादुर वि.क.	कल्पना वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१५४	चित्र वहादुर खत्री	सिता खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१५५	भद्र वहादुर वि.क.	लालमति वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१५६	कुल वहादुर वि.क.	लाली वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१५७	आइते खत्री	निर्मला खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१५८	लाल वहादुर वि.क.	अनिता वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१५९	राजन वि.क.	ज्ञान कुमारी वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१६०	भिम वहादुर वि.क.	दिपा वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१६१	रामसिंह खड्का	नदी खड्का	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१६२	भागिराम खत्री	सुनिता खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१६३	शिव वहादुर खत्री	कमला खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१६४	प्रदिप केसी	दिपा केसी	ढाकाडाम	५	।	३	V4

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
१६५	खड़क वहादुर खत्री	कमला खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१६६	विर वहादुर वस्नेत	बली वस्नेत	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१६७	सोमलाल परियार	विमला परियार	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१६८	लिलधन वि.क.	गंगी वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१६९	देव वहादुर वि.क.	रामकली वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१७०	मोहविर वि.क.	शसिली वि.क.	ढाकाडाम	५	।	।	V4
१७१	भद्र वहादुर खत्री	पवित्रा खत्री	ढाकाडाम	५	।	३	V4
१७२	पहल वहादुर खत्री	विपना खत्री	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१७३	पदम वहादुर रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V2
१७४	चन्द्र वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V2
१७५	प्रेम वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V2
१७६	लाल वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V2
१७७	कर्ण वहादुर रोका	इश्वरी रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१७८	हस्त वहादुर रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V2
१७९	हाचिराम वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V2
१८०	मान वहादुर रोकाय		ढाकाडाम	६	।	३	V2
१८१	हर्क वहादुर वली	सुगी वली	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१८२	पर्साराम वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V2
१८३	इन्द्र वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V2
१८४	धन वहादुर वली	दिपा वली	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१८५	उदय वस्नेत	अमृता वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१८६	बुद्धी प्रकाश वली	हिरा वली	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१८७	गोरे वस्नेत	रमा वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१८८	खिम वहादुर वस्नेत	रुपा वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१८९	धुव्रराज रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V2
१९०	लिल वहादुर वली	काली वली	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१९१	अम्मर वहादुर रोका	अमृता रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१९२	भिम वहादुर वस्नेत	हिरा वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१९३	कर्ण वहादुर वस्नेत	कमला वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१९४	कुल वहादुर वस्नेत	कलसी वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१९५	इन्द्र वहादुर वस्नेत	कल्पना वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१९६	मने खत्री	तल्सी खत्री	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१९७	कर्ण वहादुर रोका	धैरेनी रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V2

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
१९८	निम वहादुर रोका	निमला रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V2
१९९	नर वहादुर वली	पवित्रा वली	ढाकाडाम	६	।	३	V2
२००	निमराज रोकाय	रुपी रोकाय	ढाकाडाम	६	।	३	V2
२०१	नरेश वुढाथोकी	काली वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V2
२०२	चित्र वहादुर रोका	छिमा रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२०३	मुहान रोकाय	टिका रोकाय	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२०४	पहल वहादुर रोकाय	कमला रोकाय	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२०५	हरिकिरण रोकाय	सिर्जना रोकाय	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२०६	कमल वुढाथोकी		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२०७	कलीधर वुढाथोकी	कमला वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२०८	हरी वहादुर परियार	अनिता परियार	ढाकाडाम	६	।	।	V3
२०९	कमल वहादुर रोका	चम्फा रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२१०	तिलक वली		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२११	डिल्ली वहादुर रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२१२	भद्र वहादुर रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२१३	खड्क वहादुर रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२१४	सरविर वस्नेत	नन्नकली वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२१५	बल वहादुर वस्नेत	चित्रली वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२१६	राम वहादुर वस्नेत	विमला वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२१७	कृष्ण वहादुर वस्नेत	कमला वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२१८	टेक वहादुर रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२१९	कृष्ण वुढाथोकी	टिका वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२२०	सेतीराम रोकाय	कल्पना रोकाय	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२२१	पहल वहादुर वुढाथोकी		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२२२	दिपक वुढाथोकी		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२२३	गणेश वुढाथोकी	विमला वुढाथोकी (आमा)	ढाकाडाम	६	२	३	V3
२२४	टेक वहादुर वुढाथोकी	विष्णु वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२२५	अर्जुन रोका	हिरा रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२२६	खिम रोकाय		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२२७	प्रेम वहादुर वुढाथोकी	गिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२२८	बुद्धी वुढाथोकी	निमला वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२२९	शिवराज केसी	सावित्रा केसी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२३०	सरविर वस्नेत	नन्दकली वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V3

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
२३१	राम वहादुर वस्नेत	विमला वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२३२	रत्ना वुढाथोकी	मंगली वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२३३	भुपेन्द्र प्रकाश रोका	निर्मला रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२३४	कृष्ण वहादुर रोका	धनमाया रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२३५	मोहन रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२३६	सन्तोष वुढाथोकी	मिना वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२३७	भर्थ वहादुर रोका	चन्द्रकली रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२३८	निम वहादुर रोका	मिना रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२३९	भिम वहादुर वुढाथोकी	लिला वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२४०	टेक वहादुर वुढाथोकी	पुण्कला वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२४१	हरी वहादुर वुढाथोकी	देवकला वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२४२	डिल्ली वहादुर वुढाथोकी	अनिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२४३	धन वहादुर रोका	शर्मिला रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२४४	शिवराज वुढाथोकी	रिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२४५	लाल वहादुर वुढाथोकी	शुसिला वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२४६	एक्क वहादुर रोका	हिरा रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२४७	बसन्त रोका	अनिता रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२४८	विर वहादुर रोका	मिना रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२४९	विर वहादुर वि.क.	पवित्रा वि.क.	ढाकाडाम	६	।	।	V3
२५०	गणेश केसी	खिमा केसी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२५१	करण रोका	सिता रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२५२	रत्न वहादुर रोका	खिमा रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२५३	शेर वहादुर रोका	भिमी रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२५४	गाइने वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V3
२५५	डिल्ली वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V3
२५६	मान वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V3
२५७	चक्र वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V3
२५८	मन वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V3
२५९	गणेश वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V3
२६०	जगविर वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V3
२६१	डभे वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V3
२६२	दल वहादुर रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V3

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
२६३	वस्त रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२६४	चित्र वहादुर रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२६५	खडक वहादुर वुढाथोकी		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२६६	खडक वहादुर वुढाथोकी	खिमी वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२६७	वसन्त रोका	रिता रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V3
२६८	कृष्ण वहादुर रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२६९	डिल्ली वहादुर रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२७०	रत्न वहादुर रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V3
२७१	कुल वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V4
२७२	नर वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V4
२७३	कमानसिंह वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V4
२७४	टिगाराम वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V4
२७५	हुकम वुढाथोकी	कल्पना वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V4
२७६	टिकाराम वि.क.	खोइरी वि.क.	ढाकाडाम	६	।	।	V4
२७७	दल वहादुर रोका	नन्नकली रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V4
२७८	लाल वहादुर वली	धनी वली (आमा)	ढाकाडाम	६	२	३	V4
२७९	विरेन्द्र रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V4
२८०	डिल्ली केसी		ढाकाडाम	६	।	३	V4
२८१	सन्तोष रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V4
२८२	खडक वहादुर रोका	हिरा रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V4
२८३	राम वहादुर वुढाथोकी		ढाकाडाम	६	।	३	V4
२८४		सरिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V4
२८५	लाल वहादुर वुढाथोकी	मिना वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V4
२८६	सन्तोष रोकाय	रसमिला रोकाय	ढाकाडाम	६	।	३	V4
२८७	भद्र वहादुर रोका	भिमा रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V4
२८८		खली वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	२	३	V4
२८९		सिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	२	३	V4
२९०	टेक वहादुर रोका	चन्द्रकली रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V4
२९१	निम वहादुर वुढाथोकी	गंगा वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V4
२९२	भुपेन्द्र केसी	जिरी केसी	ढाकाडाम	६	।	३	V4
२९३		नन्नकली रोका	ढाकाडाम	६	।	३	V4
२९४	शंकर वुढाथोकी	सिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V4

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
२९५	दल वहादुर वि.क.	जइकली वि.क.	ढाकाडाम	६	।	।	V4
२९६	कर्ण वहादुर रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V4
२९७		डिल्ली रोका	ढाकाडाम	६	२	३	V4
२९८	भिउदे रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V4
२९९	टेक वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	६	।	।	V4
३००	चुचे वस्नेत	रमिता वस्नेत	ढाकाडाम	६	।	३	V4
३०१	खुम्चे कामी	सेती कामी	ढाकाडाम	६	।	।	V4
३०२	प्रेम वहादुर वुढाथोकी	सेती वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V4
३०३	प्रसाद वुढाथोकी	गोपाली वुढाथोकी	ढाकाडाम	६	।	३	V4
३०४	हरिफिरण रोका		ढाकाडाम	६	।	३	V4
३०५	प्रेम प्रकाश शर्मा	ललिता शर्मा	ढाकाडाम	७	।	३	V1
३०६	कृष्ण प्रसाद वुढाथोकी	पुनी वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V1
३०७	प्रेम वहादुर वुढाथोकी	रमिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V1
३०८	टेक वहादुर वुढाथोकी	कलासी वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V1
३०९	भरत वहादुर वुढाथोकी	राधिका वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V1
३१०	मने वुढाथोकी	तुलसा वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V1
३११	विर वहादुर वुढाथोकी	बली वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V2
३१२	बल वहादुर वुढाथोकी	विमला वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V2
३१३	देउमान वुढाथोकी		ढाकाडाम	७	२	३	V2
३१४	ओपेन्द्र वुढाथोकी	भिमी वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V2
३१५	पुर्ण प्रसाद देवकोटा	टिका देवकोटा	ढाकाडाम	७	।	३	V2
३१६	लालमणी शर्मा	पवित्रा शर्मा	ढाकाडाम	७	।	३	V2
३१७	कवि कुमार वुढाथोकी	जानका वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V2
३१८	डिल्ली वहादुर वुढाथोकी	टिका वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V2
३१९	विर वहादुर वुढाथोकी	खिउरी वुढाथोकी (आमा)	ढाकाडाम	७	२	३	V2
३२०	दुर्गे थापा कामी	पावंती थापा कामी	ढाकाडाम	७	।	।	V3
३२१	डिल्ली वहादुर वुढाथोकी	सकेनी वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
३२२	पल वहादुर वुढाथोकी		ढाकाडाम	७	।	३	V3
३२३	धन वहादुर वुढाथोकी	गणेश वुढाथोकी (छोरा)	ढाकाडाम	७	२	३	V3
३२४	रातु वुढाथोकी	दिल वहादुर वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
३२५	डिल्ली वहादुर वुढाथोकी	मोहीत वुढाथोकी (छोरा)	ढाकाडाम	७	२	३	V3
३२६	धनसिंह वुढाथोकी	लोकेन्द्र वुढाथोकी (	ढाकाडाम	७	२	३	V3

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
		छोरा)					
327	भिम वहादुर वुढाथोकी	चन्द्रकला वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
328	टोप वहादुर वुढाथोकी	दिलकुमारी वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	२	३	V3
329	नर वहादुर वुढाथोकी	खिमा वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
330	धन वहादुर वुढाथोकी	शुसिला वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
331	विर वहादुर वुढाथोकी	रामकली वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
332	नर वहादुर वुढाथोकी	टिका वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
333	तुल वहादुर वुढाथोकी	गिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
334	टेक वुढाथोकी	भिमा वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
335	कुल वहादुर वुढाथोकी	पवी वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
336	कृष्ण वहादुर वुढाथोकी	लाली वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
337	रातिभान वुढाथोकी	रमा वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
338	गोविन्द वुढाथोकी	चम्पा वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
339	कविराम वुढाथोकी	पुनाम वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	२	३	V3
340	सन्तोष वुढाथोकी	कमला वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
341	युवराज वुढाथोकी	नन्नकली वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
342	टेक वहादुर वुढाथोकी	सिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
343	कुल वहादुर वुढाथोकी		ढाकाडाम	७	२	३	V3
344	लोकराज देवकोटा	कुशल देवकोटा (छोरा)	ढाकाडाम	७	२	३	V3
345	रत्न वहादुर रोका		ढाकाडाम	७	२	३	V3
346	नवराज देवकोटा	विष्णु देवकोटा	ढाकाडाम	७	।	३	V3
347	लिलाधर शर्मा	सरस्वती शर्मा	ढाकाडाम	७	।	३	V3
348	प्रेम प्रकाश देवकोटा	विमला देवकोटा	ढाकाडाम	७	।	३	V3
349	रुद्र वुढाथोकी	आइती वुढाथोकी (आमा)	ढाकाडाम	७	२	३	V3
350	विर वहादुर वुढाथोकी		ढाकाडाम	७	२	३	V3
351	दिपक वुढाथोकी	संगिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
352	वसन्त रोकाय	गिता रोकाय	ढाकाडाम	७	।	३	V3
353	लाल वहादुर वुढाथोकी	महेन्द्रा वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V3
354	चन्द्र वहादुर रोका	रिता रोका	ढाकाडाम	७	।	३	V3
355	असविर वुढाथोकी	छिमा वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
356	तेज वहादुर नेपाली	कमला नेपाली	ढाकाडाम	७	।	।	V4
357	बल वहादुर वुढाथोकी	कृष्ण वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
358	जिवन वुढाथोकी	तुलसा वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
359	प्रेम वहादुर वुढाथोकी	सिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
360	मने कामी थापा	पुतली कामी थापा	ढाकाडाम	७	।	।	V4
361	दिले नेपाली	सुन्तली नेपाली	ढाकाडाम	७	।	।	V4
362	राणेश नेपाली	पवित्रा नेपाली	ढाकाडाम	७	।	।	V4
363	केवल नेपाली	शिवराज नेपाली (छोरा)	ढाकाडाम	७	२	।	V4
364	लालसिह रसाइली	पावर्ती रसाइली	ढाकाडाम	७	।	।	V4
365	मोहन नेपाली	मिना नेपाली	ढाकाडाम	७	।	।	V4
366	तुल वहादुर नेपाली	काली नेपाली	ढाकाडाम	७	।	।	V4
367	खिम वहादुर नेपाली	कालिका नेपाली	ढाकाडाम	७	।	।	V4
368	टिकाराम कामी थापा	कमला कामी थापा	ढाकाडाम	७	।	।	V4
369	शुरेश थापा कामी	दिपा थापा कामी	ढाकाडाम	७	।	।	V4
370	खिम वहादुर वि.क.	जरी वि.क.	ढाकाडाम	७	।	।	V4
371	ओम प्रकाश थापा	दिपा थापा	ढाकाडाम	७	।	।	V4
372	सकें नेपाली	कली नेपाली	ढाकाडाम	७	।	।	V4
373	हरी वहादुर कामी	सिता कामी	ढाकाडाम	७	।	।	V4
374	विकाश कामी	रेखा कामी	ढाकाडाम	७	।	।	V4
375	प्रकाश वुढाथोकी	काली वुढाथोकी (आमा)	ढाकाडाम	७	२	३	V4
376	भद्र वहादुर वुढाथोकी	पुतली वुढाथोकी (आमा)	ढाकाडाम	७	२	३	V4
377	फौदे कामी	काली कामी	ढाकाडाम	७	।	।	V4
378	इन्द्र वहादुर कामी	भिमी कामी	ढाकाडाम	७	।	।	V4
379	मेघ वहादुर थापा कामी	शुसिला थापा कामी	ढाकाडाम	७	।	।	V4
380	रण वहादुर वुढाथोकी	पन्की वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
381	हरी वहादुर वुढाथोकी	भिमा वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
382	अमृत कामी	दिपा कामी	ढाकाडाम	७	।	।	V4
383	लाल वहादुर वि.क.	सेती वि.क. (आमा)	ढाकाडाम	७	२	।	V4
384	मोतो कामी	नरेन्द्र कामी (छोरा)	ढाकाडाम	७	२	।	V4
385	भिम वहादुर कामी	कलमता कामी	ढाकाडाम	७	।	।	V4
386	नोखिराम देवकोटा	बसन्धरा देवकोटा	ढाकाडाम	७	।	३	V4
387	लाल वहादुर नेपाली	लिला नेपाली	ढाकाडाम	७	।	।	V4
388	जिवन नेपाली	गिता नेपाली	ढाकाडाम	७	।	।	V4
389	हरी वहादुर कामी	टिका कामी	ढाकाडाम	७	।	।	V4

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
390	चित्र वहादुर कामी	चन्द्रकला कामी	ढाकाडाम	७	।	।	V4
391	गोविन्द देवकोटा	कमला देवकोटा	ढाकाडाम	७	।	३	V4
392	बादी वुढाथोकी	गिता वुढाथोकी (वुहारी)	ढाकाडाम	७	२	३	V4
393	कमल वुढाथोकी	दुर्गा वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
394	उमेश वुढाथोकी	भूपी वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
395	विमला वुढाथोकी	मिना वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
396	मोहन वुढाथोकी	प्रकाश वुढाथोकी (छोरा)	ढाकाडाम	७	२	३	V4
397	कर्ण वहादुर वुढाथोकी	रेवती वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
398	ज्ञान वहादुर नेपाली	आइती नेपाली (आमा)	ढाकाडाम	७	२	।	V4
399	जित वहादुर वुढाथोकी	चन्द्रकला वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
400	बल वहादुर वुढाथोकी	प्रकाश वुढाथोकी (छोरा)	ढाकाडाम	७	२	३	V4
401	हरी वहादुर वुढाथोकी	तुलसा वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
402	विर वहादुर वुढाथोकी	पम्फी वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
403	गंगाराम खत्री	दिपा खत्री	ढाकाडाम	७	।	३	V4
404	मान वहादुर वुढाथोकी	सिता कुमारी वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
405	तुल वहादुर वुढाथोकी	चन्द्रकला वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
406	मान वहादुर वुढाथोकी	डिला वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
407	प्रेम वहादुर वुढाथोकी	सिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
408	गणेश वुढाथोकी	कमला वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
409	मादव वुढाथोकी	लिला वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
410	शालिकराम वुढाथोकी	गिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	७	।	३	V4
411	निम वहादुर केसी	हिरा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V2
412	हिम वहादुर चन्द	ओम कुमारी चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V2
413	भक्त वहादुर चन्द	निर्मला चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V2
414	द्रोण प्रकाश केसी	झम्पा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V2
415	हेमन्त प्रकाश चन्द	तोर्णा चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V2
416	निम वहादुर केसी (अरुण)	लिला केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V2
417	निम वहादुर केसी	मिना केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V2
418	मनविर केसी	सुजाता केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V2
419	तुलाराम खत्री	लिला खत्री	ढाकाडाम	८	।	३	V2
420	दुर्गा वहादुर मल्ल	सरिता मल्ल	ढाकाडाम	८	।	३	V2

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
४२१	काली वहादुर चन्द	निर्मला चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V2
४२२	टेक वहादुर केसी	तिलसरा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V2
४२३	यज्ञ वहादुर केसी	मैसरा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४२४	लक्षण केसी	सिता केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४२५	इन्द्र वहादुर केसी	मनसरा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४२६	डिल्ली वहादुर चन्द	उपा चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४२७	वुदिमान केसी	मैसरा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४२८	देव वहादुर केसी	भुमा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४२९	एकके विक्रम चन्द	मनिसादेवी चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४३०	पर्वत मल्ल	डिल्ली कुमारी मल्ल	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४३१	पोष्क वहादुर चन्द	मिना चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४३२	धन वहादुर केसी	रिमा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४३३	बल वहादुर बली	दिला बली	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४३४	पुर्ण वहादुर चन्द	मनकली चन्द	ढाकाडाम	८	॥	३	V3
४३५	लोग वहादुर परियार	वर्ण परियार	ढाकाडाम	८	।	।	V3
४३६	दल वहादुर केसी	प्रेमकला केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४३७	नरनारायण चन्द	पवित्रा चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४३८	मान वहादुर केसी	दत्तकला केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४३९	लाल वहादुर केसी	बली केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४४०	भिम वहादुर केसी	आशा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४४१	नर वहादुर केसी	विर्मी केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४४२	प्रेम वहादुर चन्द	सुदा चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४४३	डिल्ली वहादुर केसी	तुलसा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४४४	रेग वहादुर बुढाथोकी	हिमा बुढाथोकी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४४५	गोपाल चन्द	शोविका शाही	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४४६	ठक वहादुर चन्द	निर्मला चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४४७	लाल वहादुर केसी		ढाकाडाम	८	।	३	V3
४४८	प्रेम वहादुर बुढाथोकी		ढाकाडाम	८	।	३	V3
४४९	पहल वहादुर केसी	छन्द्री केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४५०	कमल वि.क.	कविता वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V3
४५१	शेर वहादुर मल्ल	कालिका मल्ल	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४५२	तिलक बुढाथोकी		ढाकाडाम	८	।	३	V3
४५३	निम वहादुर बुढाथोकी	नरमता बुढाथोकी	ढाकाडाम	८	।	३	V3

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
४५४	लोक वहादुर चन्द	माया चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४५५	हिरालाल केसी	महिमा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४५६	भिम वहादुर चन्द	धना चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४५७	गणेश वहादुर केसी	पुवा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४५८	नर वहादुर बुढाथोकी	विमला बुढाथोकी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४५९	तेज वहादुर मल्ल	विष्णु मल्ल	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४६०	मोतीराम बुढाथोकी		ढाकाडाम	८	।	३	V3
४६१	धन वहादुर थापा	डुमी थापा	ढाकाडाम	८	।	।	V3
४६२	मान वहादुर वि.क.	ललिता वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V3
४६३	डिल्ली वि.क.	विविता वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V3
४६४	जिवन वि.क.	सिता वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V3
४६५	एकराज गौत	मोहन कुमारी गौत	ढाकाडाम	८	२	३	V3
४६६	मान वहादुर चन्द	तारा चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४६७	हर्क वहादुर मल्ल	केशरा मल्ल	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४६८	हरिकरण मल्ल	खिमा मल्ल	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४६९	निम वहादुर मल्ल	डिला मल्ल	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४७०	कालो कामी	दिली कामी	ढाकाडाम	८	।	।	V3
४७१	कुल वहादुर बली	सौरी बली	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४७२	विर वहादुर रोकाय	नन्दी रोकाय	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४७३	उदय वहादुर बली	राधिका बली	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४७४	डिल्ली वहादुर वि.क.	भुमी वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V3
४७५	कुल वहादुर बुढाथोकी	रुपी बुढाथोकी	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४७६	केवल बली	कमला बली	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४७७	मित्र वहादुर मल्ल	निर्मला मल्ल	ढाकाडाम	८	।	३	V3
४७८	सन्तोष बुढाथोकी		ढाकाडाम	८	।	३	V3
४७९	हरी वहादुर बुढा		ढाकाडाम	८	।	३	V3
४८०	मनोहर वि.क.	सिता वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V3
४८१	तिलक मल्ल	विमला मल्ल	ढाकाडाम	८	।	३	V4
४८२	इन्द्र वहादुर खत्री	मिना खत्री	ढाकाडाम	८	।	३	V4
४८३	यज्ञ विक्रम चन्द	तारा चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V4
४८४	दुर्गा वहादुर केसी	पुर्णीमा केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V4
४८५	ज्ञान वहादुर चन्द	मैसरी चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V4
४८६	विनोद चन्द	वालिका चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V4

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
487	आइते कामी	लिला कामी	ढाकाडाम	८	।	।	V4
488	डम्वर रोका	गौरी रोका	ढाकाडाम	८	।	३	V4
489	चन्द्र वहादुर केसी	निर्मला केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V4
490	सिन्दुर परियार	सर्मिला परियार	ढाकाडाम	८	।	।	V4
491	शिव वहादुर बुढाथोकी		ढाकाडाम	८	।	३	V4
492	नरेश बुढाथोकी		ढाकाडाम	८	।	३	V4
493	इन्द्र वहादुर केसी	सिता केसी	ढाकाडाम	८	।	३	V4
494	महेन्द्र वहादुर चन्द	पवित्रा चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V4
495	विर वहादुर बुढाथोकी	रति बुढाथोकी	ढाकाडाम	८	।	३	V4
496	बल वहादुर बुढाथोकी	तुलसा बुढाथोकी	ढाकाडाम	८	।	३	V4
497	चित्र वहादुर वि.क.	गिता वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
498	दिनेश केसी		ढाकाडाम	८	।	३	V4
499	मृत वहादुर मल्ल	कल्पना मल्ल	ढाकाडाम	८	।	३	V4
500	ठगेन्द्र मल्ल	लाल कुमार मल्ल	ढाकाडाम	८	२	३	V4
501	कुल वहादुर मल्ल	लीला मल्ल	ढाकाडाम	८	।	३	V4
502	ओम प्रकाश वि.क.	निर्मला वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
503	दल वहादुर वि.क.	रति वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
504	दल वहादुर परियार	रामकली परियार	ढाकाडाम	८	।	।	V4
505	गंगाराम बुढा	सेती बुढा	ढाकाडाम	८	।	३	V4
506	मोतीराम परियार	निर्मला परियार	ढाकाडाम	८	।	।	V4
507	प्रेम वहादुर केसी	लिला केसी (बुहारी)	ढाकाडाम	८	२	३	V4
508	चित्र वहादुर वि.क.	विमला वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
509	कण वहादुर चन्द	कालीका चन्द	ढाकाडाम	८	।	३	V4
510	बम वहादुर नेपाली	धोइली नेपाली	ढाकाडाम	८	।	।	V4
511	डिल्ली वहादुर वि.क.	भुमी वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
512	पहल वहादुर वि.क.	टिका वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
513	चेत वहादुर कामी	टिका कामी	ढाकाडाम	८	।	।	V4
514	धर्निराम नेपाली	मिना नेपाली	ढाकाडाम	८	।	।	V4
515	हरिलाल परियार	मंगला परियार	ढाकाडाम	८	।	।	V4
516	गणेश परियार	विमला परियार	ढाकाडाम	८	।	।	V4
517	खेदे कामी	साउनी कामी	ढाकाडाम	८	।	।	V4
518	मुस्कान परियार	झुमकली परियार	ढाकाडाम	८	।	।	V4
519	लुमे कामी	नोखी कामी	ढाकाडाम	८	।	।	V4

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
३२०	विनोद वि.क.	सिता वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३२१	राम वहादुर बुढाथोकी		ढाकाडाम	८	।	३	V4
३२२	गणेश कामी	सुपारी कामी	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३२३	गाइने कामी	डन्डी कामी	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३२४	दिल वहादुर कामी	ललिता कामी	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३२५	प्रेम वहादुर वि.क.	जइकली वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३२६	चित्र वहादुर वि.क.	भट्टी वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३२७	लोक वहादुर वि.क.	वली वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३२८	टेक वहादुर वि.क.	ओइली वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३२९	दजी वि.क.		ढाकाडाम	८	।	।	V4
३३०	धर्म वहादुर वि.क.	लिला वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३३१	गंगा वि.क.		ढाकाडाम	८	।	।	V4
३३२	सिद्धलाल वि.क.		ढाकाडाम	८	।	।	V4
३३३	जिवन वि.क.	सिता वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३३४	राम वि.क.	सिता वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३३५	पवन वि.क.	सोभा वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३३६	फत्त वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	८	।	।	V4
३३७	बकील वि.क.		ढाकाडाम	८	।	।	V4
३३८	हर्क वहादुर वि.क.		ढाकाडाम	८	।	।	V4
३३९	प्रेम वहादुर कामी	फुलमाया कामी	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३४०	डम्बर वि.क.	निमा वि.क.	ढाकाडाम	८	।	।	V4
३४१	बुद्धिमान वली	अन्जना वली	ढाकाडाम	९	।	३	V1
३४२	कलिराम वस्नेत	पावंती वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V1
३४३	सरविर वस्नेत	गोपाल वस्नेत (भाई)	ढाकाडाम	९	२	३	V1
३४४	हरी वहादुर वस्नेत	सदेव वस्नेत (बुवा)	ढाकाडाम	९	२	३	V1
३४५	खडक वहादुर चन्द	लक्ष्मी चन्द (छोरा)	ढाकाडाम	९	२	३	V1
३४६	भिम वहादुर चन्द	कमला चन्द	ढाकाडाम	९	।	३	V1
३४७	टेक वहादुर वस्नेत	गिता वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V1
३४८	इन्द्र वहादुर वस्नेत	इन्द्रा वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V1
३४९	देव वहादुर वस्नेत	तेज कुमारी वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
३५०	यज्ञ वहादुर केसी	जमुना केसी	ढाकाडाम	९	।	३	V2
३५१	गंगाराम केसी	जानकी केसी	ढाकाडाम	९	।	३	V2
३५२	लाल वहादुर वली	शुभ्या वली	ढाकाडाम	९	।	३	V2

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
५५३	नोखे वस्नेत	धनसरी वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५५४	ढकेन्द्र केसी	गोमा केसी	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५५५	हर्क वहादुर वस्नेत	जयकली वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५५६	जित वहादुर वस्नेत	गिता वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५५७	तुल वहादुर वस्नेत	तिलका वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५५८	टेक वहादुर केसी	रिता केसी	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५५९	मित्रलाल सुनार	रुपा सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V2
५६०	मेग वहादुर सुनार	पुष्पा सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V2
५६१	राम वहादुर केसी	सुनिता केसी	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५६२	रणेश वस्नेत	तिलका वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५६३	प्रेम वहादुर वली	रुपा वली	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५६४	मोहनलाल वस्नेत	रमिता वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५६५	रुद्र वहादुर खत्री	भुमी खत्री	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५६६	मान वहादुर वस्नेत	गिता वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५६७	तुल वहादुर वस्नेत	कमला वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५६८	प्रेम वहादुर वस्नेत	कमला वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५६९	देवेन्द्र चन्द	सर्मिला चन्द (वुहारी)	ढाकाडाम	९	॥	३	V2
५७०	भिम वहादुर विष्ट	कालिका विष्ट	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५७१	डम्वर वस्नेत	सितला वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५७२	सरविर वली	ढक्की वली	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५७३	निम वहादुर चन्द	डम्वर चन्द (छोरा)	ढाकाडाम	९	॥	३	V2
५७४	टिके वस्नेत	सुगी वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५७५	ऐभान वस्नेत	नविन्द्रा वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५७६	राजेश चन्द	सिता चन्द	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५७७	कुमार केसी		ढाकाडाम	९	॥	३	V2
५७८	भद्र वहादुर सुनार	मार्गी सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V2
५७९	कुल वहादुर वस्नेत	यमुना वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५८०	लाल वहादुर वस्नेत	जानकी वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V2
५८१	लिल वहादुर वि.क.	महिमा वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V2
५८२	हातिराम वि.क.	रेशमी वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५८३	कृष्ण कामी	मार्गी कामी	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५८४	यज्ञ वहादुर वि.क.	दुर्जी वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५८५	विर वहादुर वुढाथोकी	सिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	९	।	३	V3

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
५८६	राजु वि.क.	सर्मिला वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५८७	विनोद वि.क.	पवित्रा वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५८८	कवी वि.क.	विमला वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५८९	बल वहादुर वि.क.	टिका वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५९०	विरभान सुनार	मनमाया सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५९१	केवल सुनार	हर्कली सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५९२	बादी सुनार	कमला सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५९३	गाइने खत्री		ढाकाडाम	९	२	३	V3
५९४	विर वहादुर वस्नेत	कमला वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
५९५	प्रेम वहादुर सुनार	चम्पा सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५९६	नोखीराम सुनार	सर्मिला सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५९७	रातो सुनार	चन्द्रकला सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५९८	टिके सुनार	भिमा सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V3
५९९	तप्तलाल सुनार	धनी सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V3
६००	नोखिराम वस्नेत	चैती वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६०१	दल वहादुर वली	पुनी वली	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६०२	शसिराम वस्नेत	सुजन वस्नेत (छोरा)	ढाकाडाम	९	२	३	V3
६०३	बालकृष्ण चन्द	कमला चन्द (आमा)	ढाकाडाम	९	२	३	V3
६०४	टेक वहादुर वली	दिपा वली	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६०५	लोक वहादुर विष्ट	भुपी विष्ट	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६०६	लाल वहादुर वस्नेत	सिता वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६०७	राम वहादुर वस्नेत	सर्मिला वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६०८	कृष्ण वहादुर चन्द	सिता चन्द	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६०९	मिनराज चन्द	लिला चन्द	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६१०	विर वहादुर वस्नेत	पवित्रा वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६११	रत्ना वहादुर वस्नेत	केवली वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६१२	छविलाल वस्नेत	रती वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६१३	डिल्ली वहादुर वली	चेतना वली	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६१४	शालाराम वस्नेत	राजकुमारी वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६१५	मान वहादुर वस्नेत	खिमा वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६१६	दल वहादुर वली	कमला वली	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६१७	हर्क वहादुर वली	चन्द्रकला वली	ढाकाडाम	९	।	३	V3
६१८	ज्ञान वहादुर वि.क.	इन्द्री वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V3

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
६९	चक्र वहादुर केसी	गिता केसी	ढाकाडाम	९	।	३	V3
७०	अमर केसी	जानकी केसी	ढाकाडाम	९	।	३	V3
७१	ढक वहादुर वुढाथोकी	सिता वुढाथोकी	ढाकाडाम	९	।	३	V3
७२	राम वहादुर वली	नविन्द्रा वली	ढाकाडाम	९	।	३	V3
७३	कूल वहादुर वस्नेत	लक्ष्मी वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
७४	कर्ण वहादुर वस्नेत	कमला वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
७५	बेत वहादुर वुढाथोकी	एकमाया वुढाथोकी	ढाकाडाम	९	।	३	V3
७६	कालु वुढाथोकी	निता वुढाथोकी	ढाकाडाम	९	।	३	V3
७७	अकविर वली	निर्मला वली	ढाकाडाम	९	।	३	V3
७८	दोर्ण प्रसाद केसी	दिपा केसी	ढाकाडाम	९	।	३	V3
७९	गुमान वि.क.	तुलसा वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V3
८०	शेर वहादुर वि.क.	पाते वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V3
८१	डम्मर वि.क.	हुर्मती वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V3
८२	सुके वस्नेत	खिमा वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
८३	मान वहादुर वस्नेत	पर्वता वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
८४	शादर चन्द	जमुना चन्द	ढाकाडाम	९	।	३	V3
८५	अर्जुन वस्नेत	कमला वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V3
८६	सागरसेन वुढाथोकी	सपना वुढाथोकी	ढाकाडाम	९	।	३	V3
८७	महेश मल्ल	खिमा मल्ल	ढाकाडाम	९	।	३	V4
८८	कर्ण वहादुर वस्नेत	कमला वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V4
८९	लालमान सुनार	दिपा सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V4
९०	देव वहादुर कामी	चन्द्रा कामी	ढाकाडाम	९	।	।	V4
९१	कुल वहादुर वस्नेत	यानी वस्नेत	ढाकाडाम	९	।	३	V4
९२	पवन वि.क.	शोभा वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
९३	यज्ञ वहादुर वि.क.	कमला वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
९४	कासिराम वि.क.	भिमा वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
९५	भिम वहादुर वि.क.	इन्द्री वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
९६	विक्रम वि.क.	पाना वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
९७	विर वहादुर वि.क.	कालिका वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
९८	ज्ञान वहादुर वि.क.	रुपा वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
९९	चित्र वहादुर वि.क.	काली वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
१००	पुर्ण वहादुर वि.क.	भुमी वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
१०१	विरेन्द्र वि.क.	कमला वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति (दलित =१, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३)	संकटासन्नता स्तर (V1 = न्यून, V2 = मध्यम, V3 = उच्च, V4 = अति उच्च)
६५२	थल वहादुर वि.क.	चोची वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
६५३	तुलसी सुनार	महेश सुनार (छोरा)	ढाकाडाम	९	२	।	V4
६५४	चित्र वहादुर वि.क.	खिमा वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
६५५	भिम वहादुर वि.क.	कमारी वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
६५६	धन वहादुर वि.क.	सुनिता वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
६५७	कमान वि.क.	कमला वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
६५८	तिलविर वि.क.	लाल वहादुर वि.क. (छोरा)	ढाकाडाम	९	२	।	V4
६५९	जोगेन्द्र वि.क.	सरिता वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
६६०	अमर शाही	गिता शाही	ढाकाडाम	९	।	३	V4
६६१	राजन वि.क.	निमा वि.क.	ढाकाडाम	९	।	।	V4
६६२	हरी वहादुर सुनार	नविन्द्रा सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V4
६६३	चेत वहादुर सुनार	सुरी सुनार	ढाकाडाम	९	।	।	V4

आधार: जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सहभागितामूलक सम्पन्नता स्तरीकरण, २०७४

लापा योजना तर्जुमा गोष्ठीमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतिकरण गरिदै

लापा योजना तर्जुमा गोष्ठीमा वस्तीबाट आएका सूचनाहरूमा छलफल गरिदै

लापा योजना तर्जुमा गोष्ठिमा सहभागिहरु श्रोत तथा प्रकोप नक्शा बनाउँदै

लापा योजना तर्जुमा गोष्ठिमा वस्तीहरुको स्तरीकरण गरिदै

लापा योजना तर्जुमा गोष्ठिमा वडा अध्यक्षबाट मन्तव्य राखिदै

लापा योजना तर्जुमा गोष्ठिका सहभागीहरु

दार्मा गाउँपालिका
वडा नं. ६
सल्यान

